

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (M.B.A.)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ
ΕΛΕΓΧΟΣ & ΠΡΟΒΛΕΨΗ
ΕΛΕΓΧΟΣ & ΠΡΟΒΛΕΨΗ

ΣΑΜΟΥΡΚΑΣΟΓΛΟΥ Ε. ΑΝΤΩΝΙΟΣ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2013

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στη Διοίκηση Επιχειρήσεων : MBA» με τίτλο Οικονομία. Εχυλάματα: Έλεγχος & Πρόβλεψη

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο... ΣΑΝΑΦΚΑΣΟΠΟΥ ΑΝΤΩΝΗΣ.....

Ημερομηνία... 5/12/2013.....

Στη Γιολλάντα

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή κ. Ιωάννη Σώρρο για την βοήθεια που μου παρείχε, εις τρόπον ώστε, να ολοκληρώσω την συγγραφή αυτής της διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ	II
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	X
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	VI
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	V
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ	1
1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ	2
1.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	2
1.3 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	8
1.4 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	11
1.5 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	12
1.6 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	13
1.7 ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ & ΑΛΛΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	17
2.1 ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	18
2.1.1 ΠΙΕΣΗ / ΚΙΝΗΤΡΟ	19
2.1.2 ΕΥΚΑΙΡΙΑ	20
2.1.3 ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ / ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	20
2.1.4 ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΠΤΥΧΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΓΩΝΟΥ	21
2.2 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΔΙΕΝΕΡΓΕΙΑ ΑΠΑΤΗΣ	24
2.2.1 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ	24
2.2.2 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ	25
2.2.3 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ	25
2.2.4 ΑΜΟΙΒΕΣ/ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ	25
2.2.5 ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΑΓΟΡΕΣ	26
2.3 ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	26
2.3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ	26
2.3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	28
2.3.3 ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	31
2.4 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ Coso (THE COSO MODEL)	36
2.4.1 ΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ COSO MODEL	37
2.4.2 ΟΙ ΡΟΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ	39

2.5 ΟΙ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ Η ΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	41
2.5.1 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ	42
2.5.2 ΥΠΑΛΛΗΛΙΚΕΣ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ	43
2.5.3 ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ ΣΤΗΝ ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑ	44
2.5.4 ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ ΣΤΙΣ ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΘΗΚΗ	44
2.6 ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ ΣΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ «ΟΡΡΙCOM»	46
2.6.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΓΩΝΟΥ ΟΡΡΙCOM	47
2.7. ΤΟ ΔΙΑΜΑΝΤΙ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ: ΑΝΑΛΟΓΙΖΟΜΕΝΟΙ ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	49
2.7.1 ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑΣ	57
2.7.2 ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ **61**

3.1 Δ.Λ.Π.	62
3.1.1 ΤΑ Δ.Λ.Π. ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ	63
3.2 S.A.S 99	64
3.3 ΝΟΜΟΣ SARBANES- OXLEY	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ **75**

4.1 ΜΙΑ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	76
4.2 ΣΧΗΜΑ PONZI	77
4.2.1 ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ PONZI	79
4.3 ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ ΤΗΣ ENRON	81
4.3.1 ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΤΩΣΗΣ	82
4.3.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ARTHUR ANDERSEN	85
4.3.3 ΟΙ «ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ»	87
4.4. Η ΥΠΟΘΕΣΗ BERNARD L. MADOFF	89
4.4.1 ΤΟ ΣΤΗΣΙΜΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ.	91
4.4.2 ΔΙΑΤΗΡΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΛΑΝΗ	93
4.4.3 Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΥΠΟΨΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ	94
4.4.4 Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ	98
4.5 ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ WORLDCOM	100
4.5.1 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΤΡΟΥ	101
4.5.2 Η ΠΑΡΑΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	103
4.5.3 ΟΙ ‘‘ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ’’	104
4.5.4 Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ	106

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΛΕΤΗ **108**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **111**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομία λένε είναι η τέχνη να ικανοποιούνται οι απεριόριστες ανάγκες του ανθρώπου με τη βοήθεια περιορισμένων μέσων. Η ρήση αυτή πιθανότατα να αποτελεί εσαεί μια επίκαιρη δήλωση μιας και οι ανθρώπινες ανάγκες τείνουν να μεγαλώνουν ενώ τα μέσα για την ικανοποίηση τους διαθέτουν τις περισσότερες των περιπτώσεων πεπερασμένο πλήθος.

Η παραπάνω προσέγγιση αποτέλεσε την βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η εξέλιξη της οικονομίας από την γέννηση της ανάγκης του αντιπραγματισμού και τα βρεφικά βήματα του εμπορίου έως την πολυπλοκότητα των χρηματοοικονομικών αγορών του σήμερα. Οι οικονομικές σχέσεις αποτελούν ένα και το αυτό με την ίδια την διαδρομή του ανθρώπου, άσχετα με τους τίτλους ή τους ορισμούς, ένα σημείο είναι κοινό ότι οι άνθρωποι επιδιώκουν πάντοτε να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους για την απόκτηση των μέσων που θα ικανοποιούν τις ανάγκες τους.

Βήμα βήμα, η εξέλιξη της κοινωνίας οδήγησε με την πρόοδο της στην καθιέρωση οικονομικών σταθερών, κανόνων και συμβόλων προκειμένου να διευκολύνονται οι σχέσεις των ανθρώπων. Ο πυρήνας της έννοιας της οικονομίας δεν αποτελεί μια γνώση που περιορίζεται στους γνωρίζοντες τα οικονομικά αλλά μια κοινωνική αλφαβήτα, απαραίτητη για την επιβίωση και εξέλιξη του ανθρώπου.

Καθώς λοιπόν η κοινωνία εξελίσσεται και οι άνθρωποι ομαδοποιούνται έρχεται σε πρώτο πλάνο η ανάγκη θεμελίωσης μονάδων που μεθοδικά θα καλλιεργούν και θα εξελίσσουν αυτή την γνώση πρωτίστως προς ίδιον όφελος για την εξασφάλιση της επιβίωσης αλλά και την αέναη εσωτερική ανάγκη εκδήλωσης της διαφορετικότητας μέσω του πλούτου και της εξουσίας. Καθαυτό τον τρόπο λοιπόν δημιουργούνται φυσικά και νομικά πρόσωπα που με την κινητήρια δύναμη ενός σκοπού προσπαθούν πια όχι μόνο να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες αλλά να γίνουν φορείς ικανοποίησης των αναγκών των άλλων. Οι επιχειρήσεις λοιπόν όπως πρωτίστως αναφέρονται τα πρόσωπα αυτά δεν είναι τίποτα άλλο παρά οχήματα διεκπεραίωσης της πρωταρχικής

αυτής επιθυμίας του ανθρώπου για ικανοποίηση των αναγκών του και ο βασικός αυτός ρόλος τους είναι και η σημαντικότερη συνεισφορά τους στην συνοχή και εξέλιξη των κοινωνιών.

Φυσικά, όπως και οι ίδιοι οι άνθρωποι έτσι και οι επιχειρήσεις ακολουθούν συγκεκριμένους κανόνες και συμπεριφορές αναλόγως του τόπου, του χρόνου αλλά και του σκοπού που υπηρετούν. Οι κανόνες αυτοί είναι απαραίτητοι, πρέπει να είναι γνωστοί και να θεωρούνται δεδομένοι, προκειμένου να διατηρείται η ομαλότητα αλλά και η ισορροπία στις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχουν και αλληλεπιδρούν με αυτές. Χωρίς την ύπαρξη κανόνων αλλά και θεσμών που να τους επιβλέπουν και να τους επιβάλλουν η κατάσταση θα οδηγείτο το λιγότερο στην αναρχία.

Οι κανόνες που ακολουθούν τα φυσικά και νομικά πρόσωπα ασφαλώς και διαφοροποιούνται κατά περίπτωση έχουν όμως μια κοινή συνισταμένη που πηγάζει από την εν γένει αίσθηση του περί δικαίου αισθήματος θεμελιωμένη και επικαιροποιημένη από την εξέλιξη του νομικού πολιτισμού που διέπει την εκάστοτε κοινωνία ή την κάθε εποχή.

Δίχως άλλο, οι κανόνες αυτοί όμως θεσπίζονται για να παραβιάζονται, γεγονός βεβαίως που δεν προκαλεί εντύπωση μιας και αποτελεί ίδιον της ανθρωπίνης υπόστασης να παραβαίνει τους κανόνες που ορίζουν την συμπεριφορά της. Έτσι λοιπόν και στον κόσμο των επιχειρήσεων η αποκλίνουσα αυτή συμπεριφορά παίρνει διάφορα πρόσωπα όπως αυτό της απάτης, της διαφθοράς, της κατάχρησης, της φοροδιαφυγής και πλήθους ακόμα ανήθικων πρακτικών για την νομή παράνομων ωφελειών. Ο σκοπός που εκπληρώνεται μέσω της τέλεσης των παραπάνω ατασθαλιών δεν βρίσκει μια και μόνο απάντηση αλλά εξαρτάται από πολλούς και διάφορους παράγοντες τόσο αντικειμενικούς όπως πχ χρέη, επίτευξη κερδών, εξαρτήσεις όσο και υποκειμενικούς που επαφίενται στην ίδια την νοητική αντίληψη του ατόμου αλλά και στο ηθικό του υπόβαθρο.

Όπως προαναφέρθηκε, οι επιχειρηματικές μονάδες δεν δρουν μέσα σε ένα κλειστό σύστημα αλλά αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους κατά τέτοιο βαθμό ώστε σε πολλές περιπτώσεις να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ίδιου του συστήματος, για παράδειγμα μια τράπεζα και ένα κομμωτήριο αποτελούν και οι δυο επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο ίδιο επιχειρηματικό περιβάλλον διέπονται σχετικά από τους ίδιους βασικούς κανόνες όμως ο βαθμός αλλά και η σημαντικότητα της

αλληλεπίδρασης μιας τράπεζας με το περιβάλλον της είναι τέτοια που ουσιαστικά γίνεται μέρος του συστήματος γιγαντώνοντας τις συνέπειες που θα προκύψουν από την τυχόν ύπαρξη μιας εγκληματικής συμπεριφοράς στους κόλπους της.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι οι ενέργειες και ο ρόλος των εκάστοτε επιχειρήσεων θα πρέπει να οριοθετείται και να ελέγχεται αφενός για να εξασφαλίζεται η ισορροπία του πνεύματος της δικαιοσύνης και αφετέρου για να αποτρέπονται ή να ελαχιστοποιούνται οι βλαβερές και επίπονες συνέπειες από τυχόν παρεκκλίσεις από την νομική ατραπό. Έτσι λοιπόν κάθε κοινωνία, κάθε χώρα και κάθε σύστημα δημιουργεί τους δικούς του θεσμούς προκειμένου να μπορεί να παρακολουθεί τις ενέργειες, να ρυθμίζει τις κινήσεις και να ελέγχει τα αποτελέσματα από την δράση και την λειτουργία του κάθε φυσικού ή νομικού προσώπου. Οι θεσμοί αυτοί μπορούν να λαμβάνουν ένα ευρύτερο ρόλο ή να εστιάζονται σε ποιο εξειδικευμένες δράσεις.

Παραδείγματα τέτοιων ρυθμιστικών και ελεγκτικών φορέων είναι το ίδιο το κράτος κάθε χώρας μέσω των δομών του, όπως το υπουργείο οικονομικών και εμπορίου, ή μιας σειράς υπηρεσιών όπως η επιτροπή ανταγωνισμού, οι εφορίες, η επιτροπή κεφαλαιαγοράς, αλλά και ιδιωτικές πρωτοβουλίες υπό την επίβλεψη του κράτους όπως είναι ελεγκτικές εταιρείες, χρηματοοικονομικά ιδρύματα, νομικές υπηρεσίες κ.α.

Φυσικά στα πλαίσια του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται κάθε οργανισμός, δράση και επίβλεψη μπορεί να λαμβάνουν αναλόγως του μεγέθους ή του ρόλου μιας επιχείρησης και οργανισμοί με ευρύτερο πεδίο παρακολούθησης όπως η ευρωπαϊκή ένωση με τις υπηρεσίες της ή ο οργανισμός παγκόσμιου εμπορίου.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των ελεγκτικών μηχανισμών αλλά και των φορέων που τα υλοποιούν είναι μεταξύ άλλων : η επιστημονική κατάρτιση, η εξασφάλιση της ελευθερίας δράσης, η εμπειρία, η ακεραιότητα του χαρακτήρα, η συνέπεια και η αυστηρή τήρηση των κανόνων. Προκειμένου να απλοποιείται και να διευκολύνεται το ελεγκτικό έργο οι επιχειρήσεις υποχρεώνονται να ακολουθούν συγκεκριμένα και οριοθετημένα βήματα αποτύπωσης της λειτουργίας τους όπως είναι μεταξύ άλλων η τήρηση λογιστικών κανόνων και βιβλίων, ο ισολογισμός, η δημοσίευση ποικίλλων λογιστικών καταστάσεων κ.α. Με την σειρά τους οι ελεγκτικοί φορείς διατελούν τον έλεγχο αρχικά πάνω στην τήρηση των τυπικών χαρακτηριστικών που πρέπει να υφίστανται αλλά και με μια σειρά άλλων εργαλείων και μεθόδων όπως η ανάλυση των

λογιστικών καταστάσεων, στατιστικά και επιχειρηματικά μοντέλα ελέγχου ή ακόμα και πρωτότυπες μέθοδοι προκειμένου να διασφαλίσουν αρχικά την ακρίβεια των δεδομένων, να εξασφαλίσουν την επενδυτική πίστη αλλά και να προστατεύσουν την εύρυθμη και απρόσκοπτη λειτουργία των οργανισμών μέσα στο οιοδήποτε χρηματοοικονομικό σύστημα.

Τα παραπάνω αποτελούν μια επιδερμική και μόνον αποτύπωση ενός τεράστιου επιστημονικού πεδίου που όμως, στο ελάχιστο της φωτογραφικής απεικόνισής του, γίνεται σαφής και αντιληπτή η σπουδαιότητα του τόσο σε επιστημονικό επίπεδο όσο και από το βήμα του κοινωνικού προβληματισμού. Η διπλωματική αυτή εργασία έχει ως σκοπό να συγκεντρώσει και να παρουσιάσει μια σειρά στοιχείων αναφορικά με το οικονομικό έγκλημα και την λογιστική απάτη ειδικότερα, περιγράφοντας μια σειρά εργαλείων και μεθόδων που συμβάλλουν στην πρόληψη και καταστολή της και παρουσιάζοντας επιλεκτικές αλλά συνάμα χαρακτηριστικές μελέτες περιπτώσεων στις οποίες το φαινόμενο αυτό έλαβε τη δράση του.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ξεπερνώντας την θολή πρώτη σκέψη του επίκαιρου αποτελεί πρώτα απ' όλα την ανάγκη ενασχόλησης με μια πτυχή του αγνώστου μιας και το οικονομικό έγκλημα αποτελεί μια εκδοχή της αμαρτωλής συμπεριφοράς που εδράζεται στη ψυχή, παραμονεύει στο ανθρώπινο μυαλό και ψάχνει με ιώβεια υπομονή την ευκαιρία να εκδηλωθεί.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Ουδείς εκών κακός» έλεγε ο Σωκράτης εννοώντας ότι κανείς δεν γεννιέται κακός ούτε γίνεται με την θέληση του. Συμπληρώνοντας τα λόγια του μεγάλου μας φιλοσόφου θα λέγαμε ότι όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν ή το επιτρέπουν αλλά και όταν η ηθική μας χαλαρότητα συναντά το προσωπικό συμφέρον τότε, πράγματι μπορούμε να παρεκκλίνουμε από την συνειδησιακή μας ρότα και να παρακάμψουμε ή να παραβούμε την εκάστοτε νομική ορθότητα. Η παραπάνω θέση αποτελεί το πρίσμα μέσω του οποίου φιλτράρεται η συγγραφή και η ανάλυση της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας.

Αποτελεί πασιδηλο γεγονός ότι εκ της γεννήσεως της ανθρώπινης κοινωνίας τα μέλη της οδηγήθηκαν από πολύ νωρίς στην ανάγκη για την ανάπτυξη εμπορικών συναλλαγών, μια ανάγκη που χρόνο με τον χρόνο οδήγησε στην οικονομική, τεχνολογική και κοινωνική πρόοδο των λαών. Στην μακρά όμως αυτή πορεία της ανάπτυξης και θεμελίωσης του όρου που σήμερα ονομάζουμε “επιχειρείν” δεν ήταν λίγες οι φορές που παρουσιάστηκαν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές , συμπεριφορές που σαν σκοπό είχαν να καρπωθούν οι φορείς τους οφέλη με δόλιο και παράνομο τρόπο διαπράττοντας αυτό που στην σύγχρονη εποχή ορίζουμε εμφατικά ως «οικονομικό έγκλημα».

Με μια απλή ανάγνωση του καθημερινού τύπου ή παρατηρώντας εν συντομία τα θέματα με τα οποία καταπιάνονται τα τηλεοπτικά παράθυρα γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι τα οικονομικά εγκλήματα και η οικονομική απάτη γενικότερα αποτελεί ένα θέμα που δεσπόζει στην ημερήσια ατζέντα και αυτό γιατί συνεχώς πληθαίνουν τα κρούσματα ατόμων και επιχειρηματικών μονάδων που, καταχραζόμενοι την εμπιστοσύνη του κοινού, την θέση και την δύναμη που κατέχουν αλλά και την πλαδαρότητα των ελεγκτικών μηχανισμών καρπώνονται οφέλη τα οποία δεν τους ανήκουν ή δεν τους αξίζουν.

Γιατί όμως παρατηρείται αυτή η έξαρση και η πληθώρα των αναφορών περί οικονομικών εγκλημάτων ;

Μια άμεση επιφανειακή απάντηση θα ήταν ότι αυξάνονται οι αναφορές γιατί αυξάνονται τόσο οι έλεγχοι που της φέρνουν στο φως όσο και οι φορείς που τις επικοινωνούν, δηλαδή ο γραπτός και ο ηλεκτρονικός τύπος. Όμως μια τέτοια απάντηση θα περιέγραφε επιδερμικά, και μόνον, το πρόβλημα και δεν θα εντρύφουσε στα γενεσιουργά αίτια που τα προκαλούν, κυρίως των οποίων είναι η αυξανόμενη παρουσία του Κινήτρου και της Ευκαιρίας που δρώντας καταλυτικά λειάνουν το έδαφος για την παρουσία και ανάπτυξη εκείνων των Συμπεριφορών που οδηγούν στην απάτη και το οικονομικό έγκλημα. Άρα η απάτη εκδηλώνεται εκεί και όπου οι συνθήκες είναι κατάλληλες για να ευδοκιμήσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο
Η ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΠΑΤΗ

1.1 Ορισμός

Με τον όρο οικονομικό έγκλημα εννοούμε κάθε μορφή κλοπής που συμβαίνει όταν ένα άτομο ή μια νομική οντότητα αποκτά χρήματα ή περιουσία με παράνομο τρόπο από ένα άλλο, ή στρέφεται κατά της ιδιοκτησίας μετατρέποντας παράνομα περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν σε άλλον για προσωπική χρήση ή όφελος. Βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι κάθε φύσης οικονομικού εγκλήματος είναι η ύπαρξη της απάτης, με την χρήση τεχνασμάτων, εξαπάτησης, κατάχρηση θέσης ή εμπιστοσύνης, χαρακτηριστικά που διακρίνουν το οικονομικό έγκλημα από την κοινή κλοπή ή ληστεία.

Το οικονομικό έγκλημα μεγαλώνει και εξελίσσεται ακολουθώντας την εξέλιξη της κοινωνίας και του ανθρώπου, λαμβάνει συνεχώς νέες μορφές και πρόσωπα καθιστώντας την οριοθέτηση του ή πόσο μάλλον τον περιορισμό του έναν γρίφο για δυνατούς λύτες.

1.2 Κατηγορίες Οικονομικών Εγκλημάτων

Με βάση πολλούς εγκληματολόγους τα οικονομικά εγκλήματα μπορούν να διακριθούν σε 4 βασικές κατηγορίες με βάση τον τομέα στον οποίο η δράση τους δημιουργεί τα αρνητικά της αποτελέσματα. Έτσι έχουμε:

1. Τομέας της εθνικής οικονομίας αλλά και της οικονομίας των επιχειρήσεων: εδώ εντάσσονται τα εγκλήματα κατά των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και του χρηματιστηρίου, σχετιζόμενα με τα συστήματα πιστώσεων, την αγορά συναλλάγματος, τις ασφάλειες, τον ελεύθερο ανταγωνισμό κ.α.
2. Δημοσιονομικός τομέας: στον οποίο εδράζονται μεταξύ άλλων εγκλήματα σχετικά με την φορολογία, τους τελωνιακούς κώδικες, την δωροδοκία και την δωροληψία.
3. Τομέας του κοινωνικού συνόλου: τα εγκλήματα αυτού του τομέα στρέφονται κατά της εργασίας και της κοινωνικής ασφάλισης, των αγορανομικών διατάξεων, του περιβάλλοντος κ.α.

4. Τομέας των καταναλωτών και γενικότερα των αντισυμβαλλόμενων μερών σε οποιαδήποτε εμπορική ή μη πράξη: η απάτη και η τοκογλυφία είναι η κυριότερες μορφές έκφρασης του οικονομικού εγκλήματος σε αυτή την κατηγορία.

Όπως προαναφερθεί και ανωτέρω το οικονομικό έγκλημα μπορεί να πάρει την οποιαδήποτε μορφή, σχετιζόμενο πάντα με την εποχή ή την κοινωνία που κατά περίπτωση μελετούμε. Μερικές από τις χαρακτηριστικότερες εκδηλώσεις του οικονομικού εγκλήματος στην εποχή μας είναι οι ακόλουθες¹:

Δωροδοκία

Είναι η προσφορά ή η αποδοχή οτιδήποτε αξίας, σε αντάλλαγμα για την απόκτηση επιρροής σε έναν κυβερνητικό ή δημόσιο αξιωματούχο ή υπάλληλο. Η δωροδοκία μπορεί να λάβει την μορφή πληρωμής σε χρήματα ή σε δώρα ή σε αντίστοιχη ανταλλαγή επιρροής του συναλλασσόμενου σε άλλο επίπεδο.

Απάτη Υποθηκών

Αναφέρεται σε όλα τα παράνομα σχέδια και ενέργειες με σκοπό την αλλοίωση στοιχείων, ψευδής δηλώσεις, πλαστογράφηση εγγράφων σχετιζόμενα με περιουσιακά στοιχεία για την δημιουργία υποθήκης και εξασφαλίσεων κατά κύριο λόγο για την σύναψη στεγαστικών και επιχειρηματικών δανείων.

Απάτη Επιταγών

Αναφέρεται σε όλες εκείνες τις αξιόποινες πράξεις από την πλαστογραφία μέχρι και την παράνομη χρήση επιταγών για την απόκτηση κεφαλαίων από τον λογαριασμό του κατόχου της επιταγής. Βασικό χαρακτηριστικό που δίνει την ευκαιρία για την ανάπτυξη της απάτης σε αυτή την κατηγορία οικονομικού εγκλήματος είναι η ύπαρξη μεταχρονολογημένων επιταγών. Δηλαδή η δυνατότητα έκδοσης επιταγής με ημερομηνία μεταγενέστερη χρονικά από αυτή της έκδοσής της. Φυσικά η παραπάνω δυνατότητα που κατά κόρον συναντάται και στην χώρα μας, αποτελεί περισσότερο προϊόν συναλλακτικής συνήθειας παρά νομικό κατασκεύασμα. Η ύπαρξη του θεσμού των παραπάνω σε συνδυασμό με την δυνατότητα ενεχυρίασης που παρέχουν τα

1. Charles Bruce. "Check Washing - WHAT IS IT?"
& <http://criminal.findlaw.com/criminal-charges/fraud> financial-crimes

περισσότερα πιστωτικά ιδρύματα δίνει την δυνατότητα για την δόλια εκμετάλλευση τους ακόμα και από τους ίδιους τους εκδότες των επιταγών.

Απάτη πιστωτικών καρτών

Αναφέρεται στην κλοπή ή την παράνομη χρήση πιστωτικών καρτών για την διενέργεια χρηματικών συναλλαγών. Η απάτη σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει είτε στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών είτε στην ανάληψη χρηματικών ποσών. Η διαρκής ενσωμάτωση της χρήσης πιστωτικών και άλλων καρτών στην καθημερινότητα των ανθρώπων αλλά και η απόλυτη εξάρτηση πολλές φορές του διαδικτύου με την χρήση καρτών έχει οδηγήσει, τόσο σε αυστηρότερους ελέγχους σχετικά με την χρήση όσο και σε ασφαλέστερες διαδικασίες που αποτρέπουν την εξαπάτηση σε αυτόν τον τομέα, μειώνοντας συνεχώς τα κρούσματα εξαπάτησης ατόμων με αυτόν τον τρόπο.

Κατάχρηση

Είναι η ιδιοποίηση από κάποιον με παράνομο τρόπο κινητών ή ακίνητων πραγμάτων τα οποία για κάποιο λόγο βρίσκονται στην κατοχή του ή στην δικαιοδοσία του με τον οιονδήποτε τρόπο. Η παραπάνω κατοχή των εμπράγματων ή μη στοιχείων επιτυγχάνεται κατά βάση υπό την ύπαρξη σχέση εργασίας ή σχέση εμπιστοσύνης. Τυπικά παραδείγματα υπεξαίρεσης λαμβάνουν χώρα είτε από υπαλλήλους εταιριών και οργανισμών είτε από άτομα που για διάφορους λόγους κατέχουν πληροφορίες και γνώσεις απαραίτητων για την τέλεση του συγκεκριμένου αδικήματος όπως π.χ. δικηγόροι, λογιστές, ταμίες κλπ.

Απάτη Τίτλων

Η συγκεκριμένη κατηγορία οικονομικού εγκλήματος γνωστή και ως απάτη χρηματιστηρίου ή επενδυτική απάτη εγκλείει όλες εκείνες τις δόλιες ή παράνομες πρακτικές που λαμβάνουν χώρα στις αγορές μετοχών και εμπορευμάτων ωθώντας τους επενδυτές στην αγορά ή πώληση τίτλων με βάση ψευδής ή παραπλανητικές πληροφορίες.

Παρόλο που η συγκεκριμένη κατηγορία εξαπάτησης φαίνεται αρκετά απλή στην περιγραφή της αποτελεί μορφή εγκλήματος που διενεργείται συνήθως από άτομα με υψηλή γνώση και εμπειρία μιας και οι μηχανισμοί ελέγχου αλλά και οι φορείς λήψεων

των επενδυτικών αποφάσεων διατηρούν ισχυρές ασφαλιστικές δικλίδες για την προστασία του επενδυτικού κοινού.

Τα οικονομικά εγκλήματα αυτής της κατηγορίας συναντώνται συνήθως στις παρακάτω τρεις μορφές:

i. Διενέργεια της απάτης από την ίδια την επιχείρηση

Η απάτη αυτής της μορφής συμβαίνει όταν υπάλληλοι ή η διοίκηση της επιχείρηση δεν αποτυπώνει με ακρίβεια ή παραποιεί τις χρηματοοικονομικές πληροφορίες που παρέχει προς τους μετόχους αλλά και προς το δυνητικό επενδυτικό κοινό με σκοπό την τεχνητή αύξηση της αξίας της μετοχής, την προσέλκυση νέων μετόχων, την απόκτηση bonus ή ακόμα και την συσσώρευση ρευστού με σκοπό μια χρεοκοπία στο άμεσο μέλλον.

ii. Εσωτερική πληροφόρηση

Στην περίπτωση αυτή ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων που κατέχουν απόρρητες και εμπιστευτικές πληροφορίες σχετικά με την υπάρχουσα ή μελλοντική κατάσταση της επιχείρησης, χρησιμοποιούν αυτές τις πληροφορίες για την λήψη αποφάσεων σχετικά με το πότε να αγοράσουν ή να πουλήσουν μετοχές πριν η πληροφορία αυτή εμφανιστεί στο ευρύ κοινό. Για το λόγο αυτό αποτελεί συνηθισμένη πρακτική η υπογραφή ρήτρας εμπιστευτικότητας για άτομα που κατέχουν κομβικές θέσεις σε περιοχές με πρόσβαση σε εσωτερικές πληροφορίες ενός οργανισμού.

iii. Διαστρέβλωση από τρίτους

Η τελευταία αυτή μορφή εκδήλωσης της απάτης τίτλων έχει να κάνει με την ψευδή πληροφόρηση που παρέχεται για την αγορά μετοχών ή γενικότερα για την οικονομική κατάσταση και προοπτική που μπορεί να έχει μια επιχείρηση, ένας κλάδος ή ακόμα και μια χώρα από εξωτερικούς φορείς.

Τα σχήματα αυτά γνωστά στην διεθνή ορολογία ως “rump and dump” προκαλούν την χειραγώγηση του επενδυτικού κοινού είτε προς γνωστές και εγνωσμένες επιχειρηματικές μονάδες αλλοιώνοντας την χρηματοοικονομική τους εικόνα προς τα έξω, είτε βρίσκοντας μικρές και άγνωστες εταιρείες με χαμηλή μετοχική αξία

χρησιμοποιώντας τες με ή χωρίς την δική τους γνώση ως μοχλό για την επίτευξη κερδών, αγοράζοντας μετοχές της στα υπάρχοντα χαμηλά επίπεδα τιμής και έπειτα αυξάνοντας την τιμή τους, είτε μέσω του μεγάλου αγοραστικού ενδιαφέροντος που προκαλείται, είτε μέσω των ψευδών πληροφοριών που διασπείρουν ή συνδυαστικά αποκομίζοντας πολύ υψηλά οφέλη.

Τέτοιοι φορείς είναι μεγάλοι επενδυτικοί και συμβουλευτικοί οίκοι, θεσμικοί επενδυτές, μεγάλοι και γνωστοί επενδυτές ή ακόμα και κρατικοί φορείς και πρόσωπα. Κατηγορίες ακόμα και καταδίκες για τέτοιους φορείς είναι ένα φαινόμενο με συχνή αναφορά την τελευταία δεκαετία ακόμα και σε περιπτώσεις πανίσχυρων οργανισμών του είδους όπως π.χ. η Lehman Brother, Moody's, Arthur Andersen κ.α.

Απάτη Ταυτότητας / Πλαστογραφία / Παραχάραξη

Η συγκεκριμένη κατηγορία αναφέρεται σε όλα εκείνα τα εγκλήματα που σαν κοινό παρανομαστή έχουν την παράνομη κατοχή ή παραχάραξη προσωπικών στοιχείων και δεδομένων κάποιου προσώπου με σκοπό την κλοπή, την απάτη ή την διαστρέβλωση στοιχείων με απώτερο σκοπό το κέρδος.

Τα πιο συχνά εμφανιζόμενα προσωπικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται για αυτούς τους σκοπούς είναι: η ταυτότητα, το δίπλωμα, το διαβατήριο, πιστωτικές κάρτες, προσωπικοί κωδικοί (pin). Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και ειδικότερα των ηλεκτρονικών υπολογιστών, απάτες αυτής της μορφής συναντώνται πολύ συχνά στοχεύοντας κυρίως σε αφελή ή ανυποψίαστα θύματα υποκλέπτοντας τους προσωπικούς τους κωδικούς ή χρησιμοποιώντας προγράμματα με τα οποία αποκτούν έλεγχο και πρόσβαση στα προσωπικά τους δεδομένα.

Φοροδιαφυγή

Αναφορικά με την φοροδιαφυγή είναι σημαντικό να γίνει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στην αποφυγή φόρων η οποία προκαλείται από νόμιμα μέσα (φοροαπαλλαγές, δωρεές, φιλανθρωπία), ακόμα και αν αυτά κατά κάποιο τρόπο μπορούν να αντικρούουν τους ηθικούς κώδικες της κοινωνίας (π.χ. υπεράκτιες εταιρείες, επιλογή διαφορετικής έδρας κλπ) και στην εσκεμμένη παραποίηση ή απόκρυψη στοιχείων, εισοδημάτων και εξόδων με σκοπό την μείωση ή και την αποφυγή της φορολόγησης.

Με βάση τον διαχωρισμό των οικονομικών εγκλημάτων με βάση τον τομέα στον οποίο γεννιούνται αποτελέσματα από την δράση τους όπως αυτό αναλύθηκε στην αρχή της ενότητας, η φοροδιαφυγή θα λέγαμε ότι πλήττει τόσο τον δημοσιονομικό τομέα ενός κράτους, μια και στερεί εισοδήματα από τον κρατικό προϋπολογισμό αλλά συνάμα πλήττει και την περιοχή του κοινωνικού συνόλου, μιας και αφενός δημιουργεί αδικίες σχετικά με την ανισότητα καταλογισμού των υποχρεώσεων και αφετέρου μέσω των πιθανών ελλειμμάτων στα κρατικά έσοδα ή τον περιορισμό τους, προκαλούνται αλυσιδωτές αντιδράσεις για την κάλυψή τους όπως π.χ. έκτακτη φορολογία, περικοπή επιδομάτων κλπ.

Ξέπλυμα χρήματος

Ο όρος ξέπλυμα χρήματος χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και περιγράφει όλες εκείνες τις ενέργειες και διαδικασίες που διενεργεί ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων προκειμένου να «νομιμοποιήσει» έσοδα που προέρχονται από παράνομες και εγκληματικές πηγές. Ουσιαστικά ο όρος αυτός εισήχθη στην οικονομική πραγματικότητα περιγράφοντας τις ενέργειες που εφαρμόστηκαν από την Μαφία στις αρχές του περασμένου αιώνα στην Αμερική προκειμένου να μπορεί να νομιμοποιεί τα τεράστια έσοδα που καρπώνονταν αρχικά από την ποτοαπαγόρευση και κατόπιν από την σωρεία παράνομων δραστηριοτήτων όπως τα ναρκωτικά, η πορνεία, ο τζόγος, η “προστασία” και άλλα.

Άσχετα με την φύση ή την έκφραση που λαμβάνει η διαδικασία του «ξεπλύματος» υπάρχουν τρία βασικά στάδια που συναντώνται σε κάθε περίπτωση. Το πρώτο στάδιο έχει να κάνει με την τοποθέτηση του χρήματος στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, έπειτα στο επόμενο στάδιο που αποτελεί και την πιο δύσκολη φάση του εγχειρήματος πραγματοποιούνται όλες εκείνες οι ενέργειες, παράνομες και μη προκειμένου να μπορέσει να συγκαλυφθεί η πηγή των εσόδων και τέλος στο τρίτο στάδιο έχουμε την «τοποθέτηση» των κεφαλαίων σε καθόλα νόμιμες εμπορικές συναλλαγές όπως είναι η αγορά κτηρίων, γης, μετοχών κ.α.

Βέβαια στην σημερινή εποχή παρόλη την εμπειρία και την δυνατότητα ελέγχου που έχει συσσωρευτεί, μέσω των ποικίλλων «παραθύρων» που δημιουργεί το πολύπλοκο χρηματοοικονομικό και φορολογικό σύστημα δίνει την δυνατότητα και την ευκαιρία στους επίδοξους φορείς και κατόχους των παράνομων αυτών εσόδων να υπερπηδούν με ευκολία τα εμπόδια που αντικειμενικά συναντώνται στο δεύτερο στάδιο και

ανενόχλητοι και ατιμώρητοι να συνεχίζουν τις δραστηριότητες τους. Η ύπαρξη των φορολογικών παραδείσων και η ευκολία στην δημιουργία μιας offshore εταιρείας αλλά και η ύπαρξη πολύπλοκων χρηματοοικονομικών εργαλείων και προϊόντων, πολλές φορές οδηγούν τους ελεγκτικούς φορείς στο να αδυνατούν ή να αδιαφορούν να ελέγξουν το νόμιμο της εισοδηματικής πηγής και δίνουν το κίνητρο για την συνέχιση της «βρώμικης δουλειάς».

Έγκλημα του «λευκού κολάρου»

Η ετυμολογία του όρου «λευκό κολάρο» προέρχεται από τα άσπρα πουκάμισα των αρρένων υπαλλήλων γραφείου κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα στις περισσότερες δυτικές χώρες σε αντίθεση με τους εργάτες του «μπλε κολάρου» που ασκούσαν χειρωνακτική εργασία. Η συγκεκριμένη κατηγορία εγκλήματος, η οποία και θα απασχολήσει την συγγραφή της συγκεκριμένης διπλωματικής εργασίας περιγράφει ένα πλατύ εύρος αξιόποινων πράξεων με κοινή συνισταμένη την ύπαρξη της εξαπάτησης με σκοπό το οικονομικό κέρδος.

Τα εγκλήματα αυτής της κατηγορίας στην οποία μπορούν να ενσωματωθούν πολλά από τα οικονομικά εγκλήματα που αναλύθηκαν στις προηγούμενες κατηγορίες συνήθως δεν περικλείουν βία και εκδηλώνονται μέσω της απάτης, της υπεξαίρεσης, της φοροδιαφυγής, διαφόρων σχημάτων (Ponzi, Πυραμίδες) κ.α.

Αναμφίβολα η λίστα με την παράθεση των κατηγοριών οικονομικών εγκλημάτων θα μπορούσε να συνεχιστεί με πολλά ακόμα παραδείγματα μιας και κάθε ελάττωμα ή κάθε «παραθυράκι» που προκύπτει σε μια διαδικασία είναι ικανό να τραβήξει, όπως το μέλι την αρκούδα, σωρεία επίδοξων απατεώνων που βρίσκουν ή δημιουργούν την ευκαιρία για να την εκμεταλλευτούν καρπωμένοι τα παράνομα οφέλη.

1.3 Ορισμός της Απάτης

Η απάτη ορίζεται ως η ενσυνείδητη παραποίηση της αλήθειας, που στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και στην ευπιστία των άλλων και αποβλέπει σε οικονομικά κυρίως

οφέλη. Έχει οριστεί επίσης ως η σκόπιμη διαστρέβλωση της αλήθειας με σκοπό τη νομή αντικειμένων αξίας προτρέποντας κάποιον να στηριχθεί επάνω σε ψευδής πληροφορίες².

Το ελεγκτικό έργο και κατ' επέκταση η οριοθέτηση της λογιστικής απάτης στην Ελληνική οικονομική σκηνή καταγράφεται με το νόμο (Π.Δ. 226/1992), όπου καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι ελεγκτικές εταιρείες εξετάζουν το κατά πόσο οι ελεγχθέντες λογιστικές καταστάσεις εμφανίζουν «Ακριβοδίκαια» (fairly) την πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Αν και ο σκοπός της ελεγκτικής εργασίας έχει μετατοπιστεί σήμερα από τον εντοπισμό της απάτης στη διαπίστωση της ορθής διατύπωσης των λογιστικών εγγραφών, η ύπαρξη απάτης, δόλου και αμέλειας δεν μπορεί να μην κατέχουν κυρίαρχη θέση στην ελεγκτική εργασία.³

Το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA) στο πρότυπο Statement on Auditing Standards (SAS) 99, διαχωρίζει το λάθος που προέρχεται από αμέλεια από το λάθος που έχει ως στόχο την απάτη (Fraud) αναφέροντας ότι απάτη είναι «η σκόπιμη παράβλεψη ποσών ή παραποίηση στοιχείων στις οικονομικές καταστάσεις εταιριών».

Η απάτη μπορεί να διαπραχθεί από ένα ή περισσότερους εργαζόμενους οι οποίοι μπορεί να δρουν εν αγνοία της επιχείρησης για προσωπικό όφελος (υπεξαίρεση χρημάτων ή λοιπών περιουσιακών στοιχείων). Επίσης, η απάτη μπορεί να συμπραχθεί σε συνδυασμό μερικών από τους εργαζόμενους της επιχείρησης με τους εργαζόμενους μιας άλλης επιχείρησης που είναι προμηθευτές ή πελάτες. Βέβαια, η απάτη μπορεί να διαπράττεται υπό την καθοδήγηση της διοίκησης, με την αλλοίωση των στοιχείων του ισολογισμού, με στόχο τη συγκάλυψη δυσμενών ή μη φανερών αποτελεσμάτων. Τα στοιχεία του ισολογισμού μπορούν να υπερεκτιμώνται ή να υποεκτιμώνται ανάλογα κάθε φορά με το στόχο που θέλουν να επιτύχουν όπως, παροχή πίστωσης, επίτευξη εξαγοράς ή συγχώνευσης, πληρωμή ή μη μερισμάτων, μεταβολή της τιμής της μετοχής, δόλια πτώχευση, παραπλάνηση των ανταγωνιστών, φοροδιαφυγή κ.ά.

Οι απάτες τις περισσότερες φορές συνοδεύονται από πλαστά δικαιολογητικά (τιμολόγια, φορτωτικές, δελτία αποστολής, μισθοδοσίες, τραπεζικές συναλλαγές κ.ά.), νόθευση των λογιστικών βιβλίων με τη χρήση λογιστικών τεχνασμάτων (αριθμητικά λάθη, παράληψη μεταφοράς ποσών, μη λογιστικοποίηση δεδουλευμένων εσόδων ή

2. Λεξικό Τριανταφυλλίδης

3. Παπάς Αντώνης Α. «Εισαγωγή στην Ελεγκτική», Αθήνα: Μπένου Γ., 2003.

εξόδων κ.ά.), αυξομείωση της απογραφής, ή συνεχούς αλλαγής λογιστικής μεθόδου αποτίμησης των αποθεμάτων, παρουσίαση αλλότριων περιουσιακών στοιχείων ως δικά τους, λογιστικοποίηση εικονικών πράξεων και εγγραφών.

Το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240⁴, που αναφέρεται στις παραποιήσεις και στα λάθη των λογιστικών καταστάσεων, ο όρος παραποίηση αναφέρεται ως η εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου μέρους που έχουν ως αποτέλεσμα τη ψεύτικη παρουσίαση (misrepresentation) των λογιστικών καταστάσεων⁵.

Επίσης, στο Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240 ο όρος απάτη (fraud) αποδίδεται με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

(α) Νόθευση ή αλλοίωση των λογιστικών εγγραφών ή των παραστατικών.

(β) Αλλοίωση των στοιχείων του ενεργητικού.

(γ) Απόκρυψη ή παράλειψη αναφοράς των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.

(δ) Καταχώρηση εικονικών συναλλαγών.

(ε) Λανθασμένη εφαρμογή των λογιστικών προτύπων και αρχών.

Ο Σπαθής (2002) αναφέρει ότι στις ΗΠΑ, στις οποίες έχουν καταγραφεί και οι μεγαλύτερες παραποιήσεις λογιστικών καταστάσεων (σε μεγάλες επιχειρήσεις), ο όρος που χρησιμοποιείται κυρίως είναι «απάτη»⁶ (fraud) και ερμηνεύεται ως σκόπιμη αλλοίωση των οικονομικών καταστάσεων. Ενώ, ως μέσα για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική ή επινοητική λογιστική (creative accounting). Επίσης, για την ερμηνεία παραποιήσεων που αφορούν τα αποτελέσματα χρήσης αναφέρονται οι όροι «εξομάλυνσή τους» (income smoothing), «ωραιοποίησή τους» και «διαχείρισή τους» (managing earnings).

4. Χρήστος Καζαντζής(2006), «Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος», σελ. 514

5. Σπάθης, Χ. (2002), «Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων», Λογιστής, τεύχος 570, σελίδες 1286 -1294

6. Σπάθης, Χ. (2002), ό.π, σελίδες 1286 -1294

Το λεξικό Oxford English αποδίδει την έννοια της παραποίησης λογιστικών καταστάσεων ως εγκληματική εξαπάτηση και παραποίηση της αλήθειας με σκοπό την αποκόμιση μελλοντικών ωφελειών ενώ το Merriam Webster Unabridged (2002), αναφέρει ότι η παραποίηση λογιστικών καταστάσεων αποτελεί την εσκεμμένη αλλοίωση της πραγματικότητας με το να παρασυρθεί κάποιος να συμμετέχει σε κάτι που έχει αξία ή να παραιτηθεί από νόμιμο δικαίωμα. Τέλος το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών, αποδίδει στο πρότυπο SAS 99⁷ (2004) την παραποίηση λογιστικών καταστάσεων ως «απάτη» μέσα από τη σκόπιμη παράβλεψη λογαριασμών ή παραποίηση αυτών.

Άσχετα λοιπόν από τους ποικίλους ορισμούς ή τις μορφές που μπορεί να πάρει αυτό που ορίζουμε ως απάτη, κοινή συνισταμένη σε όλα είναι η διαστρέβλωση και η παραποίηση της αλήθειας με σκοπό την επίτευξη κάποιου ιδιοτελούς σκοπού.

1.4 Τα χαρακτηριστικά της Λογιστικής Απάτης

Ο Rezaee, (2005)⁸ αναφέρει ότι η λογιστική απάτη συμπεριλαμβάνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

I) Νόθευση, παραποίηση ή αθέμιτη τροποποίηση οικονομικών μεγεθών, υποστηρικτικών εγγράφων, ή επιχειρηματικών συναλλαγών.

II) Σκόπιμα εσφαλμένες δηλώσεις, παραλείψεις ή διαστρεβλώσεις γεγονότων, εμπορικών συναλλαγών, λογαριασμών και άλλων σημαντικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις.

III) Σκόπιμα κακή εφαρμογή, ερμηνεία και εκτέλεση των λογιστικών προτύπων, αρχών και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και αναφορά οικονομικών και επιχειρησιακών συναλλαγών.

7. Γαγάνης, Ζοπουνίδης(2009), «Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων», σελ.22

8. Rezaee, Zabihollah (2005), "Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud", Critical Perspectives on Accounting, Vol. 16, issue 3, pages 277-298

IV) Εσκεμμένη παράβλεψη, αποκάλυψη ή παρουσίαση ανακριβών λογιστικών προτύπων, αρχών και πρακτικών.

V) Χρήση λογιστικών τεχνασμάτων για τη διαχείριση παράνομων κερδών.

VI) Μεθοδεύσεις λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα όρια των νόμων, αλλά είναι εύκολο να μεταβληθούν μέσα από τα «παραθυράκια» αυτών.

Ο Ζοπουνίδης (2007)⁹, βασιζόμενος στον Worthy, (1984) από την άλλη ομαδοποιεί τις τεχνικές παραποίησης λογιστικών καταστάσεων σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- Αλλαγή λογιστικής μεθόδου
- Μεταβολή των στοιχείων κοστολόγησης και
- Παραβίαση της αρχής της αυτοτέλειας της χρήσης, μεταβάλλοντας τις ημερομηνίες που έσοδα και έξοδα θεωρούνται ως δεδουλευμένα.

Οι Nieschwietz et al.¹⁰ αναφέρουν ότι η παραποίηση λογιστικών καταστάσεων περιλαμβάνει την πρόθεση για εξαπάτηση. Ενώ, αυτή επιτυγχάνεται από υψηλά ιστάμενα άτομα με ιδιαίτερα κίνητρα, οι οποίοι μέσα από την πολιτική πειθώ τους ή τους εκφοβισμούς επιτυγχάνουν την κατάσταση την οποία επιθυμούν.

1.5 Κατηγορίες της Απάτης

Η απάτη που πραγματοποιείται σε έναν οργανισμό ή επιχείρηση εμπίπτει συχνά σε μια από τις ακόλουθες κατηγορίες:

- **Διοικητική απάτη**, η οποία περιλαμβάνει τη σκόπιμη διαστρέβλωση των οικονομικών καταστάσεων, ή την κλοπή ή την ανάρμοστη χρήση των πόρων από την ανώτατη ή ανώτερη διοίκηση.

9. Γαγάνης Χ. & Ζοπουνίδης Κ. (2008), Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών Καταστάσεων
10. Kaplan, S & Nieschwietz, R 2003, A Web assurance services model of trust for B2C e-commerce, International Journal of Accounting Information Systems, vol. 4, no. 2, pp. 95-114.

- **Απάτη υπαλλήλων**, η οποία περιλαμβάνει την κλοπή ή την ανάρμοστη χρήση πόρων από τους υπαλλήλους στα κατώτερα επίπεδα της διοίκησης.
- **Εξωτερική απάτη**, η οποία περιλαμβάνει την κλοπή ή την ανάρμοστη χρήση των πόρων από τους ανθρώπους που δεν είναι ούτε μέλη της διοίκησης ούτε υπάλληλοι της εταιρίας.

Αυτή η κατηγοριοποίηση της απάτης είναι χρήσιμη αλλά όχι απόλυτη. Οι μέσοι-διοικητικοί υπάλληλοι μπορούν σκόπιμα να παραποιήσουν τις έγγραφα οικονομικών συναλλαγών, παραδείγματος χάριν, για να βελτιώσουν την προφανή απόδοσή τους, ή άτομα του εξωτερικού περιβάλλοντος μπορούν να συνεργήσουν με τη διοίκηση ή τους υπαλλήλους της επιχείρησης.

Πολλοί όροι χρησιμοποιούνται μερικές φορές εναλλακτικά, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού ή λογιστικού ελέγχου της απάτης, της εξέτασης και της έρευνας. Η δικαστική λογιστική, εντούτοις, είναι ένας ευρύς όρος, που καλύπτει την εξεταστική λογιστική, τις οικονομικές έρευνες απάτης, και τους λογιστικούς ελέγχους και τη λογιστική ευρύτερα που εκτελείται γενικά στα πλαίσια των υπηρεσιών προσφυγής στο δικαστήριο ή ψηφίσματος διαφωνίας.

1.6 Οι παράγοντες ανάπτυξης της λογιστικής απάτης

Το ελεγκτικά πρότυπα SAS No 47 και No. 82, αναφέρουν ότι κατά τη διάρκεια του ελέγχου ο ελεγκτής θα πρέπει να είναι σε θέση να εκτιμήσει τους παράγοντες εκείνους που ενέχουν αυξημένο κίνδυνο και να εντοπίσει πιθανά προειδοποιητικά σημεία (red flags) στα οποία θα δώσει αυξημένη βαρύτητα.

Επίσης, το ελεγκτικό πρότυπο SAS No. 82 (παράγραφο 16-17) επισημαίνει τρεις βασικές κατηγορίες κινδύνου για την παραποίηση λογιστικών καταστάσεων:

1. Χαρακτηριστικά Διοίκησης.

Περιλαμβάνουν διοικητικές ικανότητες, πιέσεις, στυλ, διαθέσεις και στάσεις ως προς τον εσωτερικό έλεγχο και τις διαδικασίες έκδοσης των οικονομικών καταστάσεων. Ύπαρξη τυχόν στενών σχέσεων μεταξύ διοίκησης και ελεγκτών. Παράδειγμα κινδύνου της κατηγορίας αυτής είναι το κίνητρο της διοίκησης να αυξήσει την τιμή της μετοχής ή η πίεση της διοίκησης να δείξει περισσότερα κέρδη στη συνέλευση των μετόχων.

2. Συνθήκες Κλάδου.

Περιλαμβάνουν το οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιείται η επιχείρηση καθώς και νέες θεσμικές απαιτήσεις στη φορολογία ή στους λογιστικούς κανόνες. Για παράδειγμα η πρόσφατη αλλαγή που υποχρεώνει τις εισηγμένες επιχειρήσεις να συντάσσουν τις λογιστικές καταστάσεις τους με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα μπορεί να μεταβάλει σημαντικά τις καταστάσεις αυτές (π.χ. τρόπος αποτίμησης παγίων περιουσιακών στοιχείων).

3. Λειτουργικά Χαρακτηριστικά.

Περιλαμβάνουν τη φύση και την πολυπλοκότητα των συναλλαγών της επιχείρησης με άλλες επιχειρήσεις και την οικονομική της κατάσταση όπως, για παράδειγμα ταμειακή στενότητα, χαμηλή κερδοφορία, ύπαρξη συσσωρευμένων ζημιών ή η πίεση να αντλήσει περισσότερα κεφάλαια ώστε να διατηρήσει τη χρηματοοικονομική θέση της.

Ο κίνδυνος που υπάρχει οι ελεγκτές να μην εντοπίσουν παραποιήσεις στις λογιστικές καταστάσεις ελλοχεύει πάντοτε κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αναλυθεί σε τρεις βασικές συνιστώσες:

I) Στον εγγενή κίνδυνο (inherent risk). Ο κίνδυνος αυτός έχει να κάνει με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης (κλάδος, μέγεθος, κ.ά.) που ελέγχεται.

II) Τον κίνδυνο εσωτερικού ελέγχου. Στην περίπτωση αυτή ο κίνδυνος έχει να κάνει με την εκτίμηση από τον εξωτερικό ελεγκτή του επιπέδου και της αποτελεσματικής οργάνωσης του εσωτερικού ελέγχου.

III) Τον κίνδυνο ελεγκτικών τεκμηρίων. Ο κίνδυνος της μορφής αυτής

συνίσταται στην επάρκεια και αξιοπιστία των ελεγκτικών τεκμηρίων που ελήφθησαν υπόψη κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

Οι τρεις παραπάνω συνιστώσες μπορούν να μοντελοποιηθούν σε ένα υπόδειγμα ελέγχου που θα έχει την παρακάτω μορφή:

$$\text{Ελεγκτικός Κίνδυνος} = \text{Εγγενή Κίνδυνο} * \text{Κίνδυνο Εσωτερικού Ελέγχου} * \text{Κίνδυνο Εκλεκτικών Τεκμηρίων}$$

1.7 Πρόληψη της Απάτης

Η πρόληψη της απάτης έχει κερδίσει πλέον δημόσια αναγνώριση με την θέσπιση του νόμου Sarbanes - Oxley το 2002. Από τις πολλές μεταρρυθμίσεις που θεσπίστηκαν μέσω του Sarbanes - Oxley, σημαντικός στόχος ήταν να επανακτηθεί η δημόσια εμπιστοσύνη για την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών αγορών αμέσως μετά τα εταιρικά σκάνδαλα όπως Enron, WorldCom και Waste Management.¹¹

Η Παράγραφος 404 του Sarbanes Oxley επιβάλλει ότι οι δημόσιες επιχειρήσεις πρέπει να πραγματοποιούν ανεξάρτητους λογιστικούς ελέγχους από εσωτερικούς ελεγκτές πέρα από την επιβαλλόμενη υποβολή οικονομικών εκθέσεων. Στην ουσία, η πρόθεση του Αμερικάνικου Κογκρέσου με την ψήφιση του νόμου Sarbanes Oxley ήταν να αποτρέψει προληπτικά την οικονομική διαστρέβλωση (απάτη) προκειμένου να εξασφαλίσει ακριβέστερες οικονομικές καταστάσεις αυξάνοντας την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

Μέχρι σήμερα, η πρόληψη της απάτης δεν είχε συγκεκριμένα προσδιοριστεί κάτω από έναν κοινό ορισμό. Ενώ έχει συζητηθεί από πολλά εξουσιοδοτημένα όργανα, όπως το αμερικανικό ίδρυμα επικυρωμένων δημόσιων λογιστών (AICPA). Το συμβούλιο της υποστήριξης των οργανισμών της Επιτροπής Treadway (COSO), και την εθνική ένωση των επικυρωμένων αναλυτών αξιολόγησης (CFD), παρόλα αυτά ένας πραγματικός ορισμός του όρου " πρόληψη της απάτης" είναι δύσκολο να βρεθεί.

11. http://en.wikipedia.org/wiki/Fraud_deterrence

Στις αρχές του 2007, το εγχειρίδιο της πρόληψης της απάτης επιδίωξε να ορίσει την πρόληψη και να την εφαρμόσει στις πραγματικές συνθήκες. Το κείμενο είναι το πρώτο που εξηγεί την πρόληψη της απάτης μέσω της βελτίωσης του εσωτερικού ελέγχου. Η έκδοση του εγχειριδίου της πρόληψης της απάτης καθιέρωσε έναν επίσημο ορισμό για τους επαγγελματίες ώστε να στηριχθούν μελλοντικά σύμφωνα με το οποίο¹²:

- Η πρόληψη της απάτης είναι η προληπτική εξακρίβωση και αφαίρεση των αιτιωδών και ικανών παραγόντων που σχηματίζουν την απάτη.
- Η πρόληψη της απάτης είναι βασισμένη στην προϋπόθεση ότι η απάτη δεν είναι ένα τυχαίο περιστατικό. Η απάτη εμφανίζεται όπου οι συνθήκες είναι κατάλληλες για να εμφανιστεί.
- Η πρόληψη της απάτης επιτίθεται στις πρωταρχικές αιτίες που την δημιουργούν και σε εκείνους που έχουν την ικανότητα για την διάπραξη της. Αυτή η ανάλυση μπορεί να αποκαλύψει πιθανές ευκαιρίες απάτης στη διαδικασία, αλλά όμως εκτελείται υπό την προϋπόθεση ότι η βελτίωση των οργανωτικών διαδικασιών για να μειώσεις ή να εξαλείψεις τους αιτιώδεις παράγοντες της απάτης είναι η μόνη και η καλύτερη άμυνα ενάντια στην απάτη.
- Η πρόληψη της απάτης περιλαμβάνει και τις βραχυπρόθεσμες (διαδικαστικές) και τις μακροπρόθεσμες πρωτοβουλίες.

Η πρόληψη της απάτης δεν είναι μια πιο έγκαιρη ανίχνευση της, και αυτό είναι συχνά ένα σημείο σύγχυσης. Ο εντοπισμός της απάτης περιλαμβάνει μια αναθεώρηση των ιστορικών συναλλαγών για να εξευρεθούν ενδείξεις μη συμβατών συναλλαγών. Η πρόληψη απ' την άλλη περιλαμβάνει μια ανάλυση των συνθηκών και των διαδικασιών που επηρεάζουν τους διαπράττοντες την απάτη, στην ουσία, εξετάζοντας αυτό που μπόρεσε να συμβεί στο μέλλον λαμβάνοντας ως δεδομένο τις καθορισμένες λειτουργίες του οργανισμού αλλά και τους ανθρώπους που λειτουργούν αυτές τις διαδικασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο
ΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ
&
ΑΛΛΟΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

2.1 Το τρίγωνο της απάτης

Παρότι η επιχειρηματική απάτη προφανώς και συναντάτε εκ της γεννήσεως της επιχειρηματικής δραστηριότητας, δεν είχαν αναπτυχθεί επιστημονικά εργαλεία ή μέθοδοι για την συστηματική διερεύνηση της με σκοπό την πρόληψη και καταστολή της. Σαφώς και η εγκληματολογία αποτέλεσε την βάση και την πηγή από την οποία αντλήθηκαν και αναπτύχθηκαν τα κατάλληλα εργαλεία μιας και η επιχειρηματική απάτη δεν αποτελεί τίποτα άλλο παρά μία ακόμα έκφανση της ευρύτερης εγκληματικής συμπεριφοράς των ανθρώπων.

Μια από τις πρώτες ριζοσπαστικές αναλύσεις γύρω από τους παράγοντες που πρέπει να αφαιρεθούν ή να εκλείψουν για την αποτροπή της απάτης περιγράφονται από το λεγόμενο Τρίγωνο της Απάτης. Η μέθοδος αυτή αναπτύχθηκε από τον φημισμένο εγκληματολόγο Donald R. Cressey , όπου κατά την έρευνα για την ολοκλήρωση της διδακτορικής του διατριβής στα μέσα της δεκαετίας του '50 ανέπτυξε την υπόθεση του Τριγώνου της Απάτης για να προσπαθήσει να εξηγήσει με συστηματοποιημένο τρόπο τους κύριους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι διενεργούν την απάτη. Τα τρία βασικά στοιχεία στο τρίγωνο απάτης (εικόνα 1) είναι η Ευκαιρία, το Κίνητρο-Πίεση, και η Συμπεριφορά¹³.

13. The triangle of Fraud, David E. McClean Principal,

Με βάση την υπόθεση αυτή του Cressey για να διαπραχθεί απάτη θα πρέπει και τα τρία στοιχεία αυτά στοιχεία να είναι παρόντα. Συνεπώς μια εταιρεία ή ένας οργανισμός που παρακολουθεί και εξετάζει τους τρεις αυτούς παράγοντες, δομεί εργασιακό περιβάλλον με ισχυρή την αίσθηση της ηθικής συμπεριφοράς μεταξύ των υπαλλήλων παράλληλα με την εφαρμογή ισχυρών εσωτερικών ελέγχων, μπορεί να αφαιρέσει ένα μεγάλο μέρος των ευκαιριών για την διενέργεια απάτης αλλά και να αυξήσει τις πιθανότητες για τον εντοπισμό της.

2.1.1 Πίεση / Κίνητρο

Η πίεση είναι τι αναγκάζει ένα πρόσωπο για να διαπράξει την απάτη. Η πίεση/κίνητρο όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό εδράζεται στην εκάστοτε προσωπικότητα και έχει να κάνει και με υποκειμενικά κριτήρια. Άλλοτε η πίεση είναι εμφανής και άλλοτε είναι αντιληπτή μόνο από τον ίδιο το άτομο και εκεί θεμελιώνεται και η δυσκολία ανίχνευσής της. Είναι δυνατόν να περιλαμβάνει τα πάντα, μιας και τα πάντα είναι δυνατόν να επηρεάσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά για την τέλεση μιας πράξης. Από την παγκόσμια εμπειρία μέχρι σήμερα τα πιο συχνά αναφερθέντα παραδείγματα Πίεσης-Κινήτρου είναι:

- Το ψυχωτικό κυνήγι της επιτυχίας
- Η έλλειψη σεβασμού ή η δυσαρέσκεια από το εργασιακό περιβάλλον
- Υψηλά χρέη
- Ακριβές συνήθειες
- Απροσδόκητες οικονομικές ανάγκες του ίδιου ή ατόμων του στενού του οικογενειακού περιβάλλοντος
- Προβλήματα εξαρτήσεων και εθισμού
- Πίεση από το εργασιακό περιβάλλον για την επίτευξη στόχων κ.α.

Παρόλο που τις περισσότερες φορές βέβαια, η πίεση προέρχεται από μια σημαντική

οικονομική ανάγκη ή πρόβλημα, εντούτοις, μερικές απάτες διαπράττονται απλά από πλεονεξία και μόνον.

2.1.2 Ευκαιρία

Η ευκαιρία είναι η παροχή της δυνατότητας να διαπραχθεί η απάτη. Επειδή οι απατεώνες δεν επιθυμούν να πιαστούν, πρέπει επίσης να σιγουρευτούν ότι οι δραστηριότητές τους δεν θα ανιχνευθούν, για τον λόγο αυτό αναζητούν ή εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους δίνει το περιβάλλον δράσης τους. Τα κυριότερα παραδείγματα τέτοιων ευκαιριών για την εμφάνιση απάτης είναι:

- Ελλιπή ή ανύπαρκτα μέσα εσωτερικού ελέγχου
- Αποκεντρωμένη διοίκηση
- Εξειδικευμένες ή περίπλοκες συναλλαγές
- Έλλειψη ηθικής καθοδήγησης και ηγεσίας
- Η συγκέντρωση εξουσιών σε ένα άτομο ή μια μικρή ομάδα ατόμων
- Η ατιμωρησία κ.α.

Η αποτυχία να καθιερωθούν οι κατάλληλες διαδικασίες για να ανιχνεύεται η δόλια δραστηριότητα πολλαπλασιάζει τις ευκαιρίες για την εμφάνιση της απάτης. Από τα τρία αυτά στοιχεία, η ευκαιρία είναι εκείνο στο οποίο οι οργανισμοί έχουν την περισσότερο έλεγχο για αυτό είναι σημαντικό οι επιχειρήσεις να χτίζουν μεθόδους, διαδικασίες και ελέγχους, που να μην βάζουν τους υπαλλήλους σε θέση να διαπράξουν την απάτη και που να ανιχνεύουν αποτελεσματικά την δόλια δραστηριότητα εάν και όταν εμφανίζεται.

2.1.3 Αιτιολόγηση / Συμπεριφορά

Η αιτιολόγηση είναι ένα κρίσιμο συστατικό στις περισσότερες απάτες. Η αιτιολόγηση περιλαμβάνει ένα πρόσωπο που συμφιλιώνει τη συμπεριφορά του/της (κλοπή) με τις συχνά αποδεκτές έννοιες της ευπρέπειας και της εμπιστοσύνης. Μερικές κοινές

αιτιολογήσεις για την διάπραξη απάτης είναι:

- Το άτομο θεωρεί ότι η διάπραξη της απάτης δικαιολογείται για να σώσει ένα οικογενειακό μέλος ή ένα αγαπημένο πρόσωπο.
- Το άτομο θεωρεί ότι θα τα χάσει όλα - οικογένεια, σπίτι, αυτοκίνητο, κ.λπ. εάν δεν πάρει τα χρήματα.
- Το άτομο θεωρεί ότι καμία βοήθεια δεν είναι διαθέσιμη από το εξωτερικό του περιβάλλον.
- Το άτομο ονομάζει την κλοπή ως «δάνειο», και σκοπεύει να επιστρέψει πλήρως τα κλεμμένα χρήματα.
- Το άτομο λόγω εργασιακής δυσαρέσκειας εργασίας (μισθός, περιβάλλον εργασίας, αντιμετώπιση από τους ανωτέρους του, κ.λπ.), θεωρεί ότι κάτι του οφείλουν.
- Το άτομο είναι ανίκανο να καταλάβει ή δεν ενδιαφέρεται για τη συνέπεια των ενεργειών του ή των αποδεκτών εννοιών της ευπρέπειας και της εμπιστοσύνης.
- Το άτομο θεωρεί ότι επειδή υπάρχει μεγάλος αριθμός ατόμων που διατελούν την παράνομη πράξη, τότε και αυτός θα πρέπει ή δικαιολογείται εάν πράξει αναλόγως.

2.1.4 Αναλύοντας τις πτυχές του Τριγώνου

Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω η ευκαιρία είναι το στοιχείο πάνω στο οποίο οι ιδιοκτήτες της επιχείρησης έχουν τον περισσότερο έλεγχο. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο λαός "οι «κλέφτες» είναι πάντα ένα βήμα μπροστά", και η καθολική εξάλειψη της απάτης είναι πολύ δύσκολό αν όχι αδύνατο να επιτευχθεί. Όμως ο περιορισμός των ευκαιριών για την διενέργεια απάτης είναι ένας τρόπος με τον οποίον μια επιχείρηση μπορεί να ελαχιστοποιήσει της πιθανότητες για την εμφάνισή της.

Η ευκαιρία να διαπραχθεί η απάτη, φυσικά είναι δυνατή όταν οι υπάλληλοι έχουν πρόσβαση σε περιουσιακά στοιχεία και πληροφορίες που επιτρέπουν σε αυτούς να διαπράξουν και να αποκρύψουν την απάτη. Αναπόφευκτα, στους υπαλλήλους δίνεται η πρόσβαση σε αρχεία και κεφάλαια στη συνηθισμένη πορεία των εργασιών τους. Δυστυχώς όμως, αυτή η πρόσβαση είναι που επιτρέπει και την πραγματοποίηση της απάτης.

Κατά τη διάρκεια των ετών συμμετοχής σε μια επιχείρηση ή οργανισμό, τα ανώτερα στελέχη ανά επίπεδο, (πχ προϊστάμενοι, τμηματάρχες, διευθυντές) έχουν καταστεί υπεύθυνοι για ένα ευρύτερο φάσμα λειτουργιών και εργασιών, αλλά και ένα μεγαλύτερο εύρος ανθρώπων που συνειδητά ή ασυνείδητα επηρεάζουν και ελέγχουν. Αυτό έχει οδηγήσει σε μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης για αυτούς, καθώς και μεγαλύτερες δυνατότητες αυξημένου ελέγχου των λειτουργικών περιοχών των επιχειρήσεων. Η πρόσβαση λοιπόν πρέπει να περιορίζεται μόνο σε εκείνα τα συστήματα, πληροφορίες, και περιουσιακά στοιχεία που είναι πραγματικά απαραίτητα για έναν υπάλληλο ώστε να ολοκληρώσει την εργασία του/της.

Το κίνητρο, μια άλλη πτυχή του τριγώνου της απάτης, είναι μια πίεση ή αλλιώς μια "ανάγκη" που γίνεται αισθητή από το πρόσωπο που διαπράττει την απάτη. Μπορεί να είναι μια πραγματική οικονομική ή άλλου τύπου ανάγκη ή θα μπορούσε να είναι μια αντιληπτή οικονομική ανάγκη, όπως ένα πρόσωπο που έχει μια επιθυμία για τα υλικά αγαθά αλλά όχι τα μέσα για να αποκτηθούν αυτά. Οι υποκινητές μπορεί επίσης να είναι μη οικονομικοί. Μπορεί να υπάρξει υψηλή πίεση για καλά αποτελέσματα στην εργασία ή μια ανάγκη να καλυφθεί η κακή απόδοση κάποιου άλλου.

Οι εθισμοί όπως ο τζόγος και τα ναρκωτικά μπορούν επίσης να παρακινήσουν κάποιον για να διαπράξει την απάτη. Τελικά, κάποιιοι υπάλληλοι μπορούν να εξορθολογήσουν αυτήν την συμπεριφορά θεωρώντας ότι η διάπραξη της απάτης είναι σωστή για ποικίλους λόγους. Για εκείνους που είναι γενικά ανέντιμοι, είναι πιθανώς ευκολότερο να εξορθολογήσουν την απάτη. Για εκείνους με υψηλότερα ηθικά πρότυπα, δεν είναι πιθανώς τόσο εύκολο. Πρέπει να πειστούν ότι η πραγματοποίηση της απάτης είναι «εντάξει» δημιουργώντας δικαιολογίες ικανές για την αιτιολόγηση της συμπεριφορά τους.

Οι κοινές αιτιολογήσεις περιλαμβάνουν «τάχα αποζημίωση» για την κακή μισθολογική τους αντιμετώπιση ή αντικαθιστώντας ένα bonus που θεωρούν ότι άξιζαν αλλά δεν πήραν. Ένας κλέφτης μπορεί να πείσει τον εαυτό του ότι απλά «δανείζεται» χρήματα από την επιχείρηση και θα τα αποπληρώσει κάποια ημέρα. Μερικοί καταχραστές λένε στον εαυτό τους ότι η επιχείρηση δεν χρειάζεται τα χρήματα ή δεν θα χάσει τίποτα. Άλλοι θεωρούν ότι "αξίζει" στην επιχείρηση να της κλαπούν χρήματα λόγω των κακών πράξεων εκείνης ενάντια στους υπαλλήλους της ή σε τρίτους.

Επίσης μια συχνά εμφανιζόμενη αιτιολόγηση, ειδικότερα σε χώρες με υψηλά ποσοστά

διαφθοράς είναι η δικαιολογία του «όλοι το ίδιο κάνουν», με αυτό τον τρόπο ο εκάστοτε παραβάτης δικαιολογεί την συμπεριφορά του εντάσσοντας τον εαυτό του σαν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου που παρανομεί και μένει ατιμώρητο, διεκδικώντας για το άτομο του αυτή την παράδοξη-παράλογη δίκαια κρίση.

Οι ιδιοκτήτες της επιχείρησης και οι ανώτεροι υπάλληλοι της θα πρέπει να ελέγχουν την απάτη δουλεύοντας στο μέρος του τριγώνου πάνω στο οποίο έχουν και τον περισσότερο έλεγχο, δηλαδή στην ευκαιρία να διαπραχθεί η απάτη. Είναι δύσκολο για μια διοίκηση να παρεμβεί τόσο στο Κίνητρο όσο και στην Αιτιολόγηση /Συμπεριφορά και αυτό γιατί και τα δύο συνθέτονται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους από στοιχεία της εκάστοτε ανθρώπινης προσωπικότητας, με όλες τις διαφοροποιήσεις και ιδιαιτερότητες που αυτή έχει. Συν τοις άλλης θα πρέπει να στοχεύει σε εκείνες τις ενέργειες, που θα αποφέρουν και τα μεγαλύτερα αποτελέσματα, με χαρακτήρα αντιληπτό και μετρήσιμο.

Συνεπώς, στο Τρίγωνο της Απάτης, η πλευρά της Ευκαιρίας, αποτελεί αν όχι τον μόνον αλλά σίγουρα τον καταλληλότερο τομέα στον οποίο θα πρέπει να εστιάσει τις προσπάθειες της για την αποτροπή ή έστω τον περιορισμό της απάτης. Έτσι καταφέρνει να «σπάσει» το τρίγωνο αφαιρώντας του μια πλευρά/στοιχείο ελαχιστοποιώντας τις πιθανότητες εμφάνισης της, μιας και το παρελθόν τέτοιων οικονομικών σκανδάλων έχει δείξει ότι είναι απαραίτητη η συνύπαρξη και των τριών στοιχείων προκειμένου να είναι πρόσφορο το «έδαφος» ώστε να διαπραχθεί η απάτη.

Φυσικά τα παραπάνω εξετάζουν το θέμα για τα κατώτερα ή μεσαία στελέχη της πυραμιδικής εξουσίας μιας και σε αυτές της μορφές οργάνωσης, που είναι και οι πιο συχνά εμφανιζόμενες, τις αποφάσεις άρα και τις όποιες ενέργειες, για την εξάλειψη ενός ή περισσοτέρων στοιχείων από το τρίγωνο της απάτης, τις λαμβάνει η ανώτερη διοίκηση ή ο/οι ιδιοκτήτες. Πώς μπορούν όμως να εφαρμοστούν αντίστοιχα μέτρα και σε εκείνους που τα λαμβάνουν;. Αυτό φυσικά είναι ένα πιο σύνθετο αντικείμενο και έχει να κάνει με τις διαδικασίες εξωτερικού ελέγχου, την νομοθεσία και τους ελεγκτικούς μηχανισμούς τους κράτους στο οποίο δραστηριοποιείται μια επιχείρηση.

2.2 Η συμβολή του κινήτρου στην διενέργεια απάτης

Η εξέταση του κινήτρου αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους παράγοντες κατά την εξέταση ή διερεύνηση μιας υπόθεσης. Η επιστήμη της νομικής ή της εγκληματολογίας δεν στηρίζουν τυχαία σε αυτό την βάση για την μελέτη της όποιας αξιόποινης πράξης. Πέρα από το κίνητρο ή την πίεση που επηρεάζει ή οδηγεί κάθε άτομο γενικότερα, είναι σημαντικό να αναλυθούν ειδικότερα οι συνθήκες που δρουν καταλυτικά για την τέλεση της απάτης από την κορυφή της επιχειρηματικής πυραμίδας. Ειδικότερα, για τα μέλη που απαρτίζουν την ανώτατη διοίκηση ενός οργανισμού, τα κίνητρα που οδηγούν σε παραβατικές συμπεριφορές εκδηλώνονται κατά κύριο λόγο μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων, συχνότερα των οποίων είναι:

2.2.1 Τραπεζικός Δανεισμός

Όπως είθισται να αναφέρεται οι τράπεζες αποτελούν την «ραχοκοκαλιά» της εκάστοτε οικονομίας και αυτό γιατί η συμμετοχή τους είναι καθοριστική και τις περισσότερες φορές υποχρεωτική σε κάθε επιχειρηματικό σχήμα. Ο τραπεζικός δανεισμός για τις περισσότερες των επιχειρήσεων αποτελεί αναγκαιότητα, είτε λόγω έλλειψης ρευστότητας είτε λόγω ορθότερης κατά το δοκούν κρίσης περί της αξιοποίησης του επιχειρηματικού κεφαλαίου.

Ανεξάρτητα όμως από τους λόγους οι οποίοι επιβάλλουν την χρήση του δανεισμού, το βέβαιο είναι ότι το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα απαιτεί μια σειρά συνθηκών προκειμένου να δανείσει ή να συνεχίζει να δανείζει μια επιχείρηση και η ικανοποίηση των συνθηκών αυτών τις περισσότερες φορές κρίνεται μέσω των οικονομικών στοιχείων που οφείλει να συντάσσει μια επιχείρηση ή άλλων καταστάσεων και δεικτών που οι ίδιες οι τράπεζες τους επιβάλλουν να τηρούν (δείκτες κυκλοφοριακής ταχύτητας, δείκτες ρευστότητας, δείκτες χρηματοοικονομικής μόχλευσης κα).

Συνεπώς η ανάγκη της εξασφάλισης των αναγκαίων πόρων αυτών από τις επιχειρήσεις τις οδηγεί στην διαστρέβλωση δεικτών, στην απόκρυψη στοιχείων και γενικότερα στην παραποίηση των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων εις τρόπον ώστε να βελτιώνουν την πιστοληπτική τους ικανότητα.

2.2.2 Κεφάλαια από το Χρηματιστήριο

Όπως και προηγουμένως με τον τραπεζικό δανεισμό έτσι και στις περιπτώσεις της άντλησης κεφαλαίων από την επενδυτικό κοινό ισχύουν οι ίδιες ή παρόμοιες συνθήκες που δημιουργούν κίνητρα για την εμφάνιση της απάτης. Φυσικά επειδή τα κεφάλαια που διακινούνται σε αυτές τις μορφές δανεισμού είναι κατά πολύ υψηλότερα θεσμοθετούνται πρόσθετοι ελεγκτικοί μηχανισμοί προκειμένου να την εξαλείψουν.

Από την άλλη, αυτό και μόνο αποτελεί και το εφαλτήριο για την γέννηση των παραβατικών συμπεριφορών. Έτσι αν από την μία έχουμε μία νέα επιχείρηση η οποία θέλει να εισέλθει για πρώτη φορά στο χρηματιστήριο, θα πρέπει να παρουσιάζει μια γενικότερα υγιή χρηματοοικονομική κατάσταση, με εμφανής φυσικά ενδείξεις προόδου σε εύλογο χρονικό διάστημα, επιτυγχάνοντας έτσι ευνοϊκότερους όρους διάθεσης, υψηλότερη τιμή κτίσης και συνεπώς μεγαλύτερα κεφάλαια προς αξιοποίηση.

Από την άλλη σε μία υφιστάμενη εισηγμένη επιχείρηση η τιμή της μετοχής αποτελεί τις περισσότερες των περιπτώσεων την πυξίδα που δείχνει ανά πάσα ώρα και στιγμή που βρίσκεται ο “Χρηματοοικονομικός Βοράς” καθορίζοντας και προεξοφλώντας τις μελλοντικές εξελίξεις.

2.2.3 Ανταγωνισμός των επιχειρηματικών μονάδων

Σε αντίθεση με το πασίγνωστο και επιτυχημένο βιβλίο “Blue Ocean Strategy” ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις επιχειρήσεις και δη του ίδιου κλάδου, τις περισσότερες φορές βάφεται με πορφυρό χρώμα. Πολλές επιχειρήσεις έτσι οδηγούνται στην παραποίηση των οικονομικών τους καταστάσεων προκειμένου είτε να εμφανίσουν ηγετική θέση στον κλάδο τους, απολαμβάνοντας μεγαλύτερο κομμάτι της διαφημιστικής πίτας, υψηλότερο status, ανάληψη κρατικών επενδύσεων κ.α. , είτε να υποβαθμίσουν την κερδοφορία τους πέρα των φορολογικών κινήτρων δημιουργώντας έτσι απωθητικό περιβάλλον στον κλάδο για δυνητικούς ανταγωνιστές και υψηλότερα εμπόδια εισόδου.

2.2.4 Αμοιβές/ Αποζημίωση της διοίκησης

Στα πλαίσια της θεωρίας αντιπροσώπευσης (“agency theory”), αναφέρεται συχνά η σύγκρουση συμφερόντων που υφίσταται μεταξύ διοίκησης και μετόχων της επιχείρησης. Σε μια προσπάθεια εξάλειψης του κόστους αντιπροσώπευσης, πολλές

επιχειρήσεις συνδέουν την αμοιβή της διοίκησης με την οικονομική επίδοση της επιχείρησης, ώστε να ευθυγραμμίσουν σε ορισμένο βαθμό τους στόχους των διοικητικών στελεχών με αυτούς των μετόχων. Η πρακτική αυτή όμως, δημιουργεί ισχυρά κίνητρα για τις διοικήσεις ώστε να επηρεάσουν τα οικονομικά αποτελέσματα της επιχείρησης προς την κατεύθυνση που μεγιστοποιεί την αμοιβή τους.

2.2.5 Συγχωνεύσεις και εξαγορές

Αναλόγως της επιχειρηματικής στρατηγικής που θέλει να ακολουθήσει η εκάστοτε επιχείρηση δημιουργείτε το κίνητρο για την παραποίηση χρηματοοικονομικών αποτελεσμάτων. Έχουν πολλές φορές ακουστεί κρούσματα επιχειρήσεων που οι διοικήσεις τους, μεθοδευμένα παραποιούσαν στοιχεία και δείκτες προκειμένου να δρομολογήσουν την επερχόμενη εξαγορά σε τιμή χαμηλότερη φυσικά από την πραγματική, απολαμβάνοντας για τους «κόπους» τους υπέρογκα ποσά φυσικά κάτω από το τραπέζι.

2.3 Εσωτερικός έλεγχος

2.3.1 Ορισμός

Ο Εσωτερικός Έλεγχος (internal Control) αποτελεί μια ανεξάρτητη, αντικειμενική, ασφαλής και συμβουλευτική δραστηριότητα σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του εκάστοτε οργανισμού που εφαρμόζεται. Ο εσωτερικός έλεγχος περιλαμβάνει το σχέδιο της οργάνωσης αλλά και του συνόλου των συντεταγμένων μεθόδων που υιοθετούνται μέσα σε μια επιχείρηση για την περιφρούρηση των περιουσιακών της στοιχείων, τον έλεγχο της ακρίβειας και αξιοπιστίας των λογιστικών της καταστάσεων, την προώθηση της επιχειρησιακής αποτελεσματικότητας, και την ενθάρρυνση της τήρησης των προβλεπόμενων επιχειρησιακών οδηγιών¹⁴.

Ο ορισμός αυτός αναγνωρίζει ότι ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου εκτείνεται πέρα από τα ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με τις λειτουργίες των λογιστικών και οικονομικών υπηρεσιών. Βοηθά ένα οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του προσφέροντας μια συστηματική επιστημονική προσέγγιση για την αποτίμηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διαχείρισης κινδύνων, των εσωτερικών ελέγχων και των διαδικασιών διοίκησης. Κατέχει σημαντικό ρόλο για την ανίχνευση και πρόληψη της επιχειρηματικής απάτης και αποτελεί την ραχοκοκαλιά του βασικού συστήματος προστασίας ενός οργανισμού.

Αναφερόμαστε στον εσωτερικό έλεγχο ως σύστημα και όχι απλώς σαν μια διαδικασία ή μέθοδο. Και αυτό γιατί αποτελεί ένα ολοκληρωμένο κύκλωμα εισροών και εκροών πληροφόρησης από και προς την επιχείρηση, διαθέτοντας έναν μηχανισμό ανατροφοδότησης τόσο από το συνεχώς μεταβαλλόμενο εξωτερικό περιβάλλον όσο και από τις σημαντικές αλλαγές που μπορεί να συντελούνται στο πυρήνα της επιχείρησης. Στα πλαίσια της παραπάνω διάκρισης οι Cook and Winkle (1976) προσομοίωσαν το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου με το ανθρώπινο νευρικό σύστημα το οποίο απλώνεται στην οικονομική μονάδα μεταφέροντας εντολές και αντιδράσεις από και προς την Διοίκηση. Συνεπώς, το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου της οικονομικής μονάδας συνδέεται άμεσα με την οργανωτική της δομή και τους γενικούς κανόνες λειτουργίας της (Cai, 1997)¹⁵.

(Εικόνα 2.)

Το σύστημα του Εσωτερικού Ελέγχου

15. <http://www.drogalas.gr/internal-audit>

Με τον όρο λοιπόν «σύστημα εσωτερικού ελέγχου εννοούμε»:

- Κατάλληλη οργάνωση των οικονομικών, λογιστικών και λοιπών υπηρεσιών της εταιρείας.
- Κατάλληλη κατανομή αρμοδιοτήτων και ευθυνών του προσωπικού.
- Την εφαρμογή κανόνων και διαδικασιών, μέτρων και ελέγχων ώστε:
 - ✓ Να περιορίζονται οι κίνδυνοι λαθών και άλλων ανωμαλιών κατά την εκτέλεση των συναλλαγών.
 - ✓ Να αποκτούν μεγαλύτερη ακρίβεια και αξιοπιστία τα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης.
 - ✓ Να φυλάσσονται αποτελεσματικά τα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης (π.χ. αποθέματα, χρεόγραφα).

Ο Εσωτερικός Έλεγχος (international auditing) σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, είναι μια ανεξάρτητη, αντικειμενική διαβεβαίωση και συμβουλευτική δραστηριότητα, καλά σχεδιασμένη και οργανωμένη, που μέσω των τεχνικών και επιστημονικών προσεγγίσεων, αξιολογεί την επάρκεια λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (λειτουργίες-εφαρμογή διαδικασιών). Λαμβάνει τον ρόλο να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού με σκοπό την αποτελεσματική αποτίμηση και διαχείριση του επιχειρηματικού κινδύνου αλλά και τον περιορισμό ή εξάλειψη αυτού που αναλαμβάνει η διοίκηση να διαχειριστεί, για την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων.

2.3.2 Ιστορική αναδρομή¹⁶

Αρχικά, ο εσωτερικός έλεγχος θεωρούνταν ως μια διαδικασία που πρόσφερε απλά τον έλεγχο επιβεβαίωσης σε λογαριασμούς (Spekle et al., 2007). Υπό αυτό το πρίσμα, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) ορίζονταν ως μια διαδικασία επίβλεψης, ως ο «αστυνομικός της Διοίκησης» (Morgan, 1979), ο οποίος δεν διαδραματίζει ρόλο στην επίτευξη των οργανωσιακών στόχων. Αυτή ήταν μια εμβρυακή μορφή του εσωτερικού ελέγχου.

16. <http://www.drogalas.gr/internal-audit>

Ωστόσο, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) είναι αποτέλεσμα – προϊόν της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης (Cai, 1997). Σημαντικές αλλαγές προωθήθηκαν από τη Βιομηχανική Επανάσταση, με αποτέλεσμα μετά το 1940, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) να εισέρχεται στη χρυσή του περίοδο. Εκείνη την περίοδο (1941) ιδρύεται το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, που ήταν και ο προπομπός του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Dittenhofer, 2001).

Τριάντα χρόνια αργότερα, η ASOBAC (Committee on Basic Auditing Concepts, 1973), όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μια συστηματική διαδικασία αντικειμενικής αξιολόγησης των στοιχείων για την εξακρίβωση του βαθμού συσχέτισης μεταξύ καθιερωμένων κριτηρίων με τα πραγματικά αποτελέσματα της επιχείρησης». Την ίδια περίπου περίοδο, μία εξίσου σημαντική Επιτροπή, η APC (Auditing Practices Committee, 1980), τονίζοντας τη σημασία της νομοθεσίας, όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μια ανεξάρτητη εξέταση και γνωμοδότηση από έναν διορισμένο, από την επιχείρηση, ελεγκτή για τα οικονομικά στοιχεία της, σύμφωνα με το εκάστοτε ισχύον νομικό καθεστώς».

Σε συμφωνία ήταν και ο ορισμός από το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (IIA, 1991; Taylor and Glezen, 1991; Konrath, 1996), σύμφωνα με τον οποίο, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) ήταν «η ανεξάρτητη διαδικασία που λειτουργεί μέσα στον οργανισμό για να εξετάσει και να εκτιμήσει τις διαδικασίες, παρέχοντας σημαντική υπηρεσία σε αυτόν».

Την ίδια περίοδο, η έννοια του εσωτερικού ελέγχου συνδέεται με την εταιρική διακυβέρνηση μέσω μιας έκθεσης που συντάχτηκε από πέντε οργανώσεις. Ειδικότερα, μέσω αυτής της έκθεσης εξεταζόταν ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου στην εξασφάλιση βελτιωμένης εταιρικής διακυβέρνησης (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, 1992).

Το Δεκέμβριο του 1994, εκδόθηκε το μοντέλο «CADBURY» από το Συμβούλιο «Financial Aspects of Corporate Governance» του Ινστιτούτου Ορκωτών Ελεγκτών της Αγγλίας και Ουαλίας. Το μοντέλο όριζε τον εσωτερικό έλεγχο σαν «ένα συνολικό σύστημα ελέγχων, χρηματοοικονομικών και άλλων μέσων με σκοπό την παροχή ασφάλειας αναφορικά με: αποτελεσματικές και αποδοτικές λειτουργίες, εσωτερικούς χρηματοοικονομικούς ελέγχους και συμμόρφωση με νόμους, διατάξεις και πολιτικές

κάθε εταιρείας».

Λίγο αργότερα, βασισμένο στα μοντέλα COSO και CADBURY, το ίδρυμα Ορκωτών Λογιστών του Καναδά (CICA) διεύρυνε το εννοιολογικό πλαίσιο του ελέγχου (COCO) παρέχοντας έναν ευρύτερο ορισμό και μια σειρά κριτηρίων για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς του (Canadian Institute of Chartered Accountants, 1995). Με αυτό τον τρόπο δόθηκε μια πολύ ευρύτερη προσέγγιση στον έλεγχο, η οποία συνέδεε τον εσωτερικό έλεγχο, τον κίνδυνο και την επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων (Hunton et al., 2004). Πάντως αποτελεί αναντίρρητο γεγονός, ότι και οι τρεις οργανισμοί επέκτειναν σαφώς το εννοιολογικό πλαίσιο του εσωτερικού ελέγχου πέρα από τον οικονομικό έλεγχο.

Γενικά, στο σημερινό οικονομικό περιβάλλον, το σύγχρονο Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου αναπτύσσεται για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της σύγχρονης επιχείρησης (Yan Jin'e, 1997). Σε αυτά τα πλαίσια, τον Ιούνιο του 1999, το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα που ήταν σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες του οργανισμού» (IIA, 1999). Η μεγαλύτερη διαφοροποίηση του νέου ορισμού ήταν η για πρώτη φορά παραδοχή δημιουργίας «προστιθέμενης αξίας» (add value) για την οικονομική μονάδα από την ύπαρξη του εσωτερικού ελέγχου (Krogstad et al., 1999; Bou-Raad, 2000; Nagy and Cenker, 2002; Mihret and Yismaw, 2007).

Ένας ευρύτερος ορισμός, ο οποίος υπογράμμιζε τόσο το συμβουλευτικό όσο και τον προληπτικό ρόλο του εσωτερικού ελέγχου αποδόθηκε από τον Παπαστάθη (2003). Υπό το πρίσμα του εν λόγω ορισμού, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) θεωρήθηκε ως «η υπηρεσία που αποσκοπεί στην αξιολόγηση της επάρκειας λειτουργίας του συστήματος εσωτερικών ελέγχων και προτείνει βελτιώσεις, όπου διαπιστώνονται αδυναμίες».

Ακολουθώντας την ίδια λογική, στην Ελλάδα, το Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2008^α) όρισε τον εσωτερικό έλεγχο ως «μία ανεξάρτητη, αντικειμενική, διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, επαρκώς σχεδιασμένη και οργανωμένη, που μέσω των τεχνικών και επιστημονικών προσεγγίσεων, αξιολογεί την επάρκεια λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (λειτουργίες-εφαρμογή διαδικασιών)».

Από όλες τις ανωτέρω εννοιολογικές προσεγγίσεις καθίσταται σαφές, ότι ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) δεν είναι ένα μονοδιάστατο εργαλείο ελέγχου της ορθότητας των καταστάσεων (Ταχυνάκης και Ζαφειράκου, 2007), αλλά αποτελεί συστατικό στοιχείο της εταιρικής διακυβέρνησης (Hermanson et al., 2008), διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην αξιοπιστία των εκθέσεων - αναφορών των οικονομικών επιτελείων (Zakaria et al., 2006) και παρέχει μοναδική υπηρεσία αποτελώντας προστιθέμενη αξία για την οικονομική μονάδα προς την επίτευξη των δεικτών αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητά της (Goodwin, 2004).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ένα υγιές Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου παρέχει στην οικονομική μονάδα τη διασφάλιση, ότι δεν θα εμποδιστεί στην επίτευξη των στρατηγικών και επιχειρησιακών της στόχων (Sancuk, 2007) και γενικότερα, ο εσωτερικός έλεγχος (internal audit) είναι η αναγκαία λειτουργία του σύγχρονου «management», είναι ο σύμβουλος του σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα (Ελληνικό Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, 2008).

2.3.3 Σκοπός του Εσωτερικού Ελέγχου

Αντικειμενικός σκοπός του Εσωτερικού Ελέγχου (internal Audit) είναι η παροχή εξειδικευμένου και υψηλού επιπέδου υπηρεσίες προς τη διοίκηση, μέσω αξιολόγησης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, να βοηθά τα μέλη του οργανισμού, γενικότερα, στην αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους, μέσω επιστημονικών αναλύσεων, αξιολογήσεων και παροχής σχετικών συμβούλων με το ελάχιστο κόστος.

Ο Εσωτερικός Έλεγχος, λαμβάνει δράση με μια σειρά δραστηριοτήτων που αναφέρεται στο σύνολο των λειτουργιών μιας οικονομικής μονάδας. Φυσικά και δεν περιορίζεται η επίδραση του αποκλειστικά και μόνο σε οικονομικά ή λογιστικά ζητήματα, η συμβολή του όμως σε αυτά είναι καθοριστική. Ειδικότερα, στα πλαίσια του σκοπού αυτού, ο Εσωτερικός Έλεγχος, εξετάζει και αξιολογεί:

- Την ύπαρξη συστήματος οργάνωσης και επάρκεια αυτού σε όλα τα ιεραρχικά επίπεδα. Καθώς επίσης, την ύπαρξη διαδικασιών και εξουσιοδοτήσεων που ρυθμίζουν τις σχέσεις συναλλαγών – συνεργασίας με τρίτους.

- Την περιοδική επιβεβαίωση και κατά αντικειμενικό τρόπο πιστοποίηση λειτουργίας της επιχείρησης και τη σύγκριση των αρχικών στόχων με το αποτέλεσμα.
- Τη συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση του επιχειρηματικού κινδύνου, καθώς και την αποτελεσματική διαχείρισή του.
- Την τήρηση της πολιτικής προσωπικού, πολιτικής προαγωγών, αξιολογήσεων και αξιοποιήσεων των στελεχών. Την τήρηση των κανόνων επαγγελματικής συμπεριφοράς, νομοθεσίας και διαδικασιών, καθώς και την απονομή ευθυνών και επιβραβεύσεων.
- Τα αποτελέσματα του φορέα σε σχέση με τα πρότυπα που θέτει κάθε φορά η διοίκηση και ταυτόχρονα την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των προτύπων αυτών, καθώς και της πολιτικής που τα υπαγορεύει.
- Τον τρόπο και την αποτελεσματικότητα της ασκούμενης εποπτείας από τα στελέχη όλων των βαθμιδών και γενικότερα τη συμπεριφορά των εργαζομένων.
- Το βαθμό συμμόρφωσης των εργαζομένων στις αποφάσεις της διοίκησης, τους κανόνες λειτουργίας και τις παρεχόμενες εξουσιοδοτήσεις σε τρίτους.
- Την αποφυγή, μέσω της παρουσίας του Εσωτερικού Ελέγχου, ατασθαλιών, καταχρήσεων, κλοπών, φθορών, απόκρυψη στοιχείων, προσπορισμό οικονομικών οφελών, καθώς και την αδιαφορία των ιθυνόντων.
- Την ακρίβεια, την εξασφάλιση της πληρότητας και την αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων και βιβλίων.
- Τα μέσα προστασίας για την επαρκή φύλαξη των περιουσιακών στοιχείων από κλοπές, απώλειες και φθορές.
- Την ύπαρξη κλίματος αποδοχής και διάθεση συνεργασίας των ελεγχόμενων με τον Εσωτερικό Έλεγχο.
- Τη τήρηση πολιτικής πωλήσεων και εισπράξεων. Τη διαχείριση των διαθεσίμων, τις αποδόσεις αυτών, τους όρους δανεισμού και πληρωμής των

υποχρεώσεων αυτών, καθώς επίσης την αξιολόγηση των οικονομικών αποτελεσμάτων.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η ορθή και αποτελεσματική λειτουργία ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου, όταν αυτό εφαρμόζεται, αποτελεί μια αστείρευτη πηγή πολύτιμων πληροφοριών αλλά και μια ζώνη ασφαλείας που προστατεύει από υπαρκτούς και δυνητικούς κινδύνους την επιχείρηση.

Για να χαρακτηριστεί ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου ως αποτελεσματικό θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια που αν συνυπάρχουν μπορούν να εγγυηθούν την επιτυχία του συστήματος (Weizhong C and Shourong S. 1997). Αναλυτικότερα:

- **Ανεξαρτησία:** Η ανεξαρτησία είναι ένα καθοριστικό συστατικό τόσο κατά την λειτουργία ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου όσο και κατά την διενέργεια του. Για το λόγο αυτό επιβάλετε το τμήμα του εσωτερικού ελέγχου να αποτελεί αυτόνομο τμήμα αναφερόμενο μόνο στην διοίκηση. Σαφέστατα βέβαια η ανεξαρτησία ενός εσωτερικού ελεγκτή τίθεται σε μεγαλύτερη αμφισβήτηση και πολλές φορές είναι αδύνατο να επιτευχθεί σε σχέση με τον εξωτερικό ομόλογο του (ορκωτός ελεγκτής – λογιστής) μιας και αποτελεί μοιραία κομμάτι της εταιρείας με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει.
- **Υπευθυνότητα:** Η υπευθυνότητα δηλώνει ικανότητα οργάνωσης και αποτελεσματικότητα κατά την επίλυση προβλημάτων. Για να καταστεί αυτό δυνατόν απαιτείται προηγουμένως διαχωρισμός μεταξύ του οργάνου ελέγχου και διενέργειας του ελέγχου.
- **Αποδοτικότητα:** Η δημιουργία ενός τμήματος εσωτερικού ελέγχου αποσκοπεί μεσοπρόθεσμα στην παραγωγή άμεσου ή έμμεσου κέρδους για την επιχείρηση. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να εξετάζονται τα αποτελέσματα που παράγει και με ποιο κόστος.

Ωστόσο η μέτρηση των παραπάνω στοιχείων δεν είναι δυνατόν πάντα να επιτευχθεί πόσο μάλλον όταν τα παραγόμενα αποτελέσματα δεν είναι μετρήσιμα. Το γεγονός αυτό σε συνάρτηση ότι σχεδόν τα πάντα στο επιχειρηματικό γίγνεσθαι φιλτράρονται από την “ζυγαριά” της ανάλυσης Κόστους – Ωφέλειας οδηγεί την πλειοψηφία των επιχειρήσεων να εμφανίζονται αρνητικές στην δημιουργία αυτόνομου τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

Όμως η σύγκριση δεν θα έπρεπε να γίνεται με βάση αυτά τα κριτήρια, όπως έχει αναφερθεί και ανωτέρω η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην πρόληψη, ανίχνευση και καταστολή της επιχειρηματικής απάτης είναι καθοριστική. Επομένως, θα ήταν λογικό και σαφώς πιο δίκαιο τα κόστη που προκύπτουν από την διενέργεια των εσωτερικών ελέγχων ή από την λειτουργία του τμήματός του να συγκινούνται με τις πιθανές ή δυνητικές ζημιές που θα προέκυπταν από την έλλειψη ή την μη αποτελεσματική εφαρμογή του.

Οι επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ της δημιουργίας τμήματος εσωτερικού ελέγχου ή την πρόσληψη εσωτερικού ελεγκτή από εταιρεία ορκωτών ελεγκτών. Οι περισσότερες εταιρείες προσανατολίζονται στην δεύτερη επιλογή, προσδοκώντας την μείωση των τμημάτων της εταιρείας, και κατά συνέπεια των λειτουργικών εξόδων που προκύπτουν από αυτά. Όμως δεν είναι λίγοι αυτοί που καυτηριάζουν την δυνατότητα της παραπάνω επιλογής μιας και η διπλή ιδιότητα που συχνά μπορεί να εμφανίζεται σε ελεγκτικές εταιρείες, δηλαδή την παροχή υπηρεσιών εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου θέτει υπό αμφισβήτηση την ακεραιότητα των παραγόμενων αποτελεσμάτων αλλά και απλώνει σκιές αναφορικά με την ανεξαρτησία του ρόλου των ελεγκτών, δημιουργώντας κατά περίπτωση τα προβλήματα τα οποία καλείται να λύσει.

2.4 Το μοντέλο Coso (The COSO Model)

Ο οργανισμός COSO¹⁷ (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), είναι ένας εθελοντικός ιδιωτικός οργανισμός με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας των οικονομικών αναφορών μέσω της επιχειρηματικής ηθικής, των αποτελεσματικών εσωτερικών ελέγχων και της εταιρικής διακυβέρνησης.

Η Coso ουσιαστικά αποτελεί μια μετεξέλιξη της επιτροπής Treadway, η οποία συστάθηκε το 1985 από 5 οικονομικούς-ελεγκτικούς οργανισμούς και ινστιτούτα με έδρα την Αμερική (AICPA, AAA, FEI, IIA, IMA) προκειμένου να εξετάσει τις αιτίες των συχνών “παραποιημένων” οικονομικών καταστάσεων αλλά και να αναπτύξει ένα μοντέλο για τον περιορισμό τους.¹⁸

17. <http://www.coso.org/aboutus.htm>
18. Mark Beasley – NC State University

Ως αποτέλεσμα των προσπάθειών της συγκεκριμένης επιτροπής ήταν η έκδοση το 1992 ενός αναβαθμισμένου πλαισίου εσωτερικού ελέγχου, δηλαδή η δημιουργία μιας συγκεκριμένης διαδικασίας – μεθοδολογίας η οποία να προσδίδει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και ακρίβεια των χειρισμών ελέγχου, αξιοπιστία των οικονομικών αναφορών που θα παράγονται και φυσικά συμβατότητα με τους κάθε είδους εφαρμοστικούς νόμους και κανονισμούς.

Με βάση το συγκεκριμένο πλαίσιο οι εσωτερικοί έλεγχοι θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις κύριες ομάδες:

- **Προληπτικούς:** Σχεδιασμένους να αποτρέπουν την δημιουργία λαθών και παρανομιών
- **Ανιχνευτικούς:** Σχεδιασμένοι έτσι ώστε να ανιχνεύουν τυχόν λάθη ή παραλείψεις οι οποίες ήδη έχουν συμβεί. Και
- **Διορθωτικούς:** Σχεδιασμένοι να διορθώνουν τα λάθη και τις παραλείψεις που ήδη έχουν ανιχνευτεί.

Φυσικά την απόλυτη ευθύνη για την δημιουργία και διατήρηση ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου σε ένα οργανισμό έχει η ηγεσία του, αναμφίβολα όμως κάθε ένας που συμμετέχει στο συγκεκριμένο οργανισμό παίζει τον δικό του ρόλο, μικρό ή μεγάλο για την αποτελεσματικότητας του όλου εγχειρήματος. Οι ελεγκτές ασφαλώς και συνεισφέρουν στην απόδοση του ελέγχου όμως δεν είναι εκείνοι οι υπεύθυνοι ούτε για την θέσπιση του ούτε για την διατήρηση του.

Με βάση το μοντέλο Coso υπάρχουν πέντε βασικά συστατικά ενός αναβαθμισμένου συστήματος εσωτερικού ελέγχου που αποτελούν τη βάση για την πρόληψη της απάτης. Αυτά τα στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου αποτελούν τα μέσα εκείνα που θα αποτρέψουν ή θα ελαχιστοποιήσουν τους παράγοντες της Ευκαιρίας στο τρίγωνο απάτης, γεγονός αρκούντος σημαντικό όπως αυτό αναλύθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο.

2.4.1 Τα Συστατικά μέρη του Coso Model

Ανεξάρτητα από την φύση ή την διαφορετικότητα ενός οργανισμού η εισαγωγή του συγκεκριμένου μοντέλου συνήθως οφείλει να εμπεριέχει τα ακόλουθα συστατικά:

i) Το Περιβάλλον ελέγχου

Το περιβάλλον ελέγχου αποτελείται από τις ενέργειες, τις πολιτικές, και τις διαδικασίες που απεικονίζουν τις γενικές τοποθετήσεις της ανώτατης διοίκησης, των διευθυντών και των ιδιοκτητών μιας επιχείρησης για τον εσωτερικό έλεγχο και τη σημασία του στην επιχείρηση. Μερικά από τα συστατικά μέρη του περιβάλλοντος ελέγχου είναι: η ακεραιότητα και οι ηθικές αξίες που διέπουν ή επιθυμείται να διέπουν την επιχείρηση, το διοικητικό στυλ που ακολουθεί η ανώτατη διοίκηση, η συμμετοχή ή μη της επιτροπής λογιστικού ελέγχου στο διοικητικό συμβούλιο, η οργανωτική δομή ή ακόμη και οι διαδικασίες ανάπτυξης των στελεχών εντός του οργανισμού.

ii) Αξιολόγηση του κινδύνου

Η "αξιολόγηση" του κινδύνου είναι μια προνοητική έρευνα για το επιχειρησιακό περιβάλλον για να προσδιορίσει οτιδήποτε που θα μπορούσε να αποτρέψει ή να εμποδίσει την ολοκλήρωση των οργανωτικών στόχων. Δεδομένου ότι αφορά την πρόληψη της απάτης, η αξιολόγηση του κινδύνου περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των εσωτερικών και εξωτερικών μέσων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να βάλουν τη δομή του εσωτερικού ελέγχου της οργάνωσης και να κρύψουν ενέργειες από τη διοίκηση.

Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να έρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης όπως είναι οι οικονομικές αλλαγές, οι διαφοροποιήσεις των αναγκών και των προσδοκιών των καταναλωτών, μεγάλες τεχνολογικές ανακαλύψεις, φυσικές καταστροφές, απότομη πολιτική αστάθεια, αλλά και από το ίδιο το εσωτερικό της όπως: νέο προσωπικό, εγκατάσταση καινούργιου λειτουργικού συστήματος, κ.α.

Η αξιολόγηση του κινδύνου είναι μια δημιουργική διαδικασία. Περιλαμβάνει τον προσδιορισμό όσο το δυνατόν περισσότερων πιθανών απειλών, και την αξιολόγηση τους με τέτοιο τρόπο ώστε να καθοριστούν ποιες απαιτούν δράση αλλά και την προτεραιότητα για αυτή την δράση.¹⁹

ii) Δραστηριότητες Ελέγχου

Δραστηριότητες ελέγχου είναι οι πολιτικές και διαδικασίες, οι οποίες βοηθούν να εξασφαλιστεί ότι λαμβάνονται οι απαραίτητες ενέργειες για την εξέταση των κινδύνων κατά την επίτευξη των στόχων της επιχείρησης²⁰. Δηλαδή τι θα πρέπει να γίνει και με ποιους τρόπους, με σκοπό την εξασφάλιση της επιτυχίας των στόχων ή κατ' ελάχιστο το περιορισμό των πιθανών κινδύνων που μπορούν να δυσχεράνουν την διαδικασία επίτευξης τους.

Οι διαδικασίες ελέγχου είναι επίσης μια πρωταρχική περιοχή εστίασης για τις δεσμεύσεις περί της πρόληψης της απάτης, εάν οι διαδικασίες ελέγχου δεν καθορίζονται επαρκώς και δεν επιβάλλονται με συνέπεια μέσα στην οργάνωση, η ευκαιρία για απάτη εισάγεται²¹. Η πρόληψη περιλαμβάνει την προληπτική εξέταση των διαδικασιών ελέγχου για να ελέγξει ότι σχεδιάζονται επαρκώς και λειτουργούν πραγματικά μέσα στην επιχείρηση.

Οι δραστηριότητες ελέγχου γενικά διαιρούνται στις παρακάτω πέντε δραστηριότητες²²:

- 1) Σαφής διαχωρισμός των καθηκόντων
- 2) Κατάλληλη έγκριση των συναλλαγών και των δραστηριοτήτων
- 3) Κατάλληλα έγγραφα και αρχεία
- 4) Φυσικός έλεγχος πάνω στα περιουσιακά στοιχεία και
- 5) Ανεξάρτητοι έλεγχοι της επίδοσης

Αναλυτικότερα, οι διαδικασίες αυτές μπορούν να έχουν φυσική μορφή: πχ περιορισμένη πρόσβαση σε εξοπλισμούς ή χώρους, η διενέργεια τακτικών απογραφών, η ύπαρξη χρηματοκιβωτίου κλπ. Ο διαχωρισμός των καθηκόντων είναι μια πολύ σημαντική προληπτική ενέργεια εν ίδιαι διασποράς κινδύνου, έτσι διαφορετικοί άνθρωποι θα πρέπει να είναι υπεύθυνοι για την εντολή και έγκριση συναλλαγών, την καταγραφή τους, την διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων κάθε είδους αλλά και τον έλεγχο των συναλλαγών.

20. Arens, Elder, Beasley, Auditing and Assurance Services

21. Cendrowski, Martin, Petrol, το εγχειρίδιο της πρόληψης της απάτης

22. Arens, Elder, Beasley, Auditing and Assurance Services

Τέλος τα πληροφοριακά συστήματα μπορούν να λάβουν ένα προέχοντα ρόλο στις διαδικασίες ελέγχου, είτε μέσω γενικών κανόνων πχ πολιτικές και διαδικασίες Backup, διαχωρισμός καθηκόντων μέσω του IT περιβάλλοντος, έλεγχοι πρόσβασης σε υλικό μέσω κωδικών, χρήση αντιβιοτικών προγραμμάτων και Firewall, είτε και μέσω εφαρμοστικών κανόνων στην εισαγωγή, στην επεξεργασία αλλά και στην εκροή δεδομένων σε ένα πληροφοριακό σύστημα, όπως είναι απαιτήσεις για εξουσιοδότησης πρόσβασης και χρήσης, η υποχρεωτική επικύρωση και επιβεβαίωση αλλαγών στοιχείων και δεδομένων, πεδία ειδοποίησης σφαλμάτων, δημιουργία ελεγχόμενων αντιτύπων και λίστας αλλαγών σε βασικά αρχεία κλπ.

iv) Ενημέρωση & Επικοινωνία

Η ενημέρωση και η επικοινωνία αφορούν τη ροή των πληροφοριών σε δύο κατευθύνσεις μέσα στην οργάνωση. Κατ' αρχάς, οι πληροφορίες πρέπει να ρεύσουν προς τα κάτω, στις λειτουργίες γραμμής και να παρέχουν τις καλύτερες, πιο ακριβής πληροφορίες όπως απαιτούνται για να επιτρέψουν στη λειτουργία να παράγει τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Δεύτερον, οι πληροφορίες για την επίδοση πρέπει να διατρέξουν προς τα πάνω διαμέσου της διοίκησης, και μέσω των τυπικών και άτυπων καναλιών επικοινωνίας, που παρέχουν την αντικειμενική ανατροφοδότηση. Και τα δύο κανάλια επικοινωνίας πρέπει να λειτουργήσουν αποτελεσματικά για να προστατεύσουν την οργάνωση

v) Έλεγχος

Οι δραστηριότητες ελέγχου αναλαμβάνουν την τρέχουσα ή περιοδική αξιολόγηση της ποιότητας της απόδοσης του εσωτερικού ελέγχου από τη διοίκηση για να καθορίσουν ότι οι έλεγχοι λειτουργούν όπως προορίζονται και ότι τροποποιούνται κατάλληλα για τις αλλαγές στις συνθήκες. Ο έλεγχος περιλαμβάνει και τις δραστηριότητες ανίχνευσης και πρόληψης της απάτης. Κατ' αρχάς, η διοίκηση πρέπει να εξασφαλίσει ότι όλες οι διαδικασίες ελέγχου εκτελούνται όπως σχεδιάζονται και εγκρίνονται.

Δραστηριότητες που μπορούν να περιλαμβάνονται σε αυτό το στάδιο είναι η επανεξέταση από την πλευρά της διοίκησης των οικονομικών καταστάσεων, εξέταση και ανάλυση των συμβουλών και παρατηρήσεων που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης μέσω πληροφοριών, σύγκριση των καταγραφόμενων

δεδομένων με την φυσική τους κατάσταση, εσωτερικοί έλεγχοι κ.α.

Η ανάλυση συμμόρφωσης του ελέγχου για να ελέγξει τη σωστή επίδοση των διαδικασιών θα μπορούσε να αποκαλύψει έναν έλεγχο που έχει απρεπώς τροποποιηθεί ή ενός που δεν εκτελείται όπως εγκρίνεται, αυτή η αδυναμία ελέγχου θα μπορούσε να παρουσιάσει ευκαιρία για απάτη. Προσδιορίζοντας προληπτικά αυτές τις αδυναμίες και διορθώνοντας τες, είναι η βασική πτυχή της πρόληψης της απάτης κατά την διαδικασία ελέγχου.²³

2.4.2 Οι ρόλοι και οι αρμοδιότητες του εσωτερικού ελέγχου

Σύμφωνα με το πλαίσιο COSO, ο καθένας σε έναν οργανισμό έχει την ευθύνη για τον εσωτερικό έλεγχο σε κάποιο βαθμό. Σχεδόν όλοι οι εργαζόμενοι παράγουν πληροφορίες που χρησιμοποιούνται στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου ή μπορούν να προβούν σε άλλες ενέργειες που απαιτούνται επηρεάζοντας τον έλεγχο. Επίσης, όλο το προσωπικό θα πρέπει να είναι υπεύθυνο, για την κοινοποίηση προς τα πάνω προβλημάτων των επιχειρήσεων, όπως η μη συμμόρφωση με τον κώδικα δεοντολογίας, ή άλλες παραβιάσεις της πολιτικής που ακολουθείται ή παράνομες ενέργειες.

Κάθε μέλος σε μια μεγάλη εταιρεία κατά την εφαρμογή της εταιρικής διακυβέρνησης έχει έναν ιδιαίτερο ρόλο να παίξει:

Διοίκηση:

Ο Διευθύνων Σύμβουλος του οργανισμού έχει τη συνολική ευθύνη για το σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός αποτελεσματικού εσωτερικού ελέγχου. Περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο άτομο, ο διευθύνων σύμβουλος θέτει τον «τόνο στην κορυφή», επηρεάζει την ακεραιότητα και την ηθική και άλλους παράγοντες ενός θετικού περιβάλλοντος ελέγχου. Ειδικότερα σε εταιρείες μεγάλου μεγέθους, ο διευθύνων σύμβουλος εκπληρώνει αυτό το καθήκον θέτοντας τις κατευθυντήριες γραμμές στα ανώτερα στελέχη αλλά και επανεξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο ελέγχεται η επιχείρηση.

23. Cendrowski, Martin, Petro, το εγχειρίδιο της πρόληψης της απάτης

Τα ανώτερα στελέχη, με τη σειρά τους, λαμβάνουν την ευθύνη για την μετάδοση και εγκατάσταση των πιο συγκεκριμένων εσωτερικών πολιτικών και διαδικασιών ελέγχου στο προσωπικό, που είναι υπεύθυνο για τις λειτουργίες της μονάδας. Σε μια μικρότερη οντότητα, η επιρροή του επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας, που συχνά είναι ένας ιδιοκτήτης-διαχειριστής, συνήθως είναι πιο άμεση.

Διοικητικό Συμβούλιο:

Η Διοίκηση ενός οργανισμού ή επιχείρησης λογοδοτεί στο διοικητικό συμβούλιο, το οποίο με την σειρά του παρέχει την καθοδήγηση και την γενική εποπτεία για την σωστή διακυβέρνηση της οικονομικής μονάδας. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου πρέπει να τα διακρίνει η αντικειμενικότητα, η ικανότητα και η καλώς εννοούμενη περιέργεια. Πρέπει να έχουν πλήρη επίγνωση των δραστηριοτήτων και του περιβάλλοντος της επιχείρησης και να διαθέτουν τον κατάλληλο χρόνο προκειμένου να ανταπεξέρχονται επαρκώς στις ευθύνες που επιτάσσει ο ρόλος τους.

Η Διοίκηση, ειδικά σε πολυεθνικούς και μεγάλους οργανισμούς έχει την δυνατότητα να παρακάμψει τις ελεγκτικές διαδικασίες που προέρχονται τόσο από το εσωτερικό όσο και το εξωτερικό περιβάλλον φιλτράροντας ή παρερμηνεύοντας την γενική στρατηγική που το διοικητικό συμβούλιο έχει καθορίσει προκειμένου να επιτύχουν προσωπικούς σκοπούς ή να καλύψουν τα ίχνη τους. Το διοικητικό συμβούλιο έχει ή οφείλει να έχει την ικανότητα να αντιληφθεί και να διορθώσει τυχόν τέτοιες παρεκκλίνουσες συμπεριφορές, πόσο μάλλον όταν στο έργο αυτό βρίσκει την βοήθεια του οικονομικού και νομικού τμήματος αλλά και του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

Ελεγκτές:

Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί ελεγκτές της οργάνωσης τσεκάρουν την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου μέσω των προσπαθειών τους. Είναι σε θέση να εκτιμήσουν κατά πόσον οι έλεγχοι σχεδιάζονται, εφαρμόζονται και λειτουργούν αποτελεσματικά, και να κάνουν συστάσεις για τη βελτίωση του εσωτερικού ελέγχου. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου, αυτός εξετάζεται και αξιολογείται από τους εξωτερικούς ελεγκτές, οι οποίοι υποχρεούνται να γνωμοδοτούν σχετικά με τους εσωτερικούς ελέγχους της εταιρείας και την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της.

Προσωπικό:

Οι εργαζόμενοι είναι συνήθως πολύ καλοί φύλακες , αν γνωρίζουν τι πρέπει αναζητούν τότε είναι πολύ πιθανόν να αναφέρουν τα όποια παραπτώματα στην διοίκηση. Επίσης προγράμματα που έχουν να κάνουν με την πρόληψη και αποφυγή φαινομένων απάτης συνήθως αφομοιώνονται χωρίς προβλήματα από το προσωπικό. Με την σωστή εκπαίδευση είναι αξιοσημείωτα τα αποτελέσματα που μπορούν να προσφέρουν οι εργαζόμενοι.

Όλα τα μέλη του προσωπικού ιδανικά θα πρέπει να είναι υπεύθυνα για την αναφορά προβλημάτων διαδικασιών, την παρακολούθηση και βελτίωση των επιδόσεών τους, καθώς και την παρακολούθηση της μη συμμόρφωσης με τις εταιρικές πολιτικές αλλά και τις παραβιάσεις των πολιτικών, προτύπων, πρακτικών και διαδικασιών του οργανισμού.

2.5 Οι κόκκινες σημαίες ή Οι δείκτες της απάτης

Οι Cohen & Felson στο βιβλίο τους "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach" αναφέρουν πολύ εύστοχα ότι η απάτη, όπως κάθε έγκλημα, είναι το προϊόν τριών παραγόντων:

- i) Η παροχή παρακινημένων παραβατών,
- ii) Η παρουσία ενός ενδεχόμενου θύματος ή ενός στόχου και
- iii) Η απουσία ενός ικανού φύλακα.

Αυτός ο γενικός κανόνας ισχύει είτε κάποιος αναφέρεται σε απάτη ενάντια σε κυβερνητικά προγράμματα, απάτη ενάντια σε ηλικιωμένους ανθρώπους, είτε κατάχρηση των εταιρικών περιουσιακών στοιχείων από τον διευθυντή μιας επιχείρησης.

Είναι σύνηθες γεγονός κατά την διάρκεια εγκληματολογικών ερευνών ή κατά την

εξιχνίαση ενός εγκλήματος η ανάλυση κρίσιμων δεικτών και στοιχείων που σηματοδοτούσαν το επερχόμενο γεγονός ή σημεία τέτοια που η τυχόν απουσία τους πιθανώς να απέτρεπε το επερχόμενο αποτέλεσμα.

Αυτοί οι δείκτες, που συνηθίζετε τα τελευταία χρόνια να χαρακτηρίζονται ως «κόκκινες σημαίες», δεν συνδέονται αναπόφευκτα ή ολοκληρωτικά με την απάτη. Μάλλον, η παρουσία τους υποδηλώνει έναν βαθμό κινδύνου για την ύπαρξη της απάτης. Αντιθέτως, η απουσία τους δεν προσδίδει καμία εγγύηση ότι μια κατάσταση ή μια περίπτωση είναι ασφαλής. Αλλά όταν αυτοί οι δείκτες είναι παρόντες, σαφέστατα ο κίνδυνος απάτης είναι υψηλότερος, και ένας βαθμός προσοχής ή πρόσθετων προληπτικών μέτρων μπορεί να κρίνεται αναγκαίος.

Οι Κόκκινες σημαίες λοιπόν είναι μια σειρά πραγμάτων και καταστάσεων τα οποία έρχονται σε αντίθεση με την έως τώρα κανονικότητα και συνήθεια σε έναν οργανισμό ή μια επιχείρηση. Είναι ένα σήμα, μια μορφή συναγερμού ότι κάτι παρεκκλίνει από τα συνηθισμένα και πιθανώς θα ήταν χρήσιμη μια αναλυτικότερη διερεύνηση της ένδειξης. Φυσικά, είναι χρήσιμο να τονίσουμε ακόμα μια φορά ότι μια “κόκκινη σημαία” δεν είναι ούτε ένδειξη ενοχής μήτε αθωότητας, είναι όμως ένα προειδοποιητικό σημάδι παρουσίας της απάτης ή πρόσφορου εδάφους για να αναπτυχθεί.

Οι κόκκινες σημαίες μπορούν να εμφανιστούν παντού, και με ποικίλες μορφές. Οι συνηθέστερες κόκκινες σημαίες για τους περισσότερους τρόπους εκδήλωσης δόλιας συμπεριφοράς είναι οι υπαλληλικές κόκκινες σημαίες και οι διοικητικές κόκκινες σημαίες²⁴.

2.5.1 Διοικητικές Κόκκινες σημαίες

- Απροθυμία στην παροχή πληροφοριών σε ελεγκτές
- Οι Μάνατζερ έρχονται συχνά σε αντιπαράθεση ή αντιδικία με τους ελεγκτές
- Οι διοικητικές αποφάσεις λαμβάνονται ατομικά ή από ένα πολύ περιορισμένο αριθμό ανθρώπων
- Ανύπαρκτο ή ασθενές περιβάλλον εσωτερικού ελέγχου

24. The Psychology of Fraud, Grace Duffield and Peter Grabosky

- Το προσωπικό βασικών τμημάτων μιας επιχείρησης όπως το οικονομικό ή το λογιστήριο χαρακτηρίζεται από έλλειψη εμπειρίας και γνώσεων
- Συχνές αλλαγές τραπεζικών λογαριασμών
- Συχνές αλλαγές εξωτερικών ελεγκτών
- Πώληση κεφαλαίων ή παγίων της επιχείρησης σε τιμές κάτω από το επίπεδο που καθορίζεται από την αγορά
- Συνεχή επανασύναψη (Rollover) δανείων

2.5.2 Υπαλληλικές Κόκκινες σημαίες

- Αλλαγή συνηθειών τρόπου ζωής: ακριβά γούστα και αγορές
- Μεγάλα προσωπικά χρέη και προβλήματα με τράπεζες και πιστωτές
- Συμπεριφορικές ανωμαλίες: πιθανές ενδείξεις συμπτωμάτων αλκοολισμού χρήσης ναρκωτικών, εθισμό στον τζόγο
- Φόβος απώλειας της θέσης εργασίας ή ανάγκη για επίτευξη ενδοεταιρικών στόχων
- Άρνηση να πάρουν άδεια διακοπών και γενικότερα αδειών από την εργασία
- Έντονος εκνευρισμός όταν ερωτώνται για εργασιακά ζητήματα, δίνοντας παράλογες απαντήσεις
- Εργάζονται υπερωριακά χωρίς να απαιτείται
- Δανεισμός χρηματικών ποσών από συναδέλφους

Αναφορικά άλλες κόκκινες σημαίες που μπορούν να προκύψουν ανά περίπτωση είναι:

2.5.3 Κόκκινες σημαίες στην Μισθοδοσία

- Καταγραφή υπερωριών σε περιόδους μη λειτουργίας ή υπολειτουργίας της Επιχείρησης
- Ασυνεπής ή ασυσχέτιστος καταλογισμός υπερωριών σε συγκεκριμένα κέντρα Κόστους
- Διπλοεγγραφές εργαζομένων ή παρουσία κοινών στοιχείων σε διαφορετικούς Εργαζόμενους
- Παρουσία μισθολογικών εγγραφών χωρίς παρουσία εργοδοτικών ή άλλων εισφορών και κρατήσεων.

2.5.4 Κόκκινες σημαίες στις Πωλήσεις και την Αποθήκη

- Υψηλά ποσοστά παραπόνων σχετικά με προϊόντα και υπηρεσίες
- Υψηλές αυξήσεις του αποθέματος χωρίς ανάλογη αύξηση των σχετιζόμενων πωλήσεων
- Ασυνήθιστη συρρίκνωση αποθέματος
- Χρεώσεις χωρίς τα νόμιμα παραστατικά μεταφορών (δελτία αποστολής, φορτωτικές κλπ.)
- Υψηλές αγορές από νέους προμηθευτές
- Αγορές που παρεκκλίνουν από τις συνήθεις διαδικασίες αγορών
- Αγοραστές ή προμηθευτές χωρίς φυσική έδρα
- Προμηθευτές με κοινή διεύθυνση ή στοιχεία με υπάλληλο-ους.

Φυσικά και όλα τα παραπάνω, ανά περίπτωση μπορεί να αποτελούν απλά ένα

αναπόσπαστο μέρος της εργασιακής καθημερινότητας ή να είναι αναγκαίες καταστάσεις για την ομαλή και απρόσκοπτη λειτουργία μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού ή απλά και μόνο να αποτελούν ένα τυχαίο γεγονός.

Όμως η συστηματική παρακολούθηση και ενδεχομένως διερεύνηση τέτοιων γεγονότων αφενός δρα αποτρεπτικά, σχηματίζοντας μια εικόνα ενός επιχειρησιακού περιβάλλοντος ελέγχου και αφετέρου μπορεί να αποβεί καίρια σε περιπτώσεις που ένα εγκληματικό σχέδιο έχει αρχίσει ήδη να απλώνει τα πλοκάμια του.

Όπως τονίστηκε και σε προηγούμενη ενότητα η Ευκαιρία είναι το κομμάτι, το πεδίο στο οποίο η διοίκηση ή οι κατά περίπτωση ελεγκτές έχουν και το μεγαλύτερο περιθώριο δράσης, και οι «Κόκκινες Σημαίες» αποτελούν θα λέγαμε ένα είδος συναγερμού που υποδεικνύει το σημείο από το οποίο θα πρέπει να ξεκινήσουν τυχόν έρευνες ή απλά δίνουν το ερέθισμα για να τεθεί σε εγρήγορση η διοίκηση προκειμένου να διασταυρώσει την ακρίβεια του προειδοποιητικού σήματος.

Το τι αποτελεί κόκκινη σημαία δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ή να κατηγοριοποιηθεί συστηματικά για ευρύτερα σύνολα όπως κλάδοι επιχειρήσεων ή κατηγορία επαγγελματιών και αυτό γιατί κάθε επιχείρηση σαν ένας ζωντανός οργανισμός έχει δική της προσωπικότητα, αυτό που στον χώρο ονομάζουμε εταιρική κουλτούρα και φυσικά στελεχώνεται από ανθρώπους με διαφορετικό τρόπο σκέψης, διαφορετική συμπεριφορά, διαφορετικές ηθικές αντιλήψεις και πρότυπα.

Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι η οποιαδήποτε διαδικασία ή μέθοδος για την πρόληψη και την αποτροπή της απάτης εφαρμόζεται εις μάτην. Σε κάθε μορφή προσπάθειας, τα αποτελέσματα μπορεί να αργούν να εμφανιστούν, να μην είναι εμφανή ή και να μην έρθουν ποτέ, αναμφίβολα όμως θα βρισκόμαστε σε πολύ καλύτερή θέση από το να παρουσιαζόμασταν άπραγοι.

2.6 Από το τρίγωνο της απάτης στο τρίγωνο «OpRiCom»

Η έννοια του «τριγώνου της απάτης» εφευρέθηκε για να αποτελέσει ένα εννοιολογικό εργαλείο στα χέρια τόσο των ελεγκτικών μηχανισμών όσο και στους φορείς που επιθεωρούν μια διαδικασία εσωτερικού ελέγχου ή απλά στην ανώτατη διοίκηση που επιθυμεί μια ακόμα ασφαλιστική δικλείδα απέναντι σε ενδεχόμενα κρούσματα απάτης.

Το τρίγωνο απάτης, αποτελείται όπως αναλύθηκε και παραπάνω από τρία τέτοια στοιχεία ή παράγοντες: (1) Κίνητρο, (2) Ευκαιρία, και (3) Αιτιολόγηση /Συμπεριφορά. Έρευνες από εγκληματολόγους αλλά και άλλους ακαδημαϊκούς που ασχολούνται επισταμένα με την ψυχολογία της απάτης δείχνουν ότι η αξιολόγηση των πληροφοριών σχετικά με την απάτη ενισχύεται όταν οι ελεγκτές τις εντάσσουν μέσα στο πλαίσιο των τριών αυτών συνθηκών²⁵, οι οποίες χαράσσουν υποθέσεις με βάση την διαίσθηση ή την κοινή λογική.²⁶

Είναι αξιοσημείωτο ότι αυτά τα στοιχεία ή παράγοντες δεν αφορούν αποκλειστικά και μόνο την απάτη. Γενικότερα, οι ίδιοι τρεις παράγοντες θα φαίνονταν να αποτυπώνουν τους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι συμμετέχουν σε διοικητικά καταστρεπτικές και υψηλού κινδύνου συμπεριφορές. Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο στόχος μπορεί να μην είναι ενέργειες που θα ορίζονταν ως απάτη (έγκλημα) αλλά, να λαμβάνουν την μορφή της :

- (i) Αύξησης του εισοδήματος,
- (ii) Διατήρησης των κεκτημένων,
- (iii) Φήμη,
- (iv) Γόητρο, ή όλα τα προηγούμενα συνδυαστικά.

Αυτό δηλώνει ότι οι ανθρώπινοι παράγοντες (π.χ. ψυχολογία), πρέπει να ληφθούν υπόψη, ειδικότερα κατά τη διάρκεια καταστάσεων ή περιόδων υψηλής πίεσης, άγχους ή κρίσης μιας και μπορούν να προκαλέσουν ευκολότερα τα “κίνητρα του εγώ” παρά τα κίνητρα μιας ομάδας.

25. Jerry L. Turner, Theodore J. Mock, Rajendra P. Srivastava, “An Analysis of the Fraud Triangle” (2003)

26. Grace Duffield and Peter Grabowsky On the question of psychology, “The Psychology of Fraud,” (No.199)

Πέρα από τους λειτουργικούς ή επιχειρησιακούς κινδύνους, υπάρχουν και κανόνες συμμόρφωσης στους οποίους αναφέρεται και εξετάζει το τρίγωνο της απάτης και εδώ αναμιγνύεται το τρίγωνο OpRiCom (Operational Risk & Compliance Triangle) με σκοπό την δημιουργία εκείνων των κανόνων και πολιτικών που θα αναφέρονται τόσο στην μελέτη και αποφυγή των επιχειρησιακών κινδύνων όσο και σε συστήματα αλλά και πρακτικές συμμόρφωσης που διαθέτουν δυναμική και ευελιξία αλλά είναι και προσαρμοσμένα στις εκάστοτε αλλαγές που συντελούνται στα διάφορα επίπεδα και τύπους της οργανωσιακής πίεσης²⁷.

2.6.1 Συνοπτική ανατομία του τριγώνου Opricom

Η Ευκαιρία μπορεί να είναι διαρκής ή περιστασιακή, και προκύπτει ως αποτέλεσμα τέτοιων παραγόντων όπως η οργανωτική ή η υπονοούμενη εξουσία, οι αδυναμίες στα μέσα ελέγχου, πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες, ανεπαρκής διοικητική μέριμνα, ακατάλληλο περιβάλλον εσωτερικού ελέγχου και αδυναμία ή αναποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών.

Η Πίεση συνήθως προέρχεται από την αντιληπτή ανάγκη να αυξηθεί μια μορφή προσωπικού κέρδους ή να μετριαστεί ή να επαλειφθεί απειλή προσωπικών απωλειών, και τέτοιες μορφές δεν χρειάζονται, μήτε πρέπει πράγματι, να αναλυθούν μόνο σε υλικούς όρους. Σε μια επιχείρηση, η πίεση μπορεί να ενταθεί από τις διοικητικές απαιτήσεις ή τις αντιληπτές απαιτήσεις, όπως σε εκείνους που συνδέονται με τις βραχυπρόθεσμες πωλήσεις, το πρόγραμμα ή τους οικονομικούς στόχους.

Ο επιχειρησιακός πολιτισμός που εστιάζει υπερβολικά σε τέτοιους στόχους εις βάρος άλλες διοικητικών και κρατικών εκτιμήσεων δημιουργεί τις συνθήκες μέσα από τις οποίες η πίεση μπορεί να συντρίψει τους υπάλληλους και να απειλήσει τους μακροπρόθεσμους οργανωτικούς στόχους, ή ακόμη και τη ζωή της ίδιας της επιχείρησης. Το έχουμε δει αυτό σε περιπτώσεις όπως η Enron και η Arthur Andersen, όπου τα κίνητρα του εγώ αγνόησαν ή αντικατέστησαν τα κίνητρα της ομάδας.

Τέλος, η *Αιτιολόγηση*, η οποία είναι πάντα αιτιολόγηση κακής πίστης, εμφανίζεται όταν ο υπάλληλος αναπτύσσει μια αιτιολόγηση για τις διοικητικά δυσμενής ή ρισκοβόρες δόλιες δραστηριότητες του. Του επιτρέπει να συμφιλιώσει ανήθικες ενέργειες,

27. David E. McClean, From Fraud Triangle to "OpRiCom" Triangle: Considerations for Operational Risk and Compliance in Times of Heightened Organizational Stress (Part I)

παραβιάσεις της πολιτικής της εταιρίας ή των οδηγιών, ή παραβιάσεις του νόμου με άλλες υποτιθέμενες προσωπικές αξίες που θεωρούντο μεγαλύτερης εκτίμησης.

Στο ήδη υπάρχον μοντέλο του τριγώνου της απάτης έρχεται να προστεθεί και η οπτική της συμμόρφωσης, όχι απαραίτητα με τον όρο που αυτή λαμβάνει στην καθημερινότητα, αλλά ευρύτερά της δημιουργίας εκείνων των ενεργειών που θα βοηθούν στην σύγκλιση των στόχων του τριγώνου με τους εξελισσόμενους κινδύνους που θα προκύπτουν από την αλληλεπίδραση της επιχείρησης με τα περιβάλλοντά της.

Από την άποψη του λειτουργικού κινδύνου αλλά και από την οπτική γωνία της Συμμόρφωσης, προκειμένου να κριθεί δικαίως το Τρίγωνο OpRiCom πρέπει να αφήσουμε στην άκρη τις ποσοτικές και εμπειρικές διαστάσεις της διοίκησης και να ερευνήσουμε βαθύτερα στις ανθρώπινες διαστάσεις. Στην πραγματικότητα, ο καθένας σε κάθε οργανισμό έχει τις ευκαιρίες να εκμεταλλευτεί, απρεπώς, τα κεφάλαια της επιχείρησης. Ο καθένας είναι υποψήφιος στο να τελέσει μια δόλια πράξη ανεξάρτητα την θέση του στην οργανωσιακή δομή της επιχείρησης, ανεξάρτητα το πρότερο έντιμο ή μη παρελθόν του αλλά και ανεξάρτητα από το συναισθηματικό ή ηθικό του υπόβαθρο.

Υπάρχουν βέβαια υπό κανονικές συνθήκες οι δικλίδες ασφαλείας σε ένα οργανισμό που μετριάζουν ή απαλείφουν την εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών, προστατεύοντας την επιχείρηση, είναι συνήθως συστήματα αντισταθμιστικών δυνάμεων που συμπεριλαμβάνουν τόσο τα πρότυπα εσωτερικού ελέγχου για τη καθοδήγηση της συμπεριφοράς (ηθική) που ο υπάλληλος φέρει στο χώρο εργασίας, όσο και εξωτερικοί περιορισμοί (εξαναγκασμός) που είναι περιορισμοί που επιβάλλονται από άλλους, συχνά συνοδευόμενοι από τις διάφορες μορφές αντίποινων.

Σαφέστατα όμως η διοίκηση μιας επιχείρησης θα πρέπει να κατανοήσει ότι απαιτούνται περισσότερα από αυτή την βασική γραμμή περιορισμού, ειδικότερα σε περιόδους ασυνήθιστου άγχους ή πίεσης και φυσικά σε περιπτώσεις όπου λαμβάνει προειδοποιητικά σήματα κινδύνου (κόκκινες σημαίες) όπως αυτά περιγράφηκαν ανωτέρω.

Τέτοιες συνθήκες αυξημένης έντασης και στρες αυξάνουν τους κινδύνους εμφάνισης κρουσμάτων απάτης ή δόλιων συμπεριφορών και αναμφίβολα ο καθησυχασμός και η επανάπαυση αποκλειστικά και μόνο στην ηθική υπόσταση του ατόμου ή σε απλά και

βασικά συστήματα ελέγχου, θέτουν την επιχείρηση σε δυνητικό κίνδυνο. Πρέπει λοιπόν να δημιουργούνται αντικίνητρα για την εκδήλωση τέτοιων συμπεριφορών που είναι δυνατόν να βλάψουν τον οργανισμό περιστασιακά ή και μακροπρόθεσμα και να θέσουν σε κίνδυνο ακόμη και την βιωσιμότητα του.

Θα πρέπει δηλαδή να θεσπίζονται τέτοιοι κανόνες συμμόρφωσης που να βάλουν αποφασιστικά κατά κάθε πλευράς του τριγώνου και συγκεκριμένα της Ευκαιρίας που όπως αναλύθηκε, επισταμένα παραπάνω αποτελεί το πεδίο στο οποίο η διοίκηση μιας επιχείρησης έχει το μεγαλύτερο περιθώριο δράσης, αλλά και συνάμα σε αυτό το πεδίο, οι όποιες δράσεις λαμβάνονται έχουν μεγαλύτερο αντισταθμιστικό αποτέλεσμα σχετικά με την ύπαρξη των κινήτρων.

2.7. Το Διαμάντι της απάτης: Αναλογιζόμενοι τα τέσσερα στοιχεία της απάτης.

Παρά τις έντονες προσπάθειες να παταχτεί η διαφθορά, η κατάχρηση των κεφαλαίων, και η υποβολή ψευδών οικονομικών εκθέσεων, φαίνεται ότι η απάτη στις διάφορες μορφές της είναι ένα πρόβλημα που αυξάνεται σε συχνότητα και σε δριμύτητα. Η έρευνα της KPMG το 2003 για την απάτη τεκμηρίωσε μια σημαντική αύξηση στα γενικά επίπεδα απάτης σε αναλογία με την αντίστοιχη έρευνά της το 1998 , με την απάτη σε υπαλληλικό επίπεδο να αποτελεί, κατά πολύ, τον πιο κοινό τύπο απάτης.²⁸

Η ίδια έρευνα επίσης σημειώνει ότι οι ψευδής οικονομικές εκθέσεις έχουν διπλασιαστεί από το 1998. Αυτή η τάση είναι σύμφωνη με την πρωτοφανή υπερβολική αύξηση των μεγάλων λογιστικών απατών κατά την περασμένη δεκαετία (Enron, WorldCom, Madoff), καθώς επίσης και με τον αυξανόμενο αριθμό λογιστικών αναδιατυπώσεων (ορθές επαναλήψεις) τα τελευταία έτη.

Σε απάντηση στο πρόβλημα αυτό οι ρυθμιστικές αρχές ανά τον κόσμο με πρωτοπόρο την Αμερική, οπού παρατηρήθηκαν και τα μεγαλύτερα σκάνδαλα, έχουν θεσπίσει πιο σκληρούς νόμους και έχουν αυξήσει τις παρεμβατικές τους ενέργειες. Οι οργανισμοί πλέον εφαρμόζουν πιο αυστηρούς ελέγχους και ευρύτερη επίβλεψη. Το επάγγελμα του

ελεγκτή έχει υιοθετήσει αυστηρότερους κανόνες και διαδικασίες ελέγχου, ενώ οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη λογισμικών προσθέτουν λειτουργίες συνεχούς ελέγχου στα πληροφοριακά συστήματα των επιχειρήσεων. Παραμένει βέβαια ασαφές εάν αυτές οι προσπάθειες είναι επαρκείς για να μετριάσουν το πρόβλημα²⁹.

Πολλές μελέτες προτείνουν ότι η απάτη είναι πιθανότερο να εμφανιστεί όταν έχει κάποιος ένα κίνητρο (πίεση) για να διαπράξει την απάτη, αδύναμοι έλεγχοι ή η αβλεψία παρέχουν μια ευκαιρία για το πρόσωπο να διαπράξει την απάτη, και τέλος το άτομο μπορεί να οργανώσει ορθολογικά την δόλια συμπεριφορά του (Αιτιολόγηση). Αυτό το τρίπτυχο πλαίσιο, γνωστό ως "τρίγωνο απάτης," αποτέλεσε και αποτελεί από καιρό ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία για τους ελεγκτές που επιδιώκουν να καταλάβουν και να διαχειριστούν τους κινδύνους της απάτης.

Όμως η πραγματικότητα είναι σαφώς πιο δυναμική και καθώς όλα εξελίσσονται, το μοντέλο αυτό πρέπει και οφείλει να ακολουθήσει αυτή την εξελικτική πορεία, αναθερώντας και διευρύνοντας τους παραμέτρους του προκειμένου αφενός να διατηρήσει τον σκοπό εφαρμογής του και αφετέρου να βελτιώνει τα αποτελέσματα του. Υπό αυτό το πρίσμα οι David T. Wolfe και Dana R. Hermanson θεωρούν ότι το «Τρίγωνο» θα μπορούσε να ενισχυθεί προκειμένου να βελτιώσει την ικανότητα του να προβλέπει και να ανιχνεύει την απάτη και η ενίσχυση αυτή προκύπτει από την προσθήκη μια τέταρτης πτυχής, αυτής της "Ικανότητας", μετατρέποντας το τρίγωνο σε «Διαμάντι».

Το «διαμάντι της απάτης» πέρα από τα γνωστά γνωρίσματα που ήδη αναλύσαμε με το τρίγωνο της απάτης, εξετάζει την ικανότητα ενός ατόμου ατομικά: προσωπικά γνωρίσματα και δυνατότητες που διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στο αν η απάτη μπορεί πραγματικά να εμφανιστεί ακόμη και με την ταυτόχρονη παρουσία των άλλων τριών στοιχείων. Γεννιέται δηλαδή το ερώτημα, του κατά πόσο, αν και τα τρία στοιχεία του τριγώνου συνυπάρχουν, είναι δυνατόν να εμφανιστούν κρούσματα απάτης αλλά και το σημαντικότερο ποιος θα είναι ο φορέας της.

Είναι αναμφίβολο γεγονός, ότι πολλές απάτες, ειδικά μερικές από αυτές των εκατομμυρίων δολαρίων που έκλεψαν την προσοχή μας τα τελευταία χρόνια, δεν θα είχαν εμφανιστεί χωρίς το σωστό πρόσωπο με τις κατάλληλες ικανότητες. Η ευκαιρία ανοίγει την πόρτα στην απάτη και το κίνητρο και η αιτιολόγηση μπορούν να σύρουν το

29. David T. Wolfe and Dana R. Hermanson, CPA Journal, 2004, ό.π. σελ. 54

χωριστά στην αξιολόγηση του κινδύνου απάτης. Με αυτόν τον τρόπο, το διαμάντι της απάτης κινείται πέρα από το να δει την “Ευκαιρία” μονάχα ως απόρροια περιβαλλοντικών ή περιστασιακών παραγόντων, όπως μέχρι τώρα λογιζόταν από τα ελεγκτικά πρότυπα και τους φορείς τους, δηλαδή ως κατά κάποιο τρόπο τυχαίου γεγονότος που κάποιος άδραξε την στιγμή για να το εκμεταλλευτεί.

Αναγνωρίζεται λοιπόν η δυνατότητα δημιουργίας των “ευκαιριών” για την τέλεση της απάτης, χωρίς απαραίτητα η γέννηση τους να ήταν αποτέλεσμα της όποιας δυνατότητας έδωσε με τις πράξεις ή παραλείψεις της η διοίκηση ενός οργανισμού, αλλά προϊόν ικανότητας του ατόμου που επιδιώκει να την διαπράξει. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι η απάτη διαπράττεται από πραγματικούς ανθρώπους. Έχουν πραγματικές οικογένειες και πραγματικές εργασίες. Είναι συχνά αυτό που λέμε οι άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Αυτό όμως που κάνει τους απατεώνες διαφορετικούς από τους περισσότερους από εμάς είναι η δυνατότητά τους να ψεύδονται και να κλέβουν. Οι περισσότεροι άνθρωποι δεν θα σκεφτόντουσαν ποτέ σοβαρά να οικειοποιηθούν κάτι που δεν τους ανήκει, πόσο μάλλον όταν αφορά σημαντικά ποσά χρημάτων. Αλλά οι κλέφτες είναι διαφορετικοί. Μπορούν και αποκτούν πράγματα τα οποία δεν τους ανήκουν εξαπατώντας άλλους, προσπαθώντας να καλύψουν την θέση τους με τα ψέματα τους.

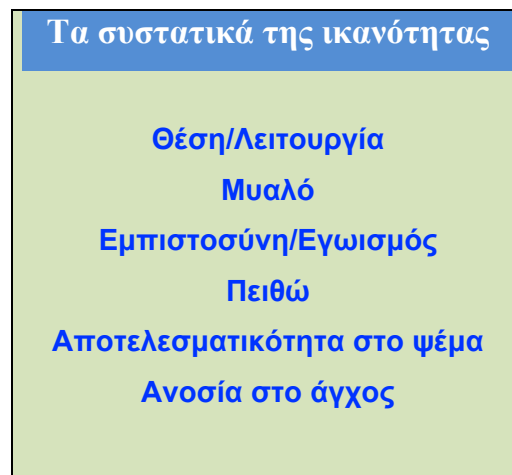
Είναι γεγονός ότι ο κόσμος που ζούμε και δη ο χώρος των επιχειρήσεων δεν είναι αγγελικά πλασμένος, αν και δύσκολα παραδεκτό, αποτελεί κραταιά άποψη ότι η μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων θα υπέκυπτε στην διάπραξη της απάτης αν τους δινόταν η δυνατότητα (Ευκαιρία) ή αν βρίσκονταν σε πολύ μεγάλη ανάγκη (Κίνητρο), πόσο μάλλον αν αντικειμενικά ή μη εξασφαλιζόταν και η σιγουριά ότι δεν θα πιαστούν.

Το θέμα όμως είναι πόσοι θα είχαν την ικανότητα να το κάνουν, πόσοι θα είναι εφοδιασμένοι με τα κατάλληλα προσόντα προκειμένου να κάνουν το επόμενο βήμα, να προσπεράσουν την σκέψη και την πρόθεση και να τα μετουσιώσουν σε ενέργεια. Όπως περιγράφονται και αναλυτικά στο τέταρτο κεφάλαιο τα πρόσωπα που κρύβονταν πίσω από ορισμένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά εγκλήματα που έχει δει η ανθρώπινη ιστορία, ήταν έντονης προσωπικότητας, ιδιαίτερος ευφυή, έχοντας διανύσει ατέλειωτα χιλιόμετρα στον επιχειρησιακό στίβο.

Στις καταστάσεις που αναλύονται και μελετούνται μέσω των συγκεκριμένων μοντέλων και μεθόδων πρόληψης και καταστολής της απάτης, προφανώς και ο κίνδυνος μπορεί

να ελλοχεύει παντού. Η προσπάθεια όμως θα πρέπει να επικεντρώνεται σε εκείνους που δυνητικά θα έχουν και την ικανότητα να υλοποιήσουν το όποιο σχέδιο. Είναι προφανές ότι για την τέλεση μιας τέτοιας πράξης απαιτούνται χαρακτηριστικά γνωρίσματα που συνήθως ξεχωρίζουν ένα άτομο.

Υπάρχουν διάφορα ουσιαστικά γνωρίσματα και χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει ένα άτομο για την διάπραξη της απάτης. Τα σημαντικότερα από αυτά καταγράφονται στην παρακάτω εικόνα:

(Εικόνα 3.)³¹

Η θέση του προσώπου ή η λειτουργία του μέσα στην οργάνωση μπορούν να εφοδιάσουν τη δυνατότητα να δημιουργηθεί ή να εκμεταλλευτεί μια ευκαιρία για απάτη μη διαθέσιμη σε άλλους. Παραδείγματος χάριν, ένα CEO ή ένας τμηματικός Διευθυντής έχει τη θεσιακή δικαιοδοσία να επηρεάσει το πότε κάποια συμβόλαια ή συμφωνίες λαμβάνουν ισχύ, επηρεάζοντας έτσι την χρονική στιγμή αναγνώρισης εσόδων ή εξόδων κατά το δοκούν. Πέραν τούτου, είναι τέτοια η αντιληπτή εκ μέρους των άλλων εξουσία που προβάλλει ώστε αρκετά εύκολα να μπορεί να συμπαρασύρει ή να δημιουργεί συνεργούς, χωρίς ιδιαίτερο κόπο και πολλές φορές χωρίς ανταλλάγματα.

Η αναφορά περί δολίων οικονομικών καταστάσεων: 1987-1997, "Μια ανάλυση των Αμερικανικών δημόσιων επιχειρήσεων"³² διαπίστωσε ότι οι εταιρικοί CEO's αναμείχθηκαν σε πάνω από το 70% των λογιστικών απατών που έλαβαν χώρα στις δημόσιες επιχειρήσεις, δείχνοντας ότι πολλές οργανώσεις δεν εφαρμόζουν

31. www.nysscpa.org, the CPA Journal, 2004
32. Beasley et Al, 1999

ικανοποιητικούς ελέγχους για να μετριάσουν τις ικανότητες ενός CEO να επηρεάσει ή να διαπράξει την απάτη.

Επιπλέον, όταν οι άνθρωποι εκτελούν μια ορισμένη λειτουργία επανειλημμένα, όπως οι συναλλαγές με τις τράπεζες ή το κλείσιμο νέων συμβολαίων με τους προμηθευτές, η ικανότητά τους να διαπράξουν απάτη αυξάνει, καθόσον επεκτείνεται τόσο η γνώση τους περί των διαδικασιών που απαιτούνται όσο και των ελεγκτικών μέσων που εφαρμόζονται κατά περίπτωση μέσα στο βάθος του χρόνου.

Το σωστό πρόσωπο για την τέλεση της απάτης πρέπει να είναι ένα άτομο αρκετά έξυπνο για να αναγνωρίσει, να καταλάβει και να εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες του εσωτερικού ή εξωτερικού ελέγχου και να χρησιμοποιήσει τη θέση, τη λειτουργία, ή την εξουσιοδοτημένη πρόσβαση του προς όφελος του. Πολλές από τις σημερινές μεγαλύτερες απάτες διαπράχθηκαν από ευφυείς, πεπειραμένους, δημιουργικούς ανθρώπους, οι οποίοι άρπαξαν την ευκαιρία διάμεσο ποικίλων ελέγχων εκμεταλλευόμενοι τις ευπάθειες της επιχείρησης.

Αυτή η γνώση χρησιμοποιείται στη μόχλευση της ευθύνης του ατόμου πάνω ή στην εξουσιοδοτημένη πρόσβαση στα συστήματα ή στα κεφάλαια. Σύμφωνα με την Ένωση των Επικυρωμένων Εξεταστών Απάτης, 51% των δραστών της επαγγελματικής απάτης είχε τουλάχιστον πτυχίο πανεπιστημίου, και 49% των απατεώνων ήταν άνω των 40 ετών. Επιπλέον, 46% των απατών, τις οποίες η ένωση μελέτησε πρόσφατα, διαπράχθηκαν από διευθυντές ή ανώτερους υπαλλήλους.

Το σωστό πρόσωπο έχει ένα ισχυρό Εγώ, μεγάλη εμπιστοσύνη ότι δεν θα ανιχνευθεί, και θεωρεί ότι θα μπορούσε εύκολα να αποποιηθεί των ευθυνών του εάν πιαστεί. Τέτοια εμπιστοσύνη ή υπεροψία μπορεί να επηρεάσει την ανάλυση κόστους – ωφέλειας αναφορικά με την συμμετοχή στην απάτη. Όσο πιο σίγουρο αισθάνεται ένα άτομο, τόσο χαμηλότερο θα είναι το εκτιμώμενο από εκείνον κόστος της απάτης. Βέβαια η οποιαδήποτε ανοχή ή κάλυψη που μπορεί να παρέχεται στον επίδοξο απατεώνα από τους ανωτέρους, τους συναδέλφους τους, τους ελεγκτικούς μηχανισμούς ή και από την δικαστική εξουσία ακόμα, ενισχύει ακόμα περισσότερο την εγωιστική-υπεροπτική αυτή αντίληψη.

Στο άρθρο "Το ανθρώπινο πρόσωπο της απάτης",³³ ο R. Allan σημειώνει ότι ένας από τους κοινούς τύπους προσωπικότητας μεταξύ των απατεώνων είναι ο "εγωιστής",

κάποιος δηλαδή που "οδηγείται για να πετύχει οπωσδήποτε, εγωιστής, γεμάτος αυτοπεποίθηση και ναρκισσιστής."

Ομοίως, οι Duffield και Grabosky³⁴ σημειώνουν ότι, εκτός από την οικονομική πίεση, "μια άλλη πτυχή του κινήτρου που μπορεί να ισχύσει για μερικούς ή όλους τους τύπους απατών είναι η δύναμη του εγώ". Οι συγγραφείς πηγαίνουν παραπέρα για να αναφερθούν στον Stotland³⁵ σχετικά με το εγώ: "Καθώς (οι απατεώνες) εκτός της ευχαρίστησης που λαμβάνουν από την συμμετοχή τους σε αυτό το έγκλημα, άρχισαν να αισθάνονται και κάποια δευτερεύουσα απόλαυση γνωρίζοντας ότι κοροϊδεύουν τον κόσμο και ότι επιδεικνύουν την ανωτερότητά τους στους άλλους."

Ένας επιτυχημένος απατεώνας είναι εκείνος που διαθέτει την δύναμη της πειθούς, μπορεί δηλαδή να εξαναγκάσει άλλους να διαπράξουν ή να αποκρύψουν την απάτη. Ένας άνθρωπος με μια πολύ πειστική προσωπικότητα μπορεί να είναι σε θέση να πείσει άλλους για να γίνουν συνοδοιπόροι του σε μια απάτη ή απλά να κάνουν τα στραβά μάτια. Η δύναμη αυτή δεν θα πρέπει να συγχέεται με τις καταστάσεις κατάχρησης εξουσίας, και εκμετάλλευσης της όποιας θέσης μπορεί κάποιος να διαθέτει. Η πειθώ αναφέρεται σε αυτή την πλανητική δίνη που δημιουργεί με την άριστη ρητορική του ο επίδοξος απατεώνας εγκλωβίζοντας τα υποψηφία θύματα του τις περισσότερες φορές οικεία βουλήσει.

Επιπλέον, ο R. Allan σημειώνει ότι ένας κοινός τύπος προσωπικότητας μεταξύ των απατεώνων είναι "ο τύραννος" ο οποίος απαιτεί ασυνήθιστα και υπερβολικά πράγματα από εκείνους που εργάζονται για εκείνον/νη, καλλιεργώντας έτσι τον φόβο παρά το σεβασμό αποφεύγει συνεπώς να υπόκειται στους ίδιους κανόνες και διαδικασίες με τους άλλους. Η αυταρχική αυτή συμπεριφορά σε συνέργια με την δύναμη της πειθούς αλλά και την θέση την οποία κατέχει ο επίδοξος απατεώνας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προσωπικότητας που συναντάται στις περιπτώσεις απατεώνων μεγάλης εμβέλειας.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό συστατικό ενός επιτυχημένου απατεώνα είναι η ικανότητα του να ψεύδεται αποτελεσματικά και με συνέπεια. Για να αποφύγει το να τον ανακαλύψουν, πρέπει να κοιτάζει ελεγκτές, επενδυτές και άλλους κατευθείαν μέσα στα μάτια και να ψεύδεται με συνέπεια.

34. "Η ψυχολογία της Απάτης", Τάσεις & Ζητήματα στο έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη, Μάρτιος 2001)

35. "White Collar Criminals", περιοδικό των κοινωνικών ζητημάτων, 1977)

Στην απάτη της Phar-Mor, οι ελεγκτές υποστήριξαν ότι η Phar-Mor είχε διαμορφώσει μια «ομάδα» από ανώτερα στελέχη και πρώην ελεγκτές όπου συνεχώς απασχολείτο για την απόκρυψη των στοιχείων της απάτης τους. Οι ελεγκτές υποστήριξαν ότι η ομάδα αυτή "είπε ψέματα, παραχάραξε έγγραφα και «καθάρισε» καθετί που έβλεπαν οι ελεγκτές για να κρύψουν οποιοσδήποτε ενδείξεις της διάπραξης του αδικήματος."³⁶

Τέλος, ένας επιτυχημένος απατεώνας ξέρει να διαχειρίζεται πολύ καλά την πίεση και το άγχος που προκαλείται από την τέλεση παράνομων δραστηριοτήτων. Η διάπραξη μιας απάτης και η διαχείριση της απάτης κατά τη διάρκεια μιας μακράς χρονικής περιόδου μπορούν να είναι εξαιρετικά αγχωτικές. Υπάρχει ο κίνδυνος ανίχνευσης, που επιβάλλει την σταθερή ανάγκη να κρυφτεί η απάτη σε καθημερινή βάση. Αυτά είναι όμως γνωρίσματα που δεν ταιριάζουν σε ένα "μεγάλο" και "ικανό" απατεώνα.

Ψυχολόγοι, που λαμβάνουν μέρος σε εξέταση τέτοιων προσωπικοτήτων, προκειμένου να σκιαγραφήσουν το προφίλ τους, συχνά καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το άγχος και η πίεση που αντικειμενικά δημιουργείται σε τέτοιες καταστάσεις δρα διαφορετικά σε τέτοιους χαρακτήρες. Ενώ η εκδήλωση του άγχους στις περισσότερες κανονικές συμπεριφορές, συνοδεύεται από αστάθεια χαρακτήρα, μειωμένες επιδόσεις σε πνευματικές εργασίες και αδυναμία συγκέντρωσης. Στις περιπτώσεις του άγχους που προκαλείται από παράνομες ή εγκληματικές δραστηριότητες κατ' επανάληψην παρουσιάζεται περισσότερο μια διεγερτική αίσθηση και όξυνση των αισθήσεων με εντυπωσιακά αποτελέσματα ως προς την οξυδέρκεια και την αυτοσυγκράτηση.

Βεβαίως, υπάρχουν και πολλές περιπτώσεις στις οποίες, ο απατεώνας παρόλο που μεθοδεύει όλες του τις κινήσεις εις τρόπον ώστε να μην πιαστεί, έχει μια εσωτερική μεγάλη ανάγκη να καταφέρουν να τον συλλάβουν. Με τον τρόπο αυτό στις περισσότερες από αυτές τις περιπτώσεις, ψυχολόγοι ή αναλυτές προσωπικοτήτων έχουν καταλήξει ότι η ανάγκη να συλληφθούν πηγάζει αφενός από την βαθιά θέληση τους να σταματήσουν την όποια αξιόποινη πράξη, γεγονός που οι ίδιοι αδυνατούν να καταφέρουν και αφετέρου από την εσωτερική τους δίψα για εξιλέωση προκειμένου με αυτόν τον τρόπο να επιτύχουν την συγχώρεση αλλά και την ελάφρυνση από το όποιο συνειδησιακό βάρος κατέχουν.

36. Βρίσκοντας τους υπεύθυνους ελεγκτές για την απάτη: Τι η κριτική επιτροπή άκουσε στην περίπτωση της Phar-Mar, Cottrell και glover, περιοδικό CPA, Ιούλιος 1997.

2.7.1 Εξέταση της ικανότητας

Εκτιμώντας την σημασία της ικανότητας ως τέταρτο στοιχείο της απάτης είναι μόνο μέρος της πρόκλησης. Ο επόμενος στόχος είναι να εξεταστεί η ικανότητα όταν αξιολογείται ο κίνδυνος της απάτης, και να χρησιμοποιηθεί η γνώση για την ικανότητα διάπραξης απάτης ώστε να αποτραπεί ή να ανιχνευθεί η απάτη. Πέρα από την εξέταση του κινήτρου, της ευκαιρίας, και της αιτιολόγησης η καθηγητής Dana R. Hermanson και ο David T. Wolfe προτείνουν μια σειρά από βήματα που θα μπορούσαν να ρίξουν φως στην εξέταση της ικανότητας.

Η εστίαση στην ικανότητα απαιτεί από τους οργανισμούς και τους ελεγκτές τους να καταλαβαίνουν καλύτερα τα μεμονωμένα γνωρίσματα και τις δυνατότητες των υπαλλήλων τους. Το μέλος επιτροπών λογιστικού ελέγχου, ο εταιρικός λογιστής, ή ο ελεγκτής πρέπει να εστιάσουν στα γνωρίσματα προσωπικότητας και τις δεξιότητες των κορυφαίων ανώτερων υπαλλήλων αλλά και άλλων αρμοδίων για τις υψηλού κινδύνου περιοχές, κατά την αξιολόγηση του κινδύνου απάτης ή την επιδίωξη να αποτραπεί ή να ανιχνευθεί η απάτη.

Αξιολογώντας τα ιδιαίτερα γνωρίσματα και τις δυνατότητες των ατόμων, διάφορες μέθοδοι συγκέντρωσης πληροφοριών μπορούν να είναι χρήσιμες. Κατ' αρχάς, δεν υπάρχει κανένα υποκατάστατο του να ξοδεύεις χρόνο με ένα πρόσωπο. Η συχνή αλληλεπίδραση κάτω από ποικίλες περιστάσεις, επιχειρησιακές και κοινωνικές, μπορεί να παρέχει μια σημαντική εικόνα των ικανοτήτων ενός προσώπου χωρίς να είναι αναγκαία μια ενδελεχής έρευνα των κινήσεων του.

Δεύτερον, είναι σημαντικό να δίνεται η κατάλληλη προσοχή στα σήματα από τα «μικρά πράγματα». Εάν το πρόσωπο λειτουργεί χωρίς να σέβεται τους νόμους ακόμα και στα μικρά ζητήματα ή επιδεικνύει με συνέπεια μια απόλυτη άρνηση να χάσει ή να αποτύχει, ανεξαρτήτου τιμήματος ή κόστους, αυτό μπορεί να προοιωνίζει παρόμοια συμπεριφορά στα μεγαλύτερα ζητήματα. Παραδείγματος χάριν, ένα χαρακτηριστικό απόφθεγμα που προέρχεται από σειρές ψυχολογικών παρατηρήσεων σε τέτοια κρούσματα ότι ένας ανώτερος υπάλληλος που εξαπατά στο γκολφ είναι αρκετά πιθανόν να εξαπατά και στην επιχείρηση που εργάζεται.

Τέλος, έχει σημασία να δίδεται προσοχή σε αυτό που άλλοι λένε για ένα πρόσωπο. Φυσικά με το παραπάνω δεν εννοείται η καλλιέργεια του κουτσομπολιού ή του

λεγόμενου «κυνηγίου φαντασμάτων», μιας και στο χώρο των επιχειρήσεων με την ένταση του ανταγωνισμού που τον διακρίνει κάτι τέτοιο θα ήταν μάταιο αλλά και εξαιρετικά χρονοβόρο. Όμως εάν υπάρχουν συχνές δηλώσεις για ορισμένα γνωρίσματα ή τάσεις, αυτές οι πληροφορίες πρέπει να συμπληρωθούν ή να επαληθευθούν από αμεσότερες παρατηρήσεις ή τυχόν έρευνα.

Εάν οι ικανότητες κάποιου παρουσιάζουν έναν σημαντικό παράγοντα κινδύνου, τότε η εταιρεία πρέπει να αποκριθεί με ισχυρότερους ελέγχους ή ενισχυμένη δοκιμή λογιστικού ελέγχου. Παραδείγματος χάριν, εάν ο αντιπρόεδρος πωλήσεων είναι υπερβολικά επιθετικός, ανταγωνιστικός, και προσκολλημένος με την επίτευξη των μηνιαίων ποσοστών πωλήσεων, μπορεί να υπάρξει μια ανάγκη για σφιχτούς ελέγχους αναφορικά με την αναγνώριση εισοδήματος ή εκτεταμένη δοκιμή των πωλήσεων κατά τη διάρκεια του ετήσιου λογιστικού ελέγχου.

Σε αυτήν την φάση, ένα κλειδί για να μετριαστεί η πιθανή απάτη είναι να στραφεί η ιδιαίτερη προσοχή στις καταστάσεις που προσφέρουν, εκτός από το κίνητρο και την αιτιολόγηση, το συνδυασμό ευκαιρίας και ικανότητας. Με άλλα λόγια, έχουμε κάποιες πόρτες προς την απάτη που μπορεί να ανοιχτούν από ανθρώπους με το σωστό σύνολο κλειδιών. Σε αυτή την περίπτωση, αυτές οι περιοχές είναι υψηλής επικινδυνότητας, επειδή όλα τα στοιχεία είναι σε ισχύ προκειμένου μια ευκαιρία απάτης να γίνει πραγματικότητα.

Παραδείγματος χάριν, κατά σχεδιασμό των συστημάτων ανίχνευσης, είναι σημαντικό να εξεταστεί ποιος μέσα στον οργανισμό έχει την ικανότητα να καταργήσει μια κόκκινη σημαία, ή να προκαλέσει την αποτροπή μιας πιθανής έρευνας από εσωτερικούς ελεγκτές. Η Cynthia Cooper, εσωτερικός ελεγκτής στην WorldCom που πιστώνεται με την ανακάλυψη της ογκώδους απάτης, έχει περιγράψει στο περιοδικό TIME πώς ο CFO Scott Sullivan είχε εκμεταλλευτεί τη θέση και την αρχαιότητά του για να αποτρέψει την ομάδα της από το να εξετάσει ορισμένες περιοχές που απέδειξαν αργότερα να έχουν μολυνθεί με την ογκώδη απάτη. Αλλά θεωρώντας ότι ήταν στον δρόμο προς κάτι, οι ομάδες της εργάστηκαν πίσω από την πλάτη του Sullivan, σε απόλυτη μυστικότητα, πολλές περιπτώσεις τη νύχτα ή από το σπίτι, για να αποφύγουν την ανίχνευση και την τιμωρία. Αν και εμφανίζεται ότι προσπάθησε, σύμφωνα με την Κα Cooper, σε αυτήν την περίπτωση ο Κος Sullivan δεν ήταν σε θέση να εμποδίσει τις επίμονες προσπάθειες των ελεγκτών να αποκαλύψουν την προφανή απάτη³⁷.

37. David T. Wolfe and Dana R. Hermanson, CPA Journal, 2004, ό.π. σελ. 54

Η αξιολόγηση της ικανότητας και η ανταπόκριση στα ενδιαφέροντα δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως άσκηση μιας μόνο στιγμής. Η συνεχής αναβάθμιση του υπολογισμού της ικανότητας επιβάλλεται για δύο λόγους. Κατ' αρχάς, οι άνθρωποι μπορούν να αναπτύξουν νέες ικανότητες κατά τη διάρκεια των ετών, ειδικά εάν αναρριχούνται στην εταιρική πυραμίδα και αναπτύσσονται επαγγελματικά ή αν ασχολούνται με ένα συγκεκριμένο αντικείμενο για πάρα πολλά χρόνια. Ακριβώς επειδή κάποιος δεν είχε αρκετή δύναμη ή γνώση μιας περιοχής για να διαπράξει την απάτη στο παρελθόν, δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι το πρόσωπο δεν θα αναπτύξει τέτοια δύναμη ή γνώση στο μέλλον. Η ικανότητά τους να διαπράξουν την απάτη μπορεί να αυξηθεί, και επιπρόσθετοι έλεγχοι ή διερεύνηση μπορούν να κρίνονται αναγκαίοι.

Δεύτερον, οι οργανωτικές διαδικασίες, οι έλεγχοι, και οι περιστάσεις αλλάζουν κατά τη διάρκεια του χρόνου. Κατά συνέπεια, κάποιος άνθρωπος μπορεί να βρουν πρόσφορο έδαφος για να διαπράξουν απάτη στο νέο περιβάλλον, ακόμα κι αν δεν ήταν ικανοί υπό τις προηγούμενες συνθήκες. Παραδείγματος χάριν, μια επιχείρηση που έχει εφαρμόσει πρόσφατα ένα σύνθετο νέο πληροφοριακό σύστημα. Το νέο σύστημα μπορεί να καταστήσει εκείνους τους λιγότερο γνώστες των ψηφιακών τεχνολογιών υπαλλήλους, ανίκανους να πραγματοποιήσουν τους ελέγχους τους. Από την άλλη μεριά, για εκείνους με ισχυρές δεξιότητες πάνω στα Π.Σ, η αλλαγή μπορεί να αυξήσει την ικανότητά τους στην διάπραξη της απάτης. Αυτή η νέα ικανότητα πρέπει να εξεταστεί, και οι κατάλληλες ενέργειες πρέπει να εφαρμοστούν.

2.7.2 Πέρα από τα πρότυπα

Στην τελική ανάλυση, η αυστηρότερη νομοθεσία, η αυξανόμενη ενδυνάμωση, η αποφυγή ρυθμιστικών παραλείψεων, οι ευρύτεροι έλεγχοι, οι βελτιωμένοι κανόνες ελέγχου, και η περίπλοκη τεχνολογία ελέγχου, είναι όλα βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση και θα συμβάλουν στην αποτροπή και την ανίχνευση της απάτης.

Ο περιορισμός αυτών των προσπαθειών, στα βασικά πρότυπα και πρακτικές ελέγχου μπορεί να μην είναι αρκετά, ειδικά για τους ελεγκτές. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, ο Οδηγός Miller GAAS του 2004 περιγράφει τα στοιχεία του τριγώνου της απάτης που παρουσιάζονται στην διατύπωση του ελεγκτικού προτύπου SAS 99 και σημειώνει ότι "είναι προφανές ότι το συμβούλιο ελεγκτικών προτύπων αγωνίζεται με το ευρύ θέμα για το πώς να ανιχνευτεί η απάτη, οι ελεγκτές πρέπει να είναι προσεκτικοί αναφορικά

με σχετικά επαγγελματικά πρότυπα που δημοσιεύονται και έπειτα να κατέχουν μια αίσθηση της ασφάλειας σχετικά με την πιθανότητα ότι η απάτη δεν υπάρχει σε μια συγκεκριμένη περιοχή." Συνεπώς, εάν η ικανότητα θα μπορεί να διαδραματίσει έναν ρόλο στον επηρεασμό ή την ενίσχυση των άλλων στοιχείων απάτης, άλλοι έλεγχοι, μέθοδοι και συστήματα ανίχνευσης πρέπει να εφαρμοστούν, ή οι ελεγκτές θα πρέπει να επεκτείνουν την εφαρμοστική βάση του λογιστικού ελέγχου, τις διαδικασίες, και τη δοκιμή για την διάπραξη της πιθανής απάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο
Η ΝΟΜΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΗΣ ΑΠΑΤΗΣ

3.1 Δ.Λ.Π.

Η συνεχής και διαρκώς αυξανόμενη αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων, επιχειρήσεων, χωρών οδήγησε από πολύ νωρίς στην ανάγκη δημιουργίας ενοποιημένων κανόνων και οδηγιών μεταξύ των συναλλασσόμενων, εις τρόπον ώστε να διευκολύνονται και να προστατεύονται. Οι πλειονότητα των επιχειρήσεων ανεξάρτητα ακόμα και από το μέγεθός τους, χάριν της τεράστιας προόδου στο χώρο των μεταφορών και κυρίως των επικοινωνιών δραστηριοποιούνται παγκόσμια και σαφέστατα η "συμπεριφορά" τους επηρεάζει πλήθος ανθρώπων που εξαρτώνται από αυτές άμεσα και έμμεσα όπως είναι οι ιδιοκτήτες, οι μέτοχοι, οι εργαζόμενοι αλλά και προμηθευτές, πελάτες ή και το ίδιο το κράτος στο οποίο εδρεύει ή δραστηριοποιείται μια επιχείρηση.

Από το 1971 η όλη αυτή ανάγκη οδήγησε στην δημιουργία ενοποιημένων κανόνων και συμπεριφορών, υπό την μορφή προτύπων, με διεθνή εφαρμογή, για την αποτύπωση, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων. Παρόλο που κάθε χώρα μέσω της νομοθεσίας της ρυθμίζει την έκδοσή τους και σε γενικότερο πλαίσιο φαίνονται να ομοιάζουν, υπάρχουν διαφορές ανά χώρα οι οποίες εδράζονται στην ποικιλία κοινωνικών, οικονομικών και νομικών συνθηκών που επικρατούν και επηρεάζουν κατά συνέπεια την θέσπιση των εθνικών λογιστικών διατάξεων.

Σκοπός της δημιουργίας των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων είναι η ελαχιστοποίηση αυτών των κατά τόπους διαφορών, η εναρμόνιση των κανόνων, των λογιστικών προτύπων και μεθόδων των διαφόρων χωρών που σχετίζονται με την κατάρτιση ισολογισμών και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, προκειμένου να ενισχύεται η συγκρισιμότητα, να απλοποιείται η κατάρτισή τους αλλά και να διευκολύνεται εν συνεχεία το έργο των ελεγκτικών μηχανισμών για την πιστοποίηση της ορθότητάς τους.

Από το Μάρτιο του 2001 μάλιστα αποφασίστηκε η αλλαγή της ονομασίας τους σε Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Παρουσίασης, μια αλλαγή που ήρθε να αποτύπώσει την προσπάθεια ισχυροποίησης της εφαρμογής τους, την ανάγκη συνεχούς εξέλιξης και επικαιροποίησης τους αλλά και να σηματοδοτήσει την πρόθεση για τον σαφή διαχωρισμό της Λογιστικής από την Φορολογία και την απόδοση στην Λογιστική αφενός την θέση που της αξίζει και αφετέρου να ανταποκριθεί στις συνεχώς

εξελισσόμενες και άκρως απαιτητικές επιταγές της σύγχρονης εποχής.

3.1.1 Τα Δ.Λ.Π. ως εργαλείο πρόληψης της Απάτης

Τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα δεν αποτελούν απλά μια συμπλήρωση των υπαρχόντων εθνικών προτύπων και σαφέστατα δεν δημιουργήθηκαν απλά και μόνο για να αποτελέσουν μια ακόμα επιλογή, υπό όρους υποχρεωτική, για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς που τα εφαρμόζουν. Τα Δ.Λ.Π. ήταν ανάγκη για ευκολία και απλότητα, ανάγκη για περισσότερη πληροφόρηση, ανάγκη για μεγαλύτερη διαφάνεια.

Είναι γεγονός ότι η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων είναι σε γενικές γραμμές μια σύνθετη διαδικασία που απαιτεί επιστημονική επάρκεια, εμπειρία και συνεχή ενημέρωση. Όμως η σύνθετη αυτή διαδικασία πήρε μια δαιδαλώδη μορφή, αποτελώντας εύφορο έδαφος για την φιλοξενία παραπλανητικών ή και ψευδών δεδομένων.

Τα Δ.Λ.Π. στηριγμένα στην όσο το δυνατόν απλότητα των διαδικασιών περιγράφουν με καθαρές γραμμές τα πλαίσια, μέσα στα οποία πρέπει να συντάσσονται, και τους κανόνες που πρέπει να τα διέπουν, γεγονός που συμβάλει αποφασιστικά αφενός στην απλοποίηση της κατάρτισης τους και αφετέρου στην απλοποίηση του έργου του ελεγκτή. Σαφέστατα, όπως συμβαίνει πάντα, οι δυνητικοί παρανομούντες πάντα θα βρίσκουν τα παράθυρα εκείνα που θα τους επιτρέπουν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο να εκτελούν τις κινήσεις τους. Οι κινήσεις αυτές πλέον περιορίζονται από την δυσκολία εκτέλεσης και επιπλέον από την καλύτερη ορατότητα των ελεγκτικών μηχανισμών για την ανίχνευση τους.

Η πληροφόρηση, είναι γενεσιουργός αιτία της δημιουργίας των οικονομικών καταστάσεων και το υποχρεωτικό που διέπει τις περισσότερες φορές την δημοσιοποίηση τους σηματοδοτεί την αναγκαιότητα της ύπαρξής τους αλλά και τον πλούτο της πληροφόρησης που παρέχουν.

Πολύ χαρακτηρίζουν την εποχή μας εποχή της πληροφορίας, και δεν έχω λόγο να διαφωνήσω μαζί τους, όμως πιστεύω ότι αποτελεί άμεση αναγκαιότητα να περάσουμε στο επόμενο στάδιο, στην εποχή της απόφασης. Ως γνωστόν, η ραχοκοκαλιά στην διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι τα δεδομένα. Η συλλογή, το φιλτράρισμά τους και η

αξιοποίηση τους αποτελεί την μαγιά για την λήψη μιας σωστής απόφασης, και τις περισσότερες φορές μεγαλύτερη πληροφόρηση ισοδυναμεί με καλύτερες αποφάσεις.

Συνεπώς κάθε τι που συμβάλει στην καλύτερη πληροφόρηση αποτελεί άλλο ένα σκαλοπάτι για το πέρασμα στην νέα εποχή. Τα Δ.Λ.Π. έρχονται να παρέμβουν σε αυτό το κομμάτι και να βελτιώσουν την ουσία της διαδικασίας, που δεν είναι ο όγκος των πληροφοριών αλλά η ποιότητα και ορθότητα τους. Οι αλλαγές που έχουν γίνει σε μια ομάδα διαδικασιών όπως πχ η αποτίμηση των αποθεμάτων, ο τρόπος παρακολούθησης των ενσώματων ακινητοποιήσεων και δει των αποσβέσεων, η εισαγωγή της εύλογης αξίας κ.α. έχουν σαν κύριο σκοπό την επικαιροποίηση των δεδομένων αλλά και την όσο το δυνατόν ακριβέστερη αποτύπωση της αλήθειας των πληροφοριών και εν συνεχεία των καταστάσεων.

Η σημασία που δίνεται σε αυτόν τον τομέα δηλαδή στην ακρίβεια και την ορθότητα των πληροφοριών, ειδικότερα έπειτα από τα μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα που απασχόλησαν την παγκόσμια κοινότητα την τελευταία δεκαετία, οδήγησαν και στην απόφαση για την αλλαγή της ονομασίας τους σε Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης, θέλοντας με αυτό τον τρόπο, emphaticά, να σηματοδοτήσουν την αλλαγή που έχει επέλθει και την στροφή σε αποτελεσματικότερους μεθόδους για τον περιορισμό της απάτης.

3.2 S.A.S 99

Το AICPA, δηλαδή το Αμερικάνικο Ινστιτούτο πιστοποιημένων δημόσιων ελεγκτών ιδρύθηκε το 1887 και αριθμεί πάνω από 380.000 μέλη με παρουσία σε περισσότερες από 128 χώρες ανά τον κόσμο. Σκοπός του είναι να θέτει τα πρότυπα δεοντολογίας και νομιμότητας του κάθε επαγγελματικού κλάδου της Αμερικής και ορίζει την μεθοδολογία και τους τρόπους με βάση τους οποίους καθορίζονται οι έλεγχοι όλων των ιδιωτικών και δημόσιων επιχειρήσεων, των μη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων, ιδρυμάτων και γενικά πάσης φύσεως οικονομικής οντότητας της χώρας από τους ελεγκτές.

Από τις αρχές του 1970 η AICPA εκδίδει μια σειρά από εκθέσεις αναφορικά με τα ελεγκτικά πρότυπα που σαν σκοπό έχουν να προσφέρουν καθοδήγηση κατά κύριο

λόγο στους εξωτερικούς εκλεκτές σχετικά με τα γενικώς αποδεκτά ελεγκτικά πρότυπα (GAAS). Οι εκθέσεις αυτές οι οποίες είναι ευρύτερα γνωστές ως S.A.S αποτελούν τον κύριο και αποκλειστικό οδηγό για την προετοιμασία και έκδοση των εκθέσεων ελέγχου.

Με βάση το νομικό πλαίσιο στην Αμερική ο εκάστοτε εξωτερικός εκλεκτής θα πρέπει να γνωρίζει σε βάθος όλες τις εκθέσεις αναφορικά με τα ελεγκτικά πρότυπα και να επιλέγει εκείνη ή εκείνα που ταιριάζουν και απαιτούνται στην περίπτωση του αλλά και συγχρόνως να είναι κατάλληλα προετοιμασμένος να δικαιολογήσει τυχόν αποκλίσεις που μπορεί να προκύπτουν από το εκάστοτε S.A.S.

Τον Οκτώβριο του 2002, υπό το γενικότερο κλίμα που είχε δημιουργηθεί με τα τεράστια οικονομικά σκάνδαλα, δημοσιεύτηκε το S.A.S. 99, μια από τις σημαντικότερες αναφορές σχετικά με το φαινόμενο της οικονομικής απάτης. Το SAS 99, που ουσιαστικά συμπληρώνει το S.A.S. 82, που δημοσιεύτηκε το 1997, και αρχικά καταπιάστηκε με το θέμα της απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, αποτέλεσε απόρροια της αναταραχής που προκάλεσαν τα οικονομικά σκάνδαλα της Enron, της WorldCom και άλλων μεγάλων επιχειρήσεων.

Μια από τις σημαντικές συμβολές που προσέδωσε το S.A.S. 99 ήταν η προσπάθεια ορισμού και ανάλυσης της απάτης. Με βάση το πρότυπο, η απάτη είναι μια σκόπιμη πράξη που φέρει ως αποτέλεσμα ουσιώδης ανακρίβειες στο σώμα των οικονομικών καταστάσεων. Διαχωρίζει την οικονομική απάτη σε δύο βασικούς τύπους: στις παραποιήσεις που προκύπτουν από εσφαλμένες οικονομικές αναφορές (πχ την παραποίηση λογιστικών εγγράφων) και στις παραποιήσεις που γεννώνται από την υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων (πχ κλοπές, δόλιες δαπάνες κ.α.). Επίσης το S.A.S. περιγράφει αναλυτικά το τρίγωνο της απάτης και πώς αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να καταστείλει ή να αποτρέψει την απάτη.

Το S.A.S. 99 απαιτεί την διενέργεια συνεδριών τύπου «brainstorming» για την εξέταση των ενδεχομένων για το πώς μπορεί η επιχείρηση να καταστεί ευάλωτη σε περιπτώσεις δόλιων πρακτικών αλλά και το πού αυτή θα βρει εύφορο έδαφος να αναπτυχθεί, δηλαδή επί της ουσίας πραγματοποιείται μια ανάλυση, υπό την μορφή θα λέγαμε case study με αντικείμενο την ίδια την ελεγχόμενη εταιρεία, της Ευκαιρίας, της πλευράς δηλαδή του Τριγώνου της Απάτης που δίνει την μεγαλύτερη ευχέρεια για καταστολή, όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενες ενότητες.

Η παραπάνω απαίτηση σαν στόχο έχει 2 βασικούς λόγους. Αφενός για μπορέσουν τα μέλη της ομάδας που συγκροτείται, δηλαδή οι ελεγκτές και οι φορείς της επιχείρησης, να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες πάνω στο πρόβλημα που δημιουργήθηκε ή που εν δυνάμει είναι ικανό να δημιουργηθεί. Και αφετέρου, να χαράξει στην διοίκηση της εταιρείας, τον δρόμο πάνω στον οποίο θα πρέπει να κινηθεί προκειμένου να διασφαλίσει την συνέπεια σχετικά με την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων για την αποτροπή της απάτης αλλά και τους κανόνες συμμόρφωσης στην περίπτωση που αυτή είναι ήδη παρούσα.

Ο ελεγκτής από την φύση του επαγγέλματος αποτελεί μια «μηχανή» συλλογής στοιχείων και δεδομένων, τα στοιχεία αυτά κατά κανόνα βοηθούν την ολοκλήρωση του ελεγκτικού έργου ή βοηθούν την αποκάλυψη τυχόν ατασθαλιών. Η έκθεση σχετικά με το ελεγκτικό πρότυπο 99, πάει ένα βήμα παραπάνω και απαιτεί από τον ελεγκτή να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες και τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν προκειμένου να προσδιορίσει κινδύνους που μπορεί να ελλοχεύουν και να οδηγήσουν σε ουσιώδης ανακριβείς εκθέσεις. Θα μπορούσαμε να πούμε χρησιμοποιώντας την ορολογία που χρησιμοποιήθηκε σε προηγούμενη ενότητα, ότι με την συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων που συγκεντρώνει ο ελεγκτής, διαμορφώνει μια σειρά από «κόκκινες σημαίες» που θα δημιουργήσουν το σκαλοπάτι για μια περαιτέρω βαθύτερη διερεύνηση ή το έναυσμα για την αλλαγή κατεύθυνσης στο «ελεγκτικό στόχαστρο»

Μέσω αυτής της καθοδήγησης, που προσφέρεται μέσω του προτύπου αυτού, οι ελεγκτές καλούνται να αλλάξουν πολλές φορές τον τρόπο που σκέφτονται και σίγουρα να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο προσδιόριζαν και αξιολογούσαν του κινδύνους μέχρι τώρα. Οι κίνδυνοι, θα πρέπει να αναλύονται επισταμένα αλλά και να περιγράφεται πώς ο εκάστοτε κίνδυνος θα μπορούσε να οδηγήσει σε καταστάσεις, που με βάση το πρότυπο ορίζονται ως απάτη. Για την βοήθεια των ελεγκτών στα συγκεκριμένα ζητήματα το S.A.S. 99 προβλέπει συγκεκριμένα παραδείγματα επιχειρησιακών προγραμμάτων που αξιολογούν τους επιχειρησιακούς κινδύνους ανεξάρτητα από το μέγεθος αλλά και την μορφή της επιχείρησης. Στο χέρι του ελεγκτή είναι να χρησιμοποιήσει εκείνο το εργαλείο που συναντά κατά μεγαλύτερο βαθμό της επιταγές του συγκεκριμένου επιχειρησιακού μοντέλου προκειμένου να εξαλείψει ή έστω να μετριάσει της εστίες κινδύνου που μπορούν να μετεξελιχθούν σε κρούσματα απάτης.

Μια πολύ σημαντική αναβάθμιση σε σχέση με το προηγούμενο πρότυπο S.A.S. 82

αφορά την διαδικασία τεκμηρίωσης κατά την έκθεση ελέγχου. Ο ελεγκτής δεν αρκεί απλά να καταγράψει στοιχεία και απόψεις αλλά να τα εντάσσει μέσα σε ένα προκαθορισμένο πλαίσιο, το οποίο προσφέρει στην έκθεση σαφώς μεγαλύτερη πληροφοριακή αξία αλλά και συγκρισιμότητα. Έτσι οι ελεγκτές θα πρέπει να τεκμηριώνουν³⁸ :

- Πώς, πότε αλλά και ποιοι έλαβαν μέρος στην συνεδρία του καταγισμού ιδεών και με τι αποτελέσματα.
- Ότι εκτελούνται οι διαδικασίες για την συλλογή πληροφοριών αλλά και τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των κινδύνων.
- Την ύπαρξη ή μη κινδύνων που μπορεί ή οδηγούν, σε περιπτώσεις ουσιωδών ανακριβών αποτελεσμάτων αλλά και απάτης, καθώς και την απόκριση των ελεγκτών απέναντι στην παρουσία αυτών των κινδύνων
- Την απρόσκοπτη τέλεση του ελέγχου χωρίς εμπόδια και παρεμβολές καθώς και πιθανές αναφορές για κινδύνους που μπορεί να προκύψουν, με αποτέλεσμα την παράκαμψη του ελέγχου ή την αλλοίωση του ελεγκτικού αποτελέσματος.

Η δημιουργία αυτών των προτύπων αποτελεί ακόμα ένα βήμα εμπρός, προς την δύσβατη και ανηφορική οδό του προβλήματος επίλυσης της επιχειρηματικής απάτης. Αναμφίβολα όμως το S.A.S. 99 από μόνο του ή και σε συνδυασμό δεν αποτελεί πανάκια. Είναι απλώς ένα ακόμα όπλο στην φαρέτρα των ελεγκτικών μηχανισμών για να αντιμετωπίσουν τα δαιδαλώδη μονοπάτια της απάτης. Φυσικά πολλοί είναι αυτοί που αντιμετωπίζουν το συγκεκριμένο πρότυπο με σκεπτικισμό αναφορικά με τα αποτελέσματα που αυτό μπορεί να επιτύχει αλλά και του κατά πόσο, σε μια σύγκριση κόστους – ωφέλειας, είναι ικανό να προσδώσει το κάτι παραπάνω, μιας και η τήρηση του από τους ελεγκτές είναι αφενός άκρως απαιτητική αλλά και κατά ένα μεγάλο κομμάτι πρωτόγνωρη.

Το S.A.S. 99 εστιάζει ένα μεγάλο μέρος της προσοχής του στις λεγόμενες «κόκκινες σημαίες» δηλαδή στην ανίχνευση και αξιολόγηση εκείνων των κινδύνων που μπορούν να αποτελέσουν ένδειξη για την ύπαρξη της απάτης ή έστω να επιδείξουν τον χώρο εκείνο στην επιχειρηματική μονάδα ο οποίος πάσχει σε θέματα ασφαλείας και θα ήταν ικανός να εγκυμονήσει μια απειλή. Όμως, η προσέγγιση σχετικά με τις κόκκινες

38. AICPA, Consideration of Fraud in Financial Statement Audit – SAS.99

σημαίες δεν έχει αποδειχθεί αρκούντως αποτελεσματική στον εντοπισμό της απάτης και αυτό είναι ένα γεγονός.

Σαφώς και μέσα από το πρότυπο, περιγράφονται μια σειρά από παραδείγματα παραγόντων κινδύνου απάτης όμως από την άλλη μεριά διαφαίνεται μια σαφή έλλειψη εμπειρικών στοιχείων που να επιβεβαιώνουν την συσχέτιση των παραγόντων αυτών, με την ανίχνευση της απάτης. Σίγουρα, το πρόβλημα αυτό αποτελεί αναπόφευκτη απόρροια της μικρής χρονικής ιστορικότητας που κατέχει το πρότυπο αυτό στην εφαρμογή του. Και, καθ' αυτό τον τρόπο είναι σωστό να το εξετάσει κανείς. Επίσης πολύ υποστηρίζουν ότι λόγω της απαιτητικής διαδικασίας, τόσο για την προσπάθεια τήρησης του από τις επιχειρηματικές μονάδες όσο και από τους ελεγκτές για να το εφαρμόσουν, δημιουργείται η ψευδαίσθηση ότι μια επιτυχής τήρηση του και από τα δύο μέρη είναι ικανή να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

Μολονότι έχει καταστεί σαφές, τόσο διαμέσου της Αμερικάνικης νομοθεσίας όσο και μέσω της εμπειρίας που έχει σχηματιστεί από την εφαρμογή του, ότι τα πρότυπα αυτά όπως και κάθε εργαλείο ή νομοθετική παρέμβαση επιβάλλεται, αποτελεί απλά και μόνο την ελάχιστη ασπίδα προστασίας ή απλά το *minimum* των προϋποθέσεων που θα πρέπει να τηρούνται από έναν οργανισμό ώστε να διασφαλίζεται, τρόπον τινά, τόσο η ίδια η επιχειρηματική μονάδα από κρούσματα λογιστικής και πάσης φύσεως οικονομικής απάτης όσο πολύ περισσότερο το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο που διασυνδέεται μερικώς ή απολύτως από τις ενέργειες και τις αποφάσεις της.

3.3 *Νόμος Sarbanes- Oxley*

Στις αρχές του νέου αιώνα, σε ένα άκρως φορτισμένο περιβάλλον με οργισμένες αντιδράσεις τόσο από τα κυβερνητικά κλιμάκια στην Αμερική όσο και από την πλειοψηφία του κόσμου, που βρέθηκε στην δυσάρεστη θέση να χάσει τις οικονομίες του ή τις επενδύσεις του και ένιωθε απροστάτευτος μέσα σε αυτό το κύμα εταιρικών σκανδάλων, που αποκαλύφθηκαν ή κορυφώθηκαν την περίοδο αυτή, η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής έπρεπε να αντιδράσει, άμεσα και δυναμικά, προκειμένου να κατευνάσει την έντονη οργή του κόσμου αλλά και την αυξημένη δυσάρεσκεια που συνεχώς ενισχυόταν στους κόλπους της επιχειρηματικής της

επικράτειας.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι μόνο στην διετία 2000-2002 τα οικονομικά σκάνδαλα διαδέχονταν το ένα το άλλο με ζημιές και παράπλευρες απώλειες που ξεπερνούσαν οτιδήποτε άλλο είχε αντικρίσει η μέχρι τότε ιστορία ανάλογων περιπτώσεων. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ορισμένα μόνο από τα σκάνδαλα που αποκαλύφθηκαν την διετία αυτή και προσεγγιστικά το μέγεθος σε αριθμούς, της ζημιάς που προκάλεσαν :

- Xerox – 1,2 δις δολάρια
- Tyco – 0,7 δις δολάρια
- WorldCom – 3.8 δις δολάρια
- Enron – πάνω από 1.2 δις δολάρια

Μέσω αυτού του τρελού χορού δισεκατομμυρίων δολαρίων, στις 30 Ιουλίου του 2002 ο Γερουσιαστής Paul Sarbanes και ο Βουλευτής Michael G. Oxley έφεραν προς ψήφιση τον νόμο που έγινε γνωστός ως Sarbanes-Oxley ή απλά Sarbox. Ο νόμος αυτός θεσπίστηκε προκειμένου να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών, σε ένα χρηματοοικονομικό περιβάλλον που είχε βάναυσα πληγεί από τα οικονομικά σκάνδαλα και τις απάτες. Ο νόμος αυτός, περιλαμβάνει μια σειρά από μέτρα που σαν σκοπό είχαν να θέσουν τις νομοθετικές βάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή της εταιρικής διακυβέρνησης.

Μεταξύ άλλων, τα μέτρα αυτά αφορούσαν την αναμόρφωση των προτύπων λειτουργίας των εταιρικών επιτροπών ελέγχου, την δημιουργία εκείνων των συνθηκών που θα διασφαλίζουν την ανεξαρτησία αλλά και την εποπτεία των ελεγκτών, την πιστοποίηση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων από τα στελέχη της ανώτατης διοίκησης, την απαγόρευση της χορήγησης εταιρικών δανείων σε διευθυντές και μάντζερ της εταιρείας αλλά και την δημιουργία εκείνων των προϋποθέσεων που θα διασφαλίζουν, τόσο την βελτίωση της χρηματοοικονομικής λογιστικής στις επιχειρήσεις, όσο και την αύξηση των λεγόμενων γνωστοποιήσεων της εταιρείας, αναφορικά με την οικονομική της κατάσταση.

Η νομοθετική αυτή πράξη αποτελείται από 11 τμήματα που καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος κάλυψης από την επαύξηση των ευθυνών των διοικητικών συμβουλίων μέχρι την ισχυροποίηση σε βαθμό κακουργήματος των ποινών για την μη συμμόρφωση, επιβάλλοντας συνάμα στην αντίστοιχη επιτροπή κεφαλαιαγοράς της Αμερικής (SEC)

να θεσπίσει αντίστοιχα μέτρα προκειμένου οι κανονισμοί της να συναντήσουν αυτές του νόμου Sarbox.

Περιληπτικά τα σημαντικότερα στοιχεία από τα 11 τμήματα είναι τα ακόλουθα³⁹:

1. Θέσπιση του εποπτικού συμβουλίου για τις δημόσιες ελεγκτικές εταιρείες. Ρόλος αυτού του συμβουλίου είναι να παρέχει έλεγχο και εποπτεία των δημόσιων ελεγκτικών και λογιστικών εταιρειών αλλά και η δημιουργία μιας επιτροπής που επιφορτίζεται με την πιστοποίηση των ελεγκτών, τον καθορισμό των μεθόδων και των διαδικασιών των ελέγχων συμμόρφωσης, την διεξαγωγή και παρακολούθηση των ελέγχων ποιότητας αλλά και επιβολής των μέτρων συμμόρφωσης μέσω ειδικών εντολών.
2. Μέσω μιας σειράς προτύπων, ισχυροποιείται η ανεξαρτησία των ελεγκτών προκειμένου να διασφαλίζεται η ισονομία και η αμεροληψία αλλά και η αποφυγή των καταστάσεων σύγκρουσης συμφερόντων. Επιπλέον, καθορίζονται νέα και απαιτητικότερα τυπικά προσόντα για την απόκτηση της ιδιότητας του ελεγκτή όπως και επιπλέον απαιτήσεων κατά την διενέργεια των ελέγχων και τις δημοσιεύσεως των εκθέσεων ελέγχου, όπως επί παραδείγματι, το S.A.S 99 που αναπτύχθηκε διεξοδικά σε προηγούμενη ενότητα. Τέλος για την αποφυγή επικίνδυνων κατά το παρελθόν καταστάσεων που έχουν να κάνουν με την σύγκρουση συμφερόντων απαγορεύεται ρητά η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τις ελεγκτικές εταιρείες προς τους ίδιους πελάτες.
3. Με βάση τον νόμο, τα ανώτερα στελέχη λαμβάνουν ατομική ευθηνή αναφορικά με την ακρίβεια, πληρότητα και ορθότητα των εταιρικών οικονομικών εκθέσεων και καταστάσεων. Καθορίζεται επίσης, ο τρόπος αλληλεπίδρασης των εξωτερικών ελεγκτών με τις εκάστοτε επιτροπές εσωτερικού ελέγχου, τα στελέχη της οποίας καθίστανται και αυτά υπεύθυνα, κατά τον ίδιο τρόπο, για την εγκυρότητα και ακρίβεια των στοιχείων που παρέχουν προς δημοσίευση αλλά και για κρούσματα ή περιπτώσεις κατά τις οποίες αποδεικνύεται αμελής ή εκούσια συμμετοχή σε διατέλεση ή απόκρυψη λογιστικής ή άλλης φύσεως απάτης. Τέλος, μέσω αυτού του τμήματος καθορίζεται ο τρόπος αλλά και οι ποινές για την μη συμμόρφωση με τις εκάστοτε υποδείξεις των ελεγκτών.

39. <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ204/html/PLAW-107publ204.htm>

4. Αυστηροποιούνται οι απαιτήσεις για τις αναφορές που συσχετίζονται με τις χρηματοοικονομικές συναλλαγές που αφορούν όχι μόνο τα σκέλη του ισολογισμού αλλά και τις εκτός αυτού, όπως είναι οι συναλλαγές των μετόχων με εταιρικά στελέχη. Επιπλέον ζητούνται εσωτερικοί έλεγχοι για την εξασφάλιση της ακρίβειας των οικονομικών εκθέσεων αλλά και εποπτεία επί αυτών των εσωτερικών ελέγχων. Τέλος απαιτείται η συνεχής επικαιροποίηση των αλλαγών που συντελούνται μέσα σε μια επιχείρηση, σε υλικά και άυλα στοιχεία όσο και με τις επιπτώσεις που προκύπτουν από τις σημαντικές αλλαγές που συντελούνται στο φορολογικό και ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον των επιχειρήσεων.
5. Ορίζονται για πρώτη φορά μέτρα που ορίζουν τους κανόνες δεοντολογίας των οικονομικών αναλυτών με σκοπό την ανάκτηση της εμπιστοσύνης του επενδυτικού κοινού. Κατά αυτόν τον τρόπο, ασκείται έλεγχος, αναφορικά με την επιστημονική επάρκεια του εκάστοτε αναλυτή ανά αντικείμενο αλλά και απαιτείται η δημοσιοποίηση διαφόρων στοιχείων τους προκειμένου να ταυτοποιείται το ασυμβίβαστο ανάμεσα στον αναλυτή και τυχόν επιχειρηματικών μονάδων, στο μέτρο βέβαια που αυτό μπορεί να επιτευχθεί αφού οι συναλλαγές αυτής της μορφής είθισται να γίνονται «κάτω από το τραπέζι».
6. Αναλυτικότερα καθορίζεται μια σειρά μέτρων για την εποπτεία αναλυτών που εξειδικεύονται με την αγορά τίτλων καθώς και ορίζεται η μορφή της εξουσίας που θα πρέπει να ασκείται από την επιτροπή κεφαλαιαγοράς αλλά και τις ποινές που αυτή επιβάλλει σε περιπτώσεις που παρατηρείται σκόπιμη χειραγώγηση του επενδυτικού κοινού.
7. Το συγκεκριμένο τμήμα του νόμου ορίζει την διεξαγωγή μιας σειράς από μελέτες και αναφορές, σχετιζόμενες με τις επιπτώσεις από την ενοποίηση των δημόσιων λογιστικών εταιρειών, τον ρόλο των τραπεζών και των διαφόρων οργανισμών αξιολόγησης, της πιστοληπτικής ικανότητας αλλά και των επιτροπών ελέγχου του ανταγωνισμού αλλά και γενικότερα όλων των υπηρεσιών και θεσμών που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την παροχή πληροφοριών επενδυτικού περιεχομένου.
8. Περιλαμβάνει μια σειρά από αναλυτικές ποινικές κυρώσεις που θα επιβάλλονται

σε περιπτώσεις χειραγώγησης, παραπλάνησης, καταστροφής ή αλλοίωσης οικονομικών αρχείων, παραπονημένων εκθέσεων, εμπόδια κατά την άσκηση εσωτερικών ή εξωτερικών ελέγχων. Επίσης, προσφέρεται ένα ευνοϊκό πλέγμα απαλλαγών για περιπτώσεις που παρέχεται πληροφόρηση σχετικά με έκνομες ενέργειες αλλά και παροχή προστασίας σε άτομα τα οποία μπορούν να βοηθήσουν σε διαλεύκανση υποθέσεων επιχειρηματικής απάτης, κατά τα πρότυπα του ποινικού κώδικα.

9. Κατά τα ίδια πρότυπα, ο νόμος Sarbox ορίζει αυστηρές ποινές για τις περιπτώσεις οικονομικών εγκλημάτων που σχετίζονται με τους εργαζόμενους του «λευκού κολάρου», όπως χαρακτηριστικά αποκαλούνται, όλοι οι εργαζόμενοι οι οποίοι δεν ασκούν χειρωνακτική εργασία. Ενώ σημαντική προσθήκη είναι, ο καθορισμός της αποτυχίας πιστοποίησης των οικονομικών εκθέσεων ως ποινικό αδίκημα.
10. Σε περιπτώσεις όπου προκύπτει επιστροφή φόρου, απαιτείται η υπογραφή από τον διευθύνων σύμβουλο της εταιρείας, μια κίνηση που έρχεται να προσδώσει ακόμα μεγαλύτερη ευθύνη στην θέση προκειμένου να δράσει ανασταλτικά στις περιπτώσεις μοχλευμένων ή παραπονημένων οικονομικών καταστάσεων για την αποφυγή φορολογίας.
11. Τέλος ορίζονται μια σειρά από κυρώσεις που επιβάλλονται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις οικονομικών ατασθαλιών ενώ παρέχεται στην επιτροπή κεφαλαιαγοράς μεγαλύτερη ευθύνη αλλά και εξουσία να παρεμβαίνει ακόμα και προληπτικά σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει υποψία ή κίνδυνος απάτης.

Όπως διαπιστώνεται από την πυκνότητα και το εύρος των παραπάνω μέτρων, ο νόμος Sarbanes – Oxley αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος. Με βάση πάρα πολλές έρευνες, που κάθε χρόνο εκτελούνται προκειμένου να εκτιμήσουν τα κόστη και τις ωφέλειες από την εφαρμογή του νόμου έχει διαπιστωθεί στις περισσότερες από αυτές ότι η συμβολή του στη πάταξη του εγκλήματος είναι καθοριστική.

Φυσικά και απαιτείται ένα υψηλότατο κόστος για την εφαρμογή του αλλά και για την συμμόρφωση των εταιρειών με τις επιταγές του, το οποίο κυμαίνεται περί τα 0,04% επί των συνολικών εσόδων των εταιρειών, κόστος όμως που βαθμιαία βαίνει μειούμενο.

Σαφώς όμως, η εφαρμογή τέτοιων μέτρων δεν μπορεί να εξεταστεί τόσο επιδερμικά αφού ο βασικός πυλώνας της επιβολής του έγκειται κυρίως στην αποτροπή και την πρόληψη, στοιχεία που είναι δύσκολο αν όχι αδύνατο να κοστολογηθούν.

Βέβαια, θα μπορούσε ενδεικτικά, με την εφαρμογή μια στατιστικής έρευνα με βάση το πλήθος των κυριότερων οικονομικών σκανδάλων που είχαν εντοπιστεί και του μεγέθους της ζημίας που αυτά προκάλεσαν, να ορίσουμε μια προβολή στο παρόν των πιθανών κρουσμάτων που θα μπορούσαν να εμφανιστούν συμπεριλαμβάνοντας όσο το δυνατόν και τους εξωγενείς παράγοντες που συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του εκάστοτε οικονομικού περιβάλλοντος ανά εποχή. Και τα αποτελέσματα αυτά να τα θέσουμε υπό σύγκριση με το ύψος των δαπανών που απαιτούνται για την εφαρμογή και την συμμόρφωση με τον συγκεκριμένο νόμο.

Όμως, αφενός και μια τέτοια έρευνα θα ήταν και δύσκολο να εκτελεστεί αλλά και θα στηριζόταν σε μια σειρά ασαφών εικασιών, προκειμένου να βγάλει ένα συγκρίσιμο αποτέλεσμα και αφετέρου η εφαρμογή τέτοιων μέτρων θεωρείται ότι δεν θα πρέπει να συγκρίνεται πάντα μέσω του μοντέλου κόστους ωφέλειας. Για παράδειγμα, πώς μπορείς να κοστολογήσεις ή να αριθμοποιήσεις την αυτοκτονία ενός ανθρώπου που μέσα σε μια μέρα μπορεί να έχασε τις οικονομίες μιας ζωής, το συνταξιοδοτικό του πρόγραμμα ή το κομπόδεμα για τις σπουδές του παιδιού του.

Όπως ήταν αναμενόμενο, πέραν της πλειονότητας των θετικών επιδοκίμασιών με την οποία υποδέχτηκε τον νόμο ο επιχειρηματικός και επενδυτικός κόσμος, δεν είναι και λίγες η αντίθετες γνώμες για την εφαρμογή του αλλά και οι επικρίσεις για διάφορα από τα μέτρα που ορίζει. Αρχικώς, η θέσπιση του συγκεκριμένου νόμου χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως «υπεραντίδραση»⁴⁰ και αυτό γιατί αποτέλεσε μια κυβερνητική αντίδραση, όπως προαναφέρθηκε υπό το καθεστώς πίεσης λόγω των τεράστιων επιπτώσεων των οικονομικών σκανδάλων που ανέκυψαν.

Βέβαια για να κρίνουμε το κατά πόσο αποτελεί υπερβολική αντίδραση, θα πρέπει να ορίσουμε και την σκοπιά από την οποία θα το κρίνουμε αυτό, δηλαδή αν θα κρίνουμε τον νόμο με την οπτική του επιχειρηματία ή την οπτική του κυβερνητικού παράγοντα ή ενός απλού επενδυτή. Σίγουρα οι απαντήσεις θα διαφοροποιούνται κατά περίπτωση, αναλόγως της εστίασης του καθενός.

40. Bruce Bartlett , Washington Times, May 23, 2004

Η εφαρμογή του νόμου απαιτεί μια σειρά από εσωτερικές ελεγκτικές διαδικασίες για κάθε επιχείρηση, εις τρόπον ώστε, να διαφυλάσσεται η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων αλλά και να τηρείται το τυπικό της διαδικασίας που απαιτείται από την νομοθεσία. Αυτό βέβαια, έχει σαν αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται σημαντικές καθυστερήσεις στα χρονοδιαγράμματα της προετοιμασίας των οικονομικών καταστάσεων αλλά και της γενικότερης οικονομικής πληροφόρησης, η οποία θα πρέπει να παράγεται από ένα οργανισμό.

Μια από τις σημαντικότερες οδηγίες που επιβάλλει ο SOX έχει να κάνει με την διάσπαση και τον διαχωρισμό των λογιστικών καθηκόντων, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν θα εμπλέκεται για την διενέργεια μιας λογιστικής διαδικασίας από την αρχή μέχρι το τέλος ένα και μόνο άτομο. Προκειμένου αυτό να επιτευχθεί, και με την προϋπόθεση ότι απαγορεύεται η χρήση υπαλλήλων εκτός του λογιστηρίου, ώστε να διατηρηθεί ακέραια η αλυσίδα της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται τις περισσότερες φορές να απασχολούν υπεράριθμο προσωπικό για να ικανοποιήσουν τις επιταγές του νόμου, γεγονός που αυξάνει το κόστος αλλά και την συνοχή των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων⁴¹.

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές που δόθηκαν από τον νέο νόμο, αυξήθηκαν υπερβολικά οι κυρώσεις που επιβάλλονται για την αποτροπή της λογιστικής απάτης και της υπεξαίρεσης, όμως πολλές από τις υπερβολικές κυρώσεις αναφέρονται σε μικρές ή και ασήμαντες παραβάσεις γεγονός που δρα αποτρεπτικά κατά την ανάδειξη νέων διοικητικών προσωπικοτήτων μέσα σε μια επιχείρηση, μιας και οι ευθύνες προσωποποιούνται, φρενάροντας εκείνους που επιθυμούν την ανέλιξη στην διοικητική πυραμίδα.

Επιπλέον ο νόμος αυτός αφορά όλες τις εισηγμένες εταιρείες στο Αμερικάνικο Χρηματιστήριο ανεξάρτητα από την φυσική τους έδρα. Το γεγονός αυτό, λόγω του υψηλότερου κόστους τήρησης και εφαρμογής των επιταγών του νόμου, δημιουργεί εμπόδια εισόδου αφενός για τις μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις που επιθυμούν να αναζητήσουν νέα κεφάλαια και αφετέρου, λειτουργεί ανασταλτικά για πολυεθνικές εταιρείες που επιθυμούν να επεκτείνουν τις δραστηριότητες τους στην Αμερικάνικη αγορά.

41. Elisabeth Oltheten & Σουγιάννης Θεόδωρος, Περιοδικό ALBA, 4 Μαρτίου 2004

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΑ

4.1 Μια αναδρομή στο Οικονομικό έγκλημα

Εν έτη 330 π.χ., στην αρχαία πόλη των Συρακουσών, ο έμπορος Ξενοθέμης και ο καπετάνιος Εγγέστρατος αποφασίζουν να δανειστούν χρήματα από ένα εύπορο κάτοικο της περιοχής για να καταφέρουν να ολοκληρώσουν την μεταφορά ενός φορτίου καλαμποκιού. Εκείνη την εποχή, λόγω του υψηλού ρίσκου που υπήρχε κατά την μεταφορά μεγάλων αποστάσεων με πλοία, λόγω της πειρατείας αλλά και λόγω της αδυναμίας των πλοίων να ανταπεξέλθουν τις καιρικές και όχι μόνο συνθήκες, είχε καθιερωθεί ένα καθεστώς ασφάλισης κινδύνου που σήμερα έχει επικρατήσει με την ορολογία "Bottomry"⁴².

Ο ενδιαφερόμενος πλοιοκτήτης της εποχής στρεφόταν σε ένα δανειστή της εποχής ζητώντας χρήματα για την εκτέλεση του δρομολογίου, με την υποχρέωση της επιστροφής τους κατά την άφιξη, αφού πουλούσε το εμπόρευμα του. Καταβάλλοντας φυσικά ένα πολύ μεγάλο τόκο που κυμαινόταν γύρω στο 30 %. Σε περίπτωση όμως βύθισης του πλοίου η οφειλή έπαυε να υπάρχει.

Το γεγονός αυτό λοιπόν, θέλησαν να εκμεταλλευτούν ο Εγγεστρατος και ο Ξενοθέμης, το σχέδιο τους ήταν απλό. Θα κρατούσαν κρυμμένο το φορτίο, θα ταξίδευαν άδαιοι και μόλις τους δινόταν η ευκαιρία, θα βύθιζαν το πλοίο, κρατώντας τα χρήματα που δανείστηκαν αλλά και τα χρήματα από την πώληση του καλαμποκιού. Δυστυχώς όμως, το σχέδιο δεν κύλησε καλά, ο Εγγέστρατος πνίγηκε κατά την προσπάθεια του να βυθίσει το πλοίο ενώ ο Ξενοθέμης έφτασε στον προορισμό με άδειο πλοίο και άγνωστη τύχη.

Η παραπάνω ιστορία, καταγεγραμμένη από τον ίδιο τον Δημοσθένη, αποτελεί μια από τις πρώτες γραπτές αναφορές οικονομικής απάτης ενισχύοντας την άποψη όπως αυτή διατυπώθηκε και στον πρόλογο, ότι η ιστορία της οικονομικής απάτης ουσιαστικά βρίσκει την απαρχή της, με την έναρξη των οικονομικών συναλλαγών του ανθρώπου.

Από τότε μέχρι και σήμερα, εκατομμύρια είναι τα παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών με σκοπό την απάτη, την υπεξαίρεση, την κλοπή μέσω οικονομικών, λογιστικών και

42. Allen Truell (Author) & Michael Milbier, Crime & Fraud: An entry from Gale's Encyclopaedia of Business and Finance, 2nd ed.

άλλων τεχνικών που χρόνο με το χρόνο, εποχή με την εποχή γινόταν όλο και πιο σύνθετη με συνεχώς καταστρεπτικότερες συνέπειες.

Στο κεφάλαιο αυτό θα καταπιαστούμε με ορισμένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά σκάνδαλα του αιώνα, σκάνδαλα που προκάλεσαν ζημίες δισεκατομμυρίων δολαρίων και εσκόρπισαν τον πανικό, όχι μόνο στην χώρα δράσης τους αλλά και σε ολόκληρο τον πλανήτη με καταστροφικότερες συνέπειες για όλη την κοινωνία.

4.2 Σχήμα Ponzi

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα κοινά γνωρίσματα, που συναντά κανείς στα οικονομικά εγκλήματα που στιγμάτισαν τις τελευταίες δεκαετίες, είναι το γεγονός ότι, τα περισσότερα από αυτά αποτελούσαν μια μορφή μετάλλαξης της γνωστής πυραμίδας ή σχήματος Ponzi. Συνεπώς, είναι σημαντικό να κάνουμε μια αναφορά στο διάσημο αυτό εγκληματικό σχήμα, που συνεχώς καταφέρνει και ανακαλύπτει νέους μιμητές.

Πυραμίδα ή σχήμα Ponzi είναι εκείνο, το οιονεί επενδυτικό σχήμα, οι αποδόσεις του οποίου προέρχονται είτε από το κεφάλαιο των υπαρχόντων επενδυτών είτε από τα κεφάλαια των επακόλουθων επενδυτών, που θα συμμετάσχουν σε αυτό στο μέλλον. Έτσι ενώ η κλασική μορφή ενός επενδυτικού σχήματος, είναι να χρησιμοποιεί τα κεφάλαια των επενδυτών-συμμετεχόντων σε αυτό αποδίδοντας τους στους συμφωνηθέντες χρόνους, ποσά με την μορφή απόδοσης που προέρχονται από την σωστή και πετυχημένη τοποθέτηση των χρημάτων τους σε επενδυτικές κινήσεις, το σχήμα Ponzi συνήθως δεν στηρίζεται σε κάποιο επενδυτικό πόνημα αλλά τρέφει τους καρπούς από τα κεφάλαια που κάθε φορά εισέρχονται στο σχήμα⁴³.

Πήρε το όνομα του από τον διάσημο Ιταλό επιχειρηματία Carlo ή Charles Ponzi. Ο Ponzi μετανάστης από την Ιταλία στην Αμερική, από πολύ νωρίς μπλέχτηκε σε διάφορες μορφές απάτης που τον κόσμησαν με αρκετές συλλήψεις και μερικά χρόνια καταδίκης. Η αφορμή της σύλληψης του σχεδίου του ήρθε όταν έλαβε ένα γράμμα από την Ισπανία, με την εκδήλωση ενδιαφέροντος για τις υπηρεσίες που εκείνη την εποχή παρείχε στο χώρο της διαφήμισης. Στο συγκεκριμένο γράμμα εσωκλειόταν και ένα

43. U.S Securities and Exchange Commission. U.S Securities and Exchange Commission.

διεθνές απαντητικό κουπόνι προκειμένου να επιστρέψει την απάντηση του δίχως χρέωση⁴⁴.

Αυτή, η κατά τα άλλα αθώα κίνηση ήταν που γέννησε στο μυαλό του Ρονζί την ευκαιρία να βγάλει εύκολα και γρήγορα λεφτά. Η τιμή του συγκεκριμένου κουπονιού αντανάκλούσε το κόστος αποστολής στην χώρα αγοράς του, αλλά μπορούσε να ανταλλαχθεί με γραμματόσημα στην χώρα παραλαβής. Αν οι δύο αυτές αξίες παρουσίαζαν διαφορά, τότε παρουσιάζεται και η ευκαιρία για την δημιουργία κέρδους, όπως και έγινε. Μιας και εν έτη 1920, αμέσως μετά το 1^ο παγκόσμιο πόλεμο το κόστος αποστολής στην Ευρώπη, εν σχέση με τα αμερικάνικα δολάρια ήταν αρκετά χαμηλό, έτσι ο Ρονζί άρχισε να μαζεύει διεθνή κουπόνια αγορασμένα μέσω συγγενών και φίλων του από την Ιταλία και να τα ανταλλάσει με αμερικανικά γραμματόσημα μεγαλύτερης αξίας.

Η τεχνική αυτή θυμίζει κατά πολύ την καθόλα νόμιμη μορφή του Arbitrage, της αγοράς δηλαδή ενός προϊόντος σε χαμηλότερη τιμή από μια αγορά και την αυτόματη πώληση του σε μια δεύτερη αγορά, στην οποία η τιμή του είναι υψηλότερη. Η ατέλεια αυτή λοιπόν του συστήματος έδωσε το κίνητρο για το στήσιμο μια καλοστημένης απάτης μέσω μιας επενδυτικής επιχείρησης, η οποία παρείχε στους υποψηφίους επενδυτές αποδόσεις κατά πολύ υψηλότερες σε σχέση με αυτές που προσέφεραν οι τράπεζες ή το χρηματιστήριο αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τον Ρονζί, το καθαρό κέρδος που προερχόταν από αυτή την ιδιότυπη ανταλλαγή έφτανε το 400%, γεγονός που του έδινε την δυνατότητα να προσφέρει άνετα αυτές τις υψηλότερες αποδόσεις, οι οποίες με την σειρά τους αποτέλεσαν μεγάλο δέλεαρ φέρνοντας κεφάλαια που τον πρώτο μήνα έφτασαν σε σημερινές τιμές τα 55.000 \$. Ενώ, μέχρι το τέλος του 1^{ου} τριμήνου είχε συγκεντρωθεί το αστρονομικό ποσό για την εποχή των 420.000\$, κοντά στα 5 εκατομμύρια σε σημερινές αξίες.

Φυσικά και η επιχείρηση, βασισμένη μονάχα στην ανταλλαγή των γραμματοσήμων, ακόμα και για ένα άπειρο οικονομικό μάτι, ήταν εύκολα να διαγνωστεί ότι παρήγαγε υψηλότερες ζημιές και η μοναδική πηγή εσόδων της επιχείρησης ήταν αποκλειστικά τα κεφάλαια των νέων επενδυτών ή οι επανεπενδύσεις των κεφαλαίων των ήδη υπάρχοντων. Όμως, η συνεπής καταβολή των τόκων και οι ασύλληπτες αποδόσεις έφεραν συνεχώς νέα θύματα. Βέβαια αυτές οι υψηλές αποδόσεις πέραν του επενδυτικού κοινού τράβηξαν και την προσοχή τόσο των ελεγκτικών αρχών όσο και

44. Darby Mary, "In Ponzi We Trust" Smithsonian Magazine, December 1998

των δημοσιογράφων που με τις μεθοδικές και επιστάμενες τους έρευνες αλλά και λόγω του ότι οι όποιες νέες εισροές δεν μπορούσαν να καλύψουν τις απαιτήσεις που εμφανίζονταν, οδήγησαν στην κατάρρευση του σχήματος.

4.2.1 Κοινά Χαρακτηριστικά σχημάτων Ponzi

Φυσικά και με την πάροδο των χρόνων η ιδέα αυτή του Charles Ponzi, που για την ακρίβεια των γεγονότων προαναφέρθηκε σε βιβλία του Κάρολου Ντίκενς, εξελίχθηκε, ενσωματώνοντας νέα χαρακτηριστικά και τεχνικές όπως θα δούμε και παρακάτω όμως στο σύνολό τους ενσωματώνουν κοινά χαρακτηριστικά⁴⁵.

Έτσι μερικά από τα προειδοποιητικά σήματα ή «κόκκινες σημαίες για την αναγνώριση ή την γέννηση της υποψίας για ένα σχήμα Ponzi είναι τα ακόλουθα ^{46 47}:

- Υψηλές αποδόσεις με μικρό ή καθόλου ρίσκο:

Η ίδια η φύση της επένδυσης εμπεριέχει την έννοια του ρίσκου και συνήθως όσο πιο υψηλή είναι η απόδοση που προσδοκάται από μια επένδυση τόσο μεγαλύτερος είναι και ο κίνδυνος που εμπεριέχει. Συνεπώς, όταν μια επένδυση εγγυάται υψηλή απόδοση με μικρό ή ανύπαρκτο κίνδυνο τότε σαφώς και πρέπει να αντιμετωπιστεί με υποψία και μεγάλο σκεπτικισμό.

- Υπερβολικά συνεπής αποδόσεις.

Είναι ιδιον των επενδύσεων, να σχηματίζουν τροχιές παράλληλες με την ευρύτερη πορεία της οικονομίας, επομένως μια συνεπής υψηλή απόδοση κάθε χρονιά, ή πόσο μάλλον κάθε μήνα και ειδικότερα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης αποτελούν καμπανάκι για την ύπαρξη ενδεχόμενης απάτης.

- Μη διαπιστευμένες επενδύσεις.

Τα πάσης φύσεως επενδυτικά πακέτα οφείλουν να είναι πιστοποιημένα από τις εκάστοτε αρχές που τα επιβλέπουν και να είναι κείμενα με την εκάστοτε νομοθεσία που τα περιβάλλει. Η έλλειψη αυτών των πιστοποιήσεων, εκτός του ότι θα πρέπει να εγείρει

45. Markopoulos, Harry & Casey, Frank, No One Would Listen: A True Financial Thriller, (2010),

46 . www.sec.gov

47. Capulo Lou, The Defining Characteristics of a Ponzi Scheme December 18, 2012

πολλά ερωτηματικά αποτελεί και αποτρεπτικό παράγοντα κατά την διαδικασία λήψης πληροφοριών από τους συμμετέχοντες φορείς.

- Μη διαπιστευμένοι φορείς.

Οι εταιρείες που έχουν λειτουργικό σκοπό την παροχή επενδυτικών προϊόντων επιβάλλεται να διαθέτουν, όπως και οι εκάστοτε πωλητές που την αντιπροσωπεύουν, τις κατάλληλες πιστοποιήσεις από το κράτος, τις επιτροπές κεφαλαιαγοράς κλπ, ούτως ώστε να ελέγχεται και να ταυτοποιείται η ικανότητα αλλά και η επάρκεια για την παροχή τέτοιου εξειδικευμένου και απαιτητικού έργου.

- Μυστικές και περίπλοκες στρατηγικές.

Συνηθίζεται στα περισσότερα σχήματα Ponzi να διατηρείται μια άκρα μυστικότητα σχετικά τόσο με την στρατηγική της όποιας επένδυσης, αποδίδοντας την στην πρόθεση για προστασία του πλάνου από τον ανταγωνισμό, όσο και στις πληροφορίες που είναι απαραίτητες ή απαιτούνται από τους επενδυτές. Επιπλέον είναι σημαντικό να αποφεύγονται οι επενδύσεις, που τον τρόπο λειτουργίας τους αδυνατεί να κατανοήσει ένας ώριμος επενδυτής μιας και αποτελούν πρώτης τάξεως βιτρίνα για τον σχηματισμό τέτοιων παραπλανητικών σχημάτων.

- Προβλήματα κατά την τυπική επικοινωνία.

Η τυπική επικοινωνία ανάμεσα σε μια επενδυτική επιχείρηση και έναν επενδυτή περιλαμβάνει μια σειρά από ενημερωτικά έγγραφα τυπικής και άτυπης μορφής όπως π.χ. αντίγραφα καταθέσεων – αναλήψεων, ενημερωτικά σημειώματα αποδόσεων, ισολογισμοί, συμβόλαια κλπ. Η έλλειψη τέτοιων μορφών επικοινωνίας ή η ανίχνευση λαθών και παραλείψεων σε αυτά θα πρέπει να προκαλούν ανησυχία.

- Δυσκολίες αποπληρωμής, καταβολής τόκων.

Η εμφάνιση δυσκολιών κατά την αποπληρωμή τόκων και κεφαλαίου αποτελεί χαρακτηριστικό που αργά ή γρήγορα συναντάτε σε όλα τα σχήματα στα οποία αποκαλύφθηκε η δράση τους. Πάγια τακτική τους είναι να αποτρέπουν τους επενδυτές στην απόσυρση των κεφαλαίων τους, αντιθέτως τους ενθαρρύνουν να επανεπενδύσουν το κεφάλαιό τους στο ίδιο ή σε άλλο επενδυτικό πρόγραμμα.

4.3 Το σκάνδαλο της Enron

Η αποκάλυψη του σκανδάλου της Enron οδήγησε στην μεγαλύτερη έως τότε χρεοκοπία επιχείρησης στην ιστορία των Η.Π.Α., κοστίζοντας στην απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας και την απώλεια δισεκατομμυρίων δολαρίων σε ζημιές και παράπλευρες απώλειες που άλλαξαν για τα καλά τα δεδομένα στο χώρο των επιχειρήσεων στην Αμερική.

Η Enron συστήθηκε το 1985 από τον Kenneth Lay στο Τέξας των Η.Π.Α. με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών ενέργειας. Η κατάργηση των «περιορισμών» που μέσω ποικίλων ρυθμίσεων και νόμων ασκούσαν από το κράτος στις επιχειρήσεις έδωσε το δικαίωμα στην Enron να αρχίζει να αυξάνει σημαντικά τα έσοδά της και να επεκτείνει την δράση της σε μεγαλύτερη επικράτεια και σε ευρύτερους τομείς δράσεις.

Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 90', η Enron αποτελούσε τον μεγαλύτερο έμπορο φυσικού αερίου στην Νότια Αμερική, με συνολικά έσοδα που ξεπερνούσαν τα 100 εκ. δολάρια. Με την εφαρμογή μιας άκρως διαφοροποιημένης στρατηγικής αγοράζοντας εργοστάσια, αγωγούς, εργοστάσια παραγωγής χαρτιού κ.α. κατάφερε να αυξάνει με ταχύτατους ρυθμούς το εύρος των εργασιών της, τα κέρδη της αλλά και τις θετικές γνώμες από την επενδυτική κοινότητα της χώρας. Η τιμή της μετοχής της σημείωνε αλματώδη αύξηση μήνα με τον μήνα, χρόνο με τον χρόνο φτάνοντας στα 83.13\$ στα τέλη του 2000 με κεφαλαιοποίηση που ανερχόταν στα 60 δις δολάρια, κατατάσσοντας την ως την πιο καινοτόμα εταιρεία στην Αμερική για 6 συνεχής χρονιές.

Παρόλους τους «ψίθυρους», που κατά καιρούς ακούγονταν σχετικά με την πορεία της εταιρείας και ειδικότερα αναφορικά με την ικανότητα της να παράγει τόσο υψηλές αποδόσεις, υπέρτερες ακόμα και από τις πιο ευοίωνες προβλέψεις των οικονομικών αναλυτών, τα πρώτα σημάδια εμφάνισης της απάτης άργησαν να φανούν. Κύριοι λόγοι γι' αυτό ήταν μεταξύ άλλων η πολυπλοκότητα και μυστικότητα των επιχειρηματικών και επενδυτικών δραστηριοτήτων της εταιρείας, η πετυχημένη παραποίηση και διαστρέβλωση των οικονομικών καταστάσεων της και η σημαντική κάλυψη της υπό τον «προστατευτικό μανδύα» της Arthur Andersen, μιας από τις μεγαλύτερες ελεγκτικές και συμβουλευτικές εταιρείες στην Αμερική και στο πλανήτη.

4.3.1 Τα αίτια της πτώσης

Ένα γρήγορο συμπέρασμα που μπορεί κανείς να εξάγει μελετώντας την περίπτωση της Enron είναι ότι η εταιρεία από ένα σημείο και μετά έχασε τον προσανατολισμό της. Με βάση τον καθηγητή Β. Παπαδάκη⁴⁸, Στρατηγική μιας επιχείρησης είναι : «η κατεύθυνση και το εύρος δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης μακροπρόθεσμα, η οποία εξασφαλίζει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την επιχείρηση, μέσω της διάταξης των πόρων της μέσα σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, με στόχο να ανταποκριθεί στις ανάγκες των αγορών και να ικανοποιήσει τις προσδοκίες των βασικών ομάδων ενδιαφερομένων (stakeholders)».

Η τυφλή προσκόλληση στο τελευταίο κομμάτι του παραπάνω ορισμού, στην ικανοποίηση δηλαδή των ομάδων ενδιαφερομένων και δη των μετόχων, οδήγησε την ομολογουμένως αξιοζήλευτη πορεία των πρώτων χρόνων ανάπτυξης της εταιρείας να μετατραπεί σε ένα ασύδοτο κυνήγι επίτευξης στόχων με κάθε κόστος. Οι κινήσεις της επιχείρησης δεν υπαγορεύονταν από ένα στρατηγικό πλάνο ανάπτυξης και εδραίωσης, παρά αποτελούσε ένα αγώνα σύγκλησης με τον προκαθορισμένο στόχο, εις τρόπον ώστε, όχι απλά να ικανοποιούνται οι προσδοκίες των ομάδων ενδιαφέροντος αλλά να οδηγούνται στον ενθουσιασμό, γιγαντώνοντας ακόμα περισσότερο τις προσδοκίες και κατ' επέκταση τις ανάγκες για ικανοποίηση τους, σε μια ατέρμονα προσπάθεια επίτευξης του ακατόρθωτου, χαράσσοντας επιμελώς τον δρόμο προς την πτώση.

Η ξέφρενη πορεία της μετοχής κατά τα τελευταία χρόνια έσπερνε παντού χαμόγελα, τα έσοδα αυξάνονταν με γεωμετρική πρόοδο, τα κέρδη υπερδιπλασιάζονταν και τα bonus γέμιζαν αφειδώς τις τσέπες των μεγαλοστελεχών. Η προσήλωση της εταιρείας σε αυτό που θεωρούσε ως όραμα και απόλυτο στόχο, δηλαδή την μεγιστοποίηση των βραχυπρόθεσμων κερδών και την συνεχή άνοδο της μετοχής διέπνεε όλο το φάσμα της εταιρείας αποτελώντας βασικό συστατικό της εταιρικής της κουλτούρας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα για αυτό αποτελεί το γεγονός ότι ο πίνακας που έδειχνε την τιμή της μετοχής βρισκόταν σχεδόν παντού σε ολόκληρο το κτήριο, από τα ασανσέρ μέχρι και στους κοινόχρηστους χώρους υπενθυμίζοντας σε όλους τον στόχο που τους οδηγεί⁴⁹.

48. Βασίλης Παπαδάκης, Στρατηγική των επιχειρήσεων, σελ.47, 2002

49. McLean, Bethany & Peter Elkind. The Smartest Guys in the Room. pp. 132-133

Ο στόχος βέβαια αυτός δεν αποτελούσε απλά μια αυθαίρετη υπόσχεση αφού ένα μεγάλο μέρος των αμοιβών των υπαλλήλων και στελεχών της εταιρείας βασιζόταν στην ίδια την τιμή της μετοχής. Επίσης, το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα του ομίλου αποτιμώντων και καθοριζόταν και αυτό με βάση την χρηματιστηριακή αξία. Χαρακτηριστική του πάθους και της ταύτισης με αυτό είναι και η δήλωση του Jeffrey Skilling, διευθύνων σύμβουλου την στιγμή εκείνη της Enron όπου ωμά, συχνά τόνιζε στις συναντήσεις: «'να σκέφτεστε πάντα τι έσοδα πρέπει να παραγάγουμε ώστε να διατηρούμε την μετοχή μας ψηλά»’.

Η εξυπηρέτηση του στόχου σήμαινε δύο βασικά πράγματα, αταλάντευτα σε κάθε οικονομική μονάδα, την αύξηση των εσόδων και την αύξηση των κερδών. Η Enron βέβαια έδινε κατά κύριο λόγο βάση στην συνεχή παρουσίαση υψηλών εσόδων παρά κερδών, δείχνοντας με αυτό τον τρόπο την οπτική μιας διαρκούς ανάπτυξης με τεράστιες προοπτικές, συστατικά που σαν μαγνήτης τραβούσαν το ενδιαφέρον και την κολακεία των οικονομικών αναλυτών, των οίκων αξιολόγησης και κατ’ επέκταση των νέων και υπαρχόντων μετόχων.

Δύο ήταν οι βασικοί λόγοι που έδιναν την δυνατότητα στην Enron να εμφανίζει τόσο υψηλά έσοδα. Αρχικά η χρησιμοποίηση από πολύ νωρίς της Λογιστικής «Mark to Market», δηλαδή τη αποτίμηση των κεφαλαίων και των υποχρεώσεων όχι στη ιστορική τους αξία αλλά στην εύλογη, την τρέχουσα δηλαδή αξία. Στην περίπτωση της αυτό σήμαινε ότι τα έσοδα από επίτευξη συμφωνιών για μακροπρόθεσμα συμβόλαια αποτιμώντων στην παρούσα αξία των μελλοντικών αυτών ροών παρόλο που τέτοιου είδους συμβόλαια εμφανίζουν υψηλά ρίσκα διακυμάνσεων και φυσικά είναι σχεδόν αδύνατο να αποτιμηθούν με ακρίβεια. Τα αμφίβολα αυτά έσοδα καταγράφονταν στα βιβλία της εταιρείας χωρίς βεβαίως να συνοδεύονται από την αντίστοιχη χρηματοοικονομική ροή προς τα ταμεία της εταιρείας.

Ο δεύτερος σημαντικός λόγος αύξησης των εσόδων είχε να κάνει με την χρονική στιγμή αναγνώρισης των εσόδων αλλά και την ίδια την φύση του εσόδου. Έτσι η Enron πέραν του ότι προεξοφλούσε τα έσοδα από την κατασκευή ενός εργοστασίου ή αγωγού στην τρέχουσα χρονιά, εμπορευόταν και συμβόλαια υπηρεσιών σχετιζόμενων με την ενέργεια⁵⁰. Και ενώ η συνήθη πρακτική που ακολουθούνταν από όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις στο χώρο του “Trading” ήταν να αναγνωρίζουν ως έσοδο μόνο τις αμοιβές

50. Dharan, Bala G. & William R. Bufkins. Red Flags in Enron's Reporting of Revenues and Key Financial Measures, July 2008

της μεσιτείας και διαμεσολάβησης η Enron κατέγραφε σαν έσοδο το σύνολο της αξίας της συναλλαγής παρόλο που η συνεισφορά της σε αυτά περιέκλειε μονάχα υπηρεσίες.

Με βάση τις αναγνωρισμένες αρχές λογιστικής για την καταγραφή ενός εσόδου ως λελογισμένου θα πρέπει αφενός η πώληση της υπηρεσίας ή του προϊόντος να έχει πραγματοποιηθεί, σε ολόκληρο ή κατά ένα μέρος και αφετέρου η είσπραξη από την πώληση να έχει λάβει χώρα ή να θεωρείται βέβαια. Η Enron με την δυνατότητα που της έδινε η επιθετική λογιστική μέθοδος "Mark to Market" αναγνώριζε ως έσοδα στην τρέχουσα χρήση, συμφωνίες για παροχή υπηρεσιών που θα ξεκινούσαν ή θα ολοκληρώνονταν στο απώτερο μέλλον, προεξοφλώντας τις μελλοντικές αυτές ροές στην παρούσα αξία χρησιμοποιώντας μάλιστα δικές της αμφίβολές και υπεραισιόδοξες τεχνικές αποτίμησης των εσόδων αυτών με ταυτόχρονη υποεκτίμηση στα κόστη που θα προέκυπταν από αυτά.

Συν τοις άλλης, αν μια συμφωνία ακυρωνόταν σε μελλοντικό χρόνο, τις περισσότερες των περιπτώσεων απέφευγε την καταγραφή της αλλά και την αναγκαία αναπροσαρμογή των παρελθουσών χρήσεων με τα νέα δεδομένα.

Με βάση μελέτη που διεξήχθει για το ύψος των εσόδων αν δεν ακολουθούσε αυτές τις δύο τεχνικές τότε μόνο για το 2000 τα καταγεγραμμένα της έσοδα θα έπρεπε να ανέρχονται στα 6.3 δις δολάρια αντί για τα 100.8 δις δολάρια που κατέγραφε για την ίδια χρονιά⁵¹. Μια διαφορά χαώδης που δίνει και μια γεύση για το ύψος της ζημίας που η δράση αλλά και η πτώχευση της προκάλεσε. Βέβαια για να έχει το δικαίωμα να εφαρμόσει αυτές τις μεθόδους θα έπρεπε να έχει και την σύμφωνη γνώμη της Αμερικάνικης Επιτροπής Συναλλαγών (S.E.C) κάτι που κατάφερε το 1992 αποτελώντας την πρώτη εταιρεία εκτός του κλάδου των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που ελάμβανε αυτό το δικαίωμα γεγονός που καταδεικνύει περίτρανα και την μεγάλη συνυπευθυνότητα των ελεγκτικών μηχανισμών

Φυσικά, όπως είναι λογικό το αδηφάγο αυτό κυνήγι της μεγιστοποίησης των εσόδων, οδήγησε από τα πρώτα χρόνια σε σημαντική αύξηση των εξόδων, που χρόνο με τον χρόνο διογκώνονταν επικίνδυνα. Για την απόκρυψη αυτών των ζημιών η Enron δημιούργησε, χρηματοδότησε ή συμμετείχε σε εταιρείες ειδικού σκοπού.

Οι εταιρείες ειδικού σκοπού, είναι συνήθως εταιρείες που αποτελούν κομμάτι μιας μεγαλύτερης με περιορισμένη χρονική διάρκεια λειτουργίας και συγκεκριμένο σκοπό,

51. Hays, Kristen, "Next Enron trial focuses on broadband unit". USA Today, 2010-10-17

που συνήθως παίρνει την μορφή της απομόνωσης του οικονομικού κινδύνου ή έστω τον περιορισμό του. Η λειτουργία τους είναι νόμιμη και η δομή τους είναι τέτοια ώστε να παρέχει την μεγαλύτερη εξασφάλιση στην «μαμά» εταιρεία σε περιπτώσεις επενδύσεων με υψηλό κίνδυνο, αποφεύγοντας να εκθέσει το σύνολο της εταιρείας στο μεγάλο αυτό ρίσκο. Επίσης χρησιμοποιείται σαν ασφαλιστική δικλίδα σε περιπτώσεις επενδύσεων σε παράγωγα ή swaps λαμβάνοντας αντίρροπες θέσεις προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η ζημία σε περίπτωση λάθος εκτίμησης.

Βεβαίως κάτι τέτοιο συνεπάγεται μικρή ή καθόλου συμμετοχή στην κεφαλαιακή διάρθρωση της εταιρείας ειδικού σκοπού γιατί ειδάλλως χάνεται η κυρίαρχη ουσία της σύστασής της που είναι η εξασφάλιση. Ειδικά σε εταιρείες όπως η Enron που μετέχουν σε ένα κλάδο όπως η ενέργεια, ο οποίος κρύβει πολλούς κινδύνους, αποτελεί ένα ασφαλές και προστατευτικό επενδυτικό μαξιλάρι. Η Enron όμως είχε άλλη άποψη, δημιούργησε αρκετές τέτοιες εταιρείες, με σημαντικότερες τις Jedi, Chewco, Whitewing, LJM και Raptors στις οποίες αποτελούσε τον βασικό ή αποκλειστικό μέτοχο. Χρησιμοποιώντας τες όχι για την ελαχιστοποίηση του όποιου ρίσκου αλλά σαν ένα όχημα για την απόκρυψη των ζημιών της.

Η μυστικότητα της λειτουργίας τους επέτρεπε στην Enron να εγγυάται για αυτές τις εταιρείες καλύπτοντας ζημιές και δημιουργώντας νέες χωρίς φυσικά η όλη αυτή δράση να εμφανίζεται όπως όφειλε στις ενοποιημένες λογιστικές της καταστάσεις. Οι εταιρείες αυτές αγόραζαν κεφάλαια από την Enron με εγγύηση τις ίδιες της μετοχές της ή αγόραζαν μετοχές της με σκοπό την βελτίωση της χρηματοοικονομικής της εικόνας δημιουργώντας μια πλασματική εικόνα για την θέση, την αξία, την ασφάλεια και την φερεγγυότητα της όλης επιχείρησης.

4.3.2 Ο ρόλος της Arthur Andersen

Η Arthur Andersen μαζί με τις PricewaterhouseCoopers, KPMG, Deloitte και Ernst & Young αποτελούσε την ομάδα των 5 μεγαλύτερων λογιστικών, ελεγκτικών και συμβουλευτικών εταιρειών στον κόσμο με μεγάλη ιστορία και εγνωσμένη αξία στο χώρο των λογιστικών υπηρεσιών και από τους πρωτοπόρους στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την αυστηροποίηση των ελέγχων, την διαφάνεια αλλά και την πρόληψη κινδύνων από τις νέες μορφές που έπαιρνε το επενδυτικό μοντέλο στην Αμερική.

Πριν την Enron το κύρος της εταιρείας είχε ήδη δεχτεί αρκετά χτυπήματα με κυριότερα την καταδίκη της για τις υποθέσεις της Waste Management και της Sunbeam, όμως η πτώχευση της Enron αποτέλεσε το καίριο, οδηγώντας στην κατάρρευση, την 89 ετών ιστορική εταιρεία.

Η συσχέτιση Arthur Andersen με την Enron, χρόνο με τον χρόνο, γινόταν ολοένα και μεγαλύτερη, αρκεί κάποιος μόνο να ρίξει μια ματιά στην πορεία των εσόδων της, τα οποία από 2,9 δις δολάρια το 1992, έφτασαν τα 9,3 δις δολάρια το 2001, την περίοδο δηλαδή της έκρηξης της πορείας της Enron, λαμβάνοντας βεβαίως υπόψη ότι η Enron έφτασε να αποτελεί το 27 % των συνολικών προσόδων της⁵².

Από την άλλη πέρα από τις φορολογικές και ελεγκτικές υπηρεσίες που παρείχε στην Enron, προσέφερε και συμβουλευτικές και επενδυτικές υπηρεσίες, φέρνοντας στο προσκήνιο περίτρανα την ανάγκη για το ασυμβίβαστο αυτών των ρόλων, κενό που καλύφθηκε αρκετά αργότερα τόσο με τον νόμο Sarbanes- Oxley όσο και με την ενσωμάτωση των διατάξεων αυτών στα νέα Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης. Η Arthur Andersen όπως και κάθε άλλη εταιρεία που ασκούμε το διπλό αυτό ρόλο, κέρδιζε σχεδόν 3 φορές περισσότερα από τις συμβουλευτικές της υπηρεσίες εν σχέση με τον ελεγκτικό και φορολογικό της ρόλο.

Οι εταιρείες σαν την Arthur Andersen διαθέτουν μεγάλη ιστορία, τρομερή εμπειρία και μεγάλο κύρος, όμως ακόμη μεγαλύτερό είναι το δέλεαρ που προκύπτει και κατά τα φαινόμενα, η αλλαγή της στρατηγικής της εταιρείας από τις αρχές του 90', η παρουσία της σε ένα κλάδο οπου η εφαρμογή αυτών των πρακτικών ήταν καθημερινότητα αλλά και η αδυναμία του ελέγχου των στελεχών από την σύγκρουση αυτή των συμφερόντων, οδήγησε στο να υποκύψει σε αυτό.

Η Arthur Andersen μετά το σκάνδαλο της Enron δεν πτώχευσε αλλά ουσιαστικά διαλύθηκε. Το 2000 η εταιρεία αριθμούσε περί τους 30.000 υπαλλήλους στην Αμερική και πάνω από 85.000 παγκοσμίως ενώ τώρα απασχολεί γύρω στους 200 υπαλλήλους με έδρα σχεδόν αποκλειστικά το Σικάγο. Αν και οι κατηγορίες προς αυτή περιοριστήκαν μονάχα σε αυτή της παρακώλυσης της δικαιοσύνης μιας και με το ξέσπασμα του σκανδάλου, κατάστρεψε πάνω από 1 τόνο σε έγγραφα σχετιζόμενα με την συνεργασία της με την Enron, το πλήγμα στο κύρος της ήταν τέτοιο οπου καμία μεγάλη εταιρεία δεν επιθυμούσε την σφραγίδα της στους ισολογισμούς της ή την όποια συνεργασία μαζί της σε άλλους τομείς από τις υπηρεσίες που παρείχε.

52. Healy, Paul M. & Krishna G., "The Fall of Enron" , Journal of Economic Perspectives, 2003 86

Η πραγματική όμως ζημία από την όλη ιστορία, δεν έλαβε χώρα ούτε στην Enron ούτε στην Arthur Andersen, ίσως ούτε και σε όλες εκείνες τις παράπλευρες απώλειες όπως των δισεκατομμυρίων δολαρίων αλλά και θέσεων εργασιών που εξανεμίσθηκαν. Το πιο ηχηρό χαστούκι στράφηκε εναντίον της ίδιας της αξιοπιστίας και κατ' επέκταση της δομής του χρηματοοικονομικού συστήματος της Αμερικής αλλά και του παγκόσμιου χάρτη.

Οι ελεγκτικές εταιρείες, και δει αυτού του βεληνεκούς, θεωρούνται ως οι θεματοφύλακες της εμπιστοσύνης του επενδυτικού κοινού. Γνωρίζουν τους κανόνες και ξέρουν πώς πρέπει να τους επιβάλλουν. Η τοποθέτηση του ονόματος τους σε μια οικονομική κατάσταση δεν είναι απλά μια τυπική υποχρέωση αλλά μια πιστοποίηση της αλήθειας και της ακρίβειας των στοιχείων, στοιχείων που μεταφράζονται σε αποφάσεις με αξία υπερπολλαπλάσια από την όποια ζημία το συγκεκριμένο σκάνδαλο προκάλεσε.

4.3.3 Οι «Κόκκινες Σημαίες»

Τα προειδοποιητικά σήματα στη περίπτωση της Enron ήταν πολλά και μάλιστα τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας της ήταν και οφθαλμοφανή. Μερικά από τα σημαντικότερα είναι:

- ✓ Οι αμφίβολες και ριψοκίνδυνες λογιστικές πρακτικές που ακολουθούσε για μια σειρά χρόνων (Mark to Market, ετεροχρονισμένη αναγνώριση εσόδων).
- ✓ Οι κεκαλυμμένες και ιδιαίτερα πολύπλοκες δραστηριότητες τόσο αναφορικά με τις επενδυτικές της στρατηγικές όσο και με τις εταιρείες ειδικούς σκοπού που σύστηνε.
- ✓ Η επιτροπή εσωτερικού ελέγχου είχε αρκετές φορές προειδοποιήσει για λογιστικές πρακτικές στα όρια της νομιμότητας.
- ✓ Το διοικητικό συμβούλιο ενέκρινε την παράλληλη συμμετοχή του οικονομικού διευθυντή της εταιρείας Andrew Fastow, σαν διαχειριστή μιας σειράς από τις εταιρείες ειδικού σκοπού, παρόλο που υπήρχε

ασυμβίβαστο.

- ✓ Μια σειρά απόψεων οικονομικών αναλυτών αλλά και διάφορα άρθρα του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου κατά καιρούς καυτηρίασαν ή και αμφισβήτησαν τόσο την ποιότητα όσο και το περιεχόμενο των αποτελεσμάτων της εταιρείας.
- ✓ Η αλματώδης αύξηση των εσόδων, με ρυθμούς που πλησίαζαν το 65% ανά έτος, όταν σε αντίστοιχες ή και μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου ένα ποσοστό της τάξης του 3 % θεωρείτο επιτυχία.
- ✓ Ενώ το ετήσιο ποσοστό της κερδοφορίας της εταιρείας έβαινε αυξανόμενο, απείχε παρασάγγας από τα ποσοστά αύξησης των εσόδων για τις ίδιες περιόδους. Με αποτέλεσμα, τόσο το καθαρό όσο και το μικτό περιθώριο κέρδους να μειώνεται δραματικά γεγονός στο οποίο δεν δόθηκε η κατάλληλη έμφαση.
- ✓ Η αξιολόγηση των εσόδων της εταιρείας τόσο μέσω της σύγκρισης των καθαρών εσόδων με τις καθαρές ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες όσο και μέσω της ανάλυσης των «ελευθέρων ταμειακών ροών», (δηλαδή πρακτικά του ύψους του χρήματος που παράγει μια εταιρεία αφού διασφαλίσει τα ποσά που απαιτούνται για την διατήρηση της στο υπάρχον επίπεδο), εμφάνιζε με διαύγεια την κακή ποιότητα των παραγόμενων εσόδων. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η δήλωση του ομογενή επικεφαλής της εταιρείας "Κυνίκος", James Chanos, δηλώνοντας 'ότι: «Κανείς δεν μπορεί να εξηγήσει πώς η Enron παράγει χρήματα... δεν είναι μόνο ασύμφορη, αλλά οι ταμειακές της ροές από λειτουργικές δραστηριότητες φαίνονται να έχουν ελάχιστη ομοιότητα με τα δηλωθέντα έσοδα⁵³».

Φυσικά και θα μπορούσαν να παραχθούν μια σειρά ακόμα από τέτοια καμπανάκια αφύπνισης ή επαγρύπνησης, όμως λίγο θα προσέθετε στο πραγματική ουσία του προβλήματος, ότι ένα ολόκληρο σύστημα από ανθρώπους ή θεσμούς δεν έβλεπε ή εθελοτυφλούσε μπροστά σε μια διαφαινόμενη έκρηξη με καταστροφικά αποτελέσματα.

53. "Encarta, The Fall of Enron Stock", 2009

Πάνω από 20.000 εργαζόμενοι στην Enron έχασαν τις δουλειές τους, την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη, τα δικαιώματα από το συνταξιοδοτικό τους πρόγραμμα (με αξία το 2001 πάνω από 2 δις δολάρια) αλλά και αποταμιεύσεις άνω των 1,2 δις δολαρίων μιας και πάνω από το 60% των εργαζομένων τοποθετούσε τις αποταμιεύσεις του σε μετοχές της εταιρείας⁵⁴. Οι υποχρεώσεις της εταιρείας σε πιστωτές ανέρχονταν σε πάνω από 23 δις δολάρια με την μερίδα του λέοντος να αντιστοιχεί στη JP Morgan Chase και στη Citigroup⁵⁵. Αν στα παραπάνω θα συνυπολογίσουμε τα χρήματα που θα έπρεπε να δοθούν σε αποζημιώσεις, τις απώλειες από την πτώση της μετοχής (κοστίζοντας μόνο στους μετόχους 11 δις δολάρια) αλλά και τις παράπλευρες ζημιές σε συνεργάτες και αποκλειστικούς προμηθευτές μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί η 1 Δεκεμβρίου του 2001 συγκλόνισε το παγκόσμιο χρηματοοικονομική πεδίο.

Η επόμενη μέρα πέρα από τα χαλάσματα που άφησε, αποτέλεσε συντοχρόνως και το εφαλτήριο για την αλλαγή τόσο της πολιτικής αντιμετώπισης απέναντι στο ζήτημα της εταιρικής απάτης όσο και στην αυστηροποίηση των θεσμών του ίδιου του συστήματος προκειμένου να αυτοπροστατευτεί. Βεβαίως όχι πάντα με τα επιθυμητά αποτελέσματα, όπως δείχνει και η συνέχειά των περιπτώσεων που ακολουθεί.

4.4. Η υπόθεση Bernard L. Madoff

Ο Bernard Madoff, ο ιθύνων νους και εμπνευστής της μεγαλύτερης οικονομικής απάτης της Αμερικής αποτελούσε ένα από τους σημαντικότερους και μεγαλύτερους χρηματιστές και επενδυτικούς συμβούλους στις Η.Π.Α., διατελώντας μέχρι και πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του NASDAQ. Ασχολήθηκε από μικρή ηλικία με τις χρηματιστηριακές συναλλαγές και στις αρχές του 1960 ίδρυσε την εταιρεία υπό την επωνυμία του, στην οποία και διατέλεσε πρόεδρος μέχρι και την σύλληψή του το 2008.

Η εταιρεία, η οποία συσταθεί με την οικονομική συνδρομή του πεθερού του, και αποτέλεσε μια τρόπον τινά οικογενειακή επιχείρηση μιας και σε αυτή εργάζονταν σε νευραλγικές θέσεις σχεδόν όλη η οικογένεια του αποτελούσε μια από τις σημαντικότερες επενδυτικές και συμβουλευτικές εταιρείες. Με ανταγωνιστικό

54. Doran, James "Enron Staff win \$85m". The Times, 2004-05-14.

55. Glater, Jonathan D., "A Bankruptcy Filing Might Be the Best Remaining Choice". The New York Times, 2001-11-29

πλεονέκτημα την άμεση εκτέλεση εντολών "Out of the Market", δηλαδή συναλλαγών επενδυτικών προϊόντων (παράγωγα, ομόλογα, μετοχές) και αγαθών εκτός της βασικής αγοράς ανταλλαγής (χρηματιστήριο) χρησιμοποιώντας την απ' ευθείας ανταλλαγή ανάμεσα στα δύο συναλλασσόμενα μέρη.

Από πολύ νωρίς, χάριν του μεγάλου και πολυσύνθετου όγκου των συναλλαγών που εκτελούσε οδηγήθηκε στην ανάπτυξη ενός ρηξικέλευθου και καινοτόμου πληροφοριακού συστήματος ταιριάσματος και διεκπεραίωσης των συναλλαγών, η εξέλιξη του οποίου αποτέλεσε τον NASDAQ, της δεύτερης μεγαλύτερης δηλαδή χρηματιστηριακής αγοράς της Αμερικής⁵⁶.

Η εταιρεία Bernard Madoff Securities από πολύ νωρίς απέκτησε ηγετικό ρόλο τόσο στην επενδυτική κοινότητα της Αμερικής ενώ χρόνο με το χρόνο μέσα από σημαντικές φιλίες και χορηγίες σε γερουσιαστές, υποψήφιους βουλευτές και υψηλόβαθμα κρατικά στελέχη απέκτησε κύρος αλλά και πρόσβαση σε μια ελίτ επενδυτών με μεγάλη δύναμη αλλά και περίσσια οικονομική δυνατότητα.

Η εταιρεία του Bernard Madoff τα τελευταία χρόνια μέχρι και την αποκάλυψη της τεράστιας αυτής απάτης αποτελούσε τον μεγαλύτερο "Market Maker", όπως αποκαλείται για τους μνημένους, στο χρηματιστήριο του NASDAQ. Με τον όρο αυτό αποκαλούνται οι χρηματιστές ή οι εταιρείες, οι οποίες ενσωματώνουν την τιμή αγοράς και πώλησης ενός αγαθού ή ενός χρηματιστηριακού προϊόντος σε ένα επενδυτικό εργαλείο με την ελπίδα να αποκομίσουν κέρδος από την διαφορά (spread) που προκύπτει από την στιγμιαία αγοραπωλησία τους. Η συγκεκριμένη διαδικασία ασφαλώς και ενσωματώνει μεγάλη ποσότητα ρίσκου είναι όμως εξαιρετικά προσοδοφόρα για αυτούς που με μαεστρία την χρησιμοποιούν, και ο "Bernie", όπως είθισται να τον αποκαλούν ήταν ένας από αυτούς.

Ήταν τέτοιες οι αποδόσεις που κατάφερνε να επιτυγχάνει, ώστε να βρίσκει όφελος από την πραγματοποίηση πληρωμών, εκτός της τακτικής και συνηθισμένης πρακτικής των ανταλλαγών (over the flow)⁵⁷. Έδινε δηλαδή αμοιβή στους "traders" επιπλέον από αυτή που ελάμβαναν από τον εκάστοτε πελάτη τους προκειμένου να αποκτάει δικαίωμα συναλλαγής μαζί τους. Με αυτό τον τρόπο στόχευε στην μείωση του ρίσκου αλλά και στην άγνοια των επιλεγμένων επενδυτών που αποφάσιζε να προσεγγίσει,

56. Weiner, Eric J.), What Goes Up: The Uncensored History of Modern Wall Street as Told by the Bankers, Brokers, CEOs, and Scoundrels who Made it Happen, pp. 188–192., 2005

57. Princeton University Undergraduate Task Force). "The Regulation of Publicly Traded Securities" U.S. S.E.C., p. 58., January 2005

εκμεταλλεζόμενος την περιορισμένη πληροφόρηση που είχαν για την πραγματική αξία των συναλλασσόμενων προϊόντων και κατά τον τρόπο αυτό να αμβλύνει το περιθώριο κέρδους. Αν και αρχικά ασκήθηκε έντονη κριτική τόσο για την νομιμότητα της συγκεκριμένης πρακτικής όσο και για το κατά πόσο με τον τρόπο αυτό διαστρεβλώνεται η τιμή, δεν βρέθηκε νομικό υπόβαθρο για να το απαγορεύσει.

Αναμφισβήτητα, πολλές από τις εφαρμογές πάνω στις οποίες στήριζε ο Madoff την επενδυτική του στρατηγική ακροβατούσαν στα όρια της νομιμότητας, όμως η τεράστια δυναμική του επιχειρηματικού κολοσσού που είχε δημιουργήσει, πολλώ δε μάλλον, οι επιστήθιες σχέσεις που διατηρούσε με τα ανώτερα κυβερνητικά κλιμάκια αλλά και τους εποπτικούς θεσμούς της αγοράς καθιστούσε την όποια προσπάθεια ελέγχου ή περιορισμού του μάταιη.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα, προς επίρρωση των προαναφερθέντων, αποτελεί το γεγονός ότι ο Madoff αλλά και η οικογένεια του στήριζαν με τεράστια χρηματικά ποσά τις προεκλογικές εκστρατείες πολλών υποψηφίων κυβερνητών και γερουσιαστών, από το γραφείο του περνούσαν ηχηρές προσωπικότητες όπως ο αντιπρόεδρος των ΗΠΑ για να ζητάει συμβουλές, ενώ ο Eric Swanson, παραιτήθηκε από την θέση του ως αντιπρόεδρος του τμήματος συμμόρφωσης της επιτροπής ανταλλαγών χρεογράφων (S.E.C.) και παντρεύτηκε την ανιψιά του αλλά και υπεύθυνη του νομικού τμήματος συμμόρφωσης της εταιρείας.

4.4.1 Το στήσιμο της απάτης.

Ο Bernard Madoff έστησε και έτρεξε το μεγαλύτερο σχήμα Ponzi που είχε γνωρίσει ποτέ η ανθρώπινη ιστορία, στο οποίο όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, οι νέοι επενδυτές – συμμετέχοντες στο σχήμα είναι και αυτοί που αποπληρώνουν τους παλιούς επενδυτές και όχι τα πραγματικά κέρδη που προκύπτουν από μια επενδυτική δραστηριότητα.

Από την αρχή της καριέρας του ο Madoff έχτισε ένα σεβαστό πελατολόγιο που αρχικά κατά κύριο λόγο αποτελείτε από πελάτες του λογιστικού γραφείου του πεθερού του. Σιγά σιγά όμως, τα σημαντικά αποτελέσματα και οι σταθερές του αποδόσεις, από στόμα σε στόμα επικοινωνούνταν και σταθερά αύξαναν την φήμη του ως ένας «χρηματοοικονομικός μάγος» αλλά συνάμα διεύρυναν την πελατεία του τόσο σε αριθμό

αλλά κυριότερα σε δύναμη και επενδυτικά κεφάλαια.

Μια από τις βασικές επικοινωνιακές πολιτικές στην οποία στήριζε την δυναμική του αλλά και αποτέλεσε σημαντικό στοιχείο για την μακρόχρονη διατήρηση του δόλιου σχήματος που δημιούργησε ήταν η φιλοσοφία της «κλειστής λέσχης»⁵⁸. Ο Madoff περίτεχνα δημιούργησε για την εταιρεία του ένα προφίλ ενός ιδιωτικού κλαμπ στο οποίο πρόσβαση είχαν λίγοι. Ο ίδιος, τις περισσότερες φορές απέφευγε να συναντάτε απευθείας με τους επενδυτές αυξάνοντας την γοητεία, την μυστικότητα αλλά και την αίσθηση της συμμετοχής σε κάτι αποκλειστικό.

Το πλούσιο φιλανθρωπικό έργο όλης της οικογένειας αλλά και η ενεργή συμμετοχή και παρουσία στους ευρύτερους κύκλους του εβραϊκού λόμπυ της Αμερικής αφενός αύξησε σθεναρά το κύρος και την υπόληψη του και αφετέρου αποτέλεσε το «δούρειο ίππο» για την απόκτηση του προνομίου εκμετάλλευσης του πλούτου που αυτοί είχαν στην διάθεση τους.

Είναι γεγονός, ότι τόσο ισχυροί Εβραίοι επιχειρηματίες και εβραϊκές οργανώσεις όσο και μεγάλα φιλανθρωπικά ιδρύματα και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις εμπιστευτήκαν την διαχείριση των αποθεματικών τους στην εταιρεία του Madoff αποτελώντας σημαντικό χρηματοδότη των επενδυτικών του πλάνων.

Η υποτιθέμενη ακολουθούμενη επενδυτική στρατηγική της εταιρείας ήταν, πολύ περιεκτικά, η αγορά μετοχών «blue chips», μετοχές δηλαδή εταιρειών με διεθνή αναγνώριση, σταθερή και αξιόπιστη ανάπτυξη ανεξάρτητα των μεταβολών των οικονομικών συνθηκών αλλά και παράλληλη αγορά παραγώγων (option contracts) πάνω σε αυτά διασπείροντας την έκθεση στον κίνδυνο και εξασφαλίζοντας κατά αυτό τον τρόπο την συνέπεια των αποδόσεων.

Με βάση τις μαρτυρίες του ίδιου του madoff η μετάλλαξη της επιχείρησης του από μια νόμιμη και υγιή χρηματιστηριακή και συμβουλευτική εταιρεία σε ένα δόλιο δημιούργημα ξεκίνησε λίγο μετά τις αρχές της δεκαετίας του 90', όμως πάρα πολλοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η όλη επιχείρηση εξαπάτησης ξεκίνησε μια δεκαετία νωρίτερα ή ακόμα και από την γέννηση της. Το σενάριο που συγκεντρώνει τις μεγαλύτερες πιθανότητες είναι ότι οι υποσχέσεις του για ετήσιες αποδόσεις γύρω στο 15% με 20% σε συνάρτηση με την κατάρρευση των χρηματιστηρίων την «Μαύρη Δευτέρα» του 1987 τον πίεσαν

58. James Bandler & Nicholas Varchaver, 'How Bernie did it', Cnn Money April 30, 2009

και τον εξανάγκασαν να καλύψει της απώλειες από την εισροή των νέων κεφαλαίων προκειμένου να διατήρηση τόσο την φήμη του όσο και την υπόσταση της εταιρείας του.

4.4.2 Διατηρώντας την πλάνη

Παρόλο που η ιστορική ανάλυση των σχημάτων Ponzi δείχνει ότι αυτού του είδους τα κατασκευάσματα έχουν σχετικά μικρή διάρκεια ζωής, ο Bernard Madoff κατάφερε να διατήρηση στην ζωή το όλο σχήμα για πάρα πολλά χρόνια και σχεδόν ανυποψίαστα.

Ο Madoff δεν δημιούργησε ένα απλό σχήμα Ponzi, θα μπορούσαμε να πούμε ότι επανεφήμε τον όρο, μιας και προσέθεσε τέτοια στοιχεία και χαρακτηριστικά σε αυτό, που του διασφάλισαν τόσο μεγαλύτερη συσσώρευση κεφαλαίων όσο και μεγαλύτερη διάρκεια ζωής. Οι βασικοί λόγοι που συντέλεσαν σε αυτή την διαφοροποίηση περιγράφονται παρακάτω:

- ❖ Ενώ η δομή μιας «Πυραμίδας» ή ενός σχήματος Ponzi βασίζεται σε μια ανύπαρκτη επιχειρηματική δραστηριότητα, η χρηματιστηριακή – επενδυτική δραστηριότητα του Madoff ήταν πραγματική και για μια σειρά ετών, αδιευκρίνιστο το πότε, αποτελούσε μια βιώσιμη και υγιής επιχείρηση.
- ❖ Η πιεστική παρότρυνση για επανεπένδυση των τοποθετούμενων κεφαλαίων σε νέα επενδυτικά μοντέλα και η αποθάρρυνση ποικιλοτρόπως των αναλήψεων και των αποσύρσεων κεφαλαίων αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός σχήματος Ponzi, χαρακτηριστικά που όμως δεν εμφανίζονταν στην σαφέστατα τελειοποιημένη έκδοση του Madoff. Οι συμμετέχοντες επενδυτές του Madoff λόγω του χαρακτήρα του κλειστού κλαμπ που περιγράφει ανωτέρω, εμφανίζονταν αρκετά διστακτικοί στην απόσυρση των κεφαλαίων τους από το σχήμα υπό τον φόβο της απόρριψης της συμμετοχής τους στο μέλλον. Άλλωστε ένα μεγάλο μέρος του ονόματος του ο Madoff το έχτισε όχι μόνο από αυτούς που συμμετείχαν αλλά κυρίως από όσους ο ίδιος απέρριψε. Επιπλέον σε οποιαδήποτε στιγμή ένας επενδυτής ζητούσε πίσω το κεφαλαίο του εντός δύο ημερών ελάμβανε την επιταγή, και συγχρόνως ελάμβανε και τα πειστήρια για την αξιοπιστία και εγκυρότητα του όλου εγχειρήματος.
- ❖ Άλλο ένα χαρακτηριστικό των σχημάτων Ponzi αλλά και σαφή προειδοποιητικό

σημάδι για την ύπαρξή τους είναι οι πολύ υψηλές αποδόσεις, οι οποίες μάλιστα διατυμπανίζονται προκειμένου να τραβήξουν την προσοχή. Οι αποδόσεις όμως που υποσχόταν αλλά και παρείχε ο Madoff ήταν αξιοπρεπής και σταθερές, προσδίδοντας μια εικόνα σιγουριάς και εξασφάλισης στους υποψηφίους επενδυτές αλλά και αποφεύγοντας να τραβήξει την προσοχή των ελεγκτικών υπηρεσιών και των οικονομικών αναλυτών. Συνάμα, η διαφήμιση επιτυγχανόταν από στόμα σε στόμα, γεγονός που διαφύλασσε το χαμηλό προφίλ που μια τέτοια απάτη επιτάσσει.

- ❖ Οι περισσότερες περιπτώσεις σχημάτων Ponzi δημιουργούνται πρόχειρα από ανθρώπους χωρίς ιδιαίτερα τεχνικά γνωρίσματα και εφόδια που βασίζονται στην στιγμιαία εξαπάτηση παρά στην γνώση των αγορών. Ο Madoff, ως πρώην επικεφαλής του NASDAQ και ως ιδιοκτήτης της μεγαλύτερης «Market maker» επιχείρησης της εποχής, είχε την απόλυτη γνώση της Wall street. Ήξερε πως λειτουργούσαν οι αγορές και το γνώριζε εκ των έσω, συν το γεγονός ότι πολλές φορές ήταν αυτός που καθόριζε τις εξελίξεις σε μια σειρά αποφάσεων σχετιζόμενες με την χρηματιστηριακούς κανονισμούς και νομοθεσία μιας και οι επαφές του τόσο με τους κυβερνητικούς όσο και με τους ελεγκτικούς οργανισμούς ήταν κάτι παραπάνω από φιλικές .
- ❖ Τέλος ο Madoff αποτελούσε ένα αξιοσέβαστο μέλος της εβραϊκής κοινότητας με έντονο φιλανθρωπικό έργο, υψηλές γνωριμίες σε όλες τις βαθμίδες και ιεραρχίες του πολιτικού συστήματος της Αμερικής, κατείχε υψηλή θέση σε σειρά οργανισμών και επιχειρήσεων γεγονός που ενίσχυε το κύρος του αλλά και την θεσμική του υπόσταση σε αντίθεση με τους φορείς των περισσότερων σχημάτων Ponzi που γνώρισε η ιστορία, οι οποίοι τις περισσότερες φορές είχαν το προφίλ του απατεώνα.

4.4.3 Η εμφάνιση των πρώτων υποψιών και οι Κόκκινες Σημαίες

Από το 1992 με αφορμή κάποιες παράνομες πρακτικές της εταιρείας Avellino & Bienes, της συνεχείας επί της ουσίας της λογιστικής εταιρείας του πεθερού του Madoff, ξεκίνησαν να πραγματοποιούνται κάποιες στοιχειώδης έρευνες αναφορικά με την δράση και την λειτουργία της εταιρείας, καμία όμως δεν κατάφερε ούτε να επισημάνει

κάτι σημαντικό ούτε φυσικά να δρομολογήσει μια πιο επισταμένη έρευνα παρόλο που τα προειδοποιητικά σημάδια δειλά δειλά είχαν κάνει την εμφάνισή τους.

Το μεγαλύτερο προειδοποιητικό σινιάλο εξεπέμφθη από τον ομογενή Χάρη Μαρκόπουλο, ένα λογιστικό και οικονομικό ερευνητή που με σθένος υποστήριξε από την πρώτη στιγμή ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα του «κολοσσού» εκείνη την εποχή Bernard Madoff, δεν ήταν παρά μια τεράστια απάτη. Οι έρευνες του Μαρκόπουλου ξεκίνησαν το 1999 μελετώντας κάποιες πληροφορίες για την δράση ενός «Hedge Fund» που αναφερόταν και τροφοδοτούσε τον ίδιο τον Madoff. Μια από τις πρώτες κινήσεις του ήταν η δημιουργία μιας ρέπλικας του επενδυτικού μοντέλου του προκειμένου να ελέγξει, τις αμφίβολες και ύποπτες κατά αυτόν, αποδόσεις που παρείχε⁵⁹.

Τα πρώτα δείγματα από την μελέτη του μοντέλου έδειξαν φτωχό και πρόχειρο σχεδιασμό σύμφωνα με τον ίδιο, ενώ θεωρούσε πρακτικά αδύνατο, η εκτέλεση μιας τέτοιας στρατηγικής να αποφέρει κάποιο κέρδος. Οι αποδόσεις, οι οποίες φερόταν να παρέχει ο Madoff παρόλο που δεν ήταν πολύ υψηλές, παρουσίαζαν αξιωσημείωτη σταθερότητα και αυξανόμενους ρυθμούς απόδοσης, σχηματίζοντας στην γραφική τους αποτύπωση μια καμπύλη 45°, που με βάση τα μαθηματικά των αγορών και της οικονομίας ακόμα και στις καλύτερες των συνθηκών ήταν κάτι ανέφικτο.

Με βάση τους ισχυρισμούς του ίδιου του Madoff, η στρατηγική του δεν αποτελούσε κάποιο ιδιαίτερο μυστικό και αποτελούσε ουσιαστικά ένα ταίριασμα με το δείκτη S&P (Standard & Poor) 500. Με αφορμή αυτούς τους ισχυρισμούς, ο Μαρκόπουλος εκτέλεσε μια ανάλυση για μια περίοδο 87 μηνών του δείκτη πάνω στις συναλλαγές του Madoff και δεν εντόπισε σχεδόν καμία συσχέτιση ούτε με βάση τα νούμερα ούτε πολλώ δε μάλλω με βάση τις αποδόσεις. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι για την περίοδο αυτή ο δείκτης υψηλής κεφαλαιοποίησης παρουσίασε 28 ζημιογόνους μήνες σε αντίθεση με τα αποτελέσματα του Madoff για την ίδια περίοδο που εμφάνιζαν μονάχα τρεις μήνες με ζημία.

Οι αναλύσεις στις οποίες προέβη ο Μαρκόπουλος από την πρώτη στιγμή τον οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι ο Madoff ή έτρεχε ένα τεράστιο σχήμα Ponzi ή ότι πραγματοποιούσε “Front –Running”.

59. Markopoulos, Harry & Casey, Frank, No One Would Listen: A True Financial Thriller, (2010)

Front Running, όπως χαρακτηριστικά αποκαλείται, είναι η παράνομη πρακτική που εφαρμόζουν κάποιοι χρηματιστές εκμεταλλευόμενοι την γνώση που έχουν για την εκτέλεση αγοράς μεγάλων ποσοτήτων από μια μετοχή για λογαριασμό του πελάτη τους. Χρησιμοποιώντας τη γνώση αυτή, αγοράζουν για λογαριασμό τους πριν την εκτέλεση της εντολής, ένα πλήθος των ίδιων μετοχών με απώτερο σκοπό να κερδίσουν από την αύξηση της τιμής τους που λογικά θα οδηγήσει η αύξηση της ζήτησης τους μετά την εκτέλεση της συναλλαγής.

Ο ίδιος ο Μαρκόπουλος μάλιστα, μελλοντικά απέκλεισε το ενδεχόμενο του Front Running, μιας και οι συνεχείς μεγάλες ανάγκες του Madoff για ρευστό δεν ήταν ίδιον μιας τέτοιας δόλιας πρακτικής αλλά χαρακτηριστικό γνώρισμα ενός σχήματος Ponzi το οποίο έπνεε τα λοίσθια.

Επιπλέον, με βάση τον όγκο των συναλλαγών που εκτελούσε ο Madoff, οι οποίες με βάση τους υπολογισμούς του Μαρκόπουλου, ξεπερνούσαν τα 6 δις \$, τρεις φορές μεγαλύτερες δηλαδή από τον όγκο των συναλλαγών που εκτελούσαν τα "Hedge Funds" της εποχής, δεν εντόπισε καμία αισθητή αντίδραση της ίδιας της αγοράς, γεγονός, το λιγότερο περίεργο με βάση τις αρχές της οικονομικής θεωρίας, φτάνοντας στον συλλογισμό ότι ο Madoff δεν εκτελούσε καν συναλλαγές⁶⁰. Προβλέποντας επί τοις ουσίας με εντυπωσιακή ακρίβεια την πραγματική εικόνα που αποκαλύφθηκε, δυστυχώς για πολλούς, αρκετά χρόνια μετά.

Τα αποτελέσματα αυτών των αναλύσεων και εκτιμήσεων του επικοινωνήθηκαν από νωρίς προς τις αρμόδιες αρχές όπως την S.E.C αλλά και σε άλλους φορείς με επιστολές που εστάλησαν χωρίς όμως κάποια αντίδραση, γεγονός που εγείρει σημαντικές υποψίες για το ρόλο που διαδραμάτισαν, οι ελεγκτικοί φορείς σχετικά με αυτή την υπόθεση, αντιδρώντας με χαρακτηριστική ολιγωρία που ομοιάζει περισσότερο στην συγκάλυψη παρά στα μειωμένα αντανακλαστικά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ένα 28σέλιδο μέμο που παραδοθεί στην επιτροπή συναλλαγών το 2005 με τίτλο " Το μεγαλύτερο Hedge Fund του κόσμου είναι απάτη" παραθέτοντας πάνω από 30 κόκκινες σημαίες προκειμένου να αποδείξει και να επισημάνει τους ισχυρισμούς του.

Αναμφίβολα πέρα από τις αυξανόμενες ανησυχίες που εκδηλώνονταν από την επιχειρηματική δραστηριότητα του Madoff, οι παραπάνω ισχυρισμοί του Μαρκόπουλου αποτέλεσαν μια από τις σημαντικότερες σειρήνες προειδοποίησης του καταστροφικού

επερχόμενου γεγονότος πέραν τούτου μια σειρά από "κόκκινες σημαίες" από πολύ νωρίς 'έκαναν την εμφάνιση τους:

- ✓ Οι πελάτες – επενδυτές δεν έπρεπε να μιλούν σε κανένα σχετικά με τα εκάστοτε επενδυτικά σχήμα
- ✓ Οι στρατηγικές που ακολουθούνταν ήταν αδιαφανείς, περίπλοκες, ενώ οι επενδυτικές μέθοδοι που ασκούσαν ήταν σχεδόν ανύπαρκτες
- ✓ Κάποιες από τις δράσεις και τις μεθόδους που εφάρμοζε ο Madoff επικρίθηκαν τόσο από την S.E.C. όσο και από άλλους φορείς, όπως αναλυτές, ιδιωτικούς ερευνητές και δημοσιογράφους χωρίς όμως να ερευνηθούν περαιτέρω
- ✓ Τα Hedge Fund του Madoff ενεργούσαν ως δικό του Traders, αποτρέποντας έτσι την όποια εξωτερική εποπτεία και έλεγχο.
- ✓ Οι πελάτες του δεν είχαν ηλεκτρονική πρόσβαση στους λογαριασμούς τους και λάμβαναν τις αναφορές τους μέσω e-mails ή μέσω ταχυδρομείου, γεγονός ανήκουστου για χρηματιστηριακή εταιρεία και μάλιστα αυτού του βεληνεκού⁶¹.
- ✓ Η εταιρεία απέδιδε αξιοσημείωτες ετήσιες αποδόσεις στους επενδυτές για δεκαετίες ακόμα και σε περιόδους κατά τις οποίες η χρηματιστηριακή αγορά κατέρρεε.
- ✓ Στο τέλος κάθε τριμήνου η εταιρεία ρευστοποιούσε όλες τις τοποθετήσεις της προκειμένου να αποφεύγει την υποχρεωτική καταχώρησή τους στην επιτροπή συναλλαγών.
- ✓ Η εταιρεία λειτουργούσε τόσο ως χρηματιστηριακός μεσολαβητής όσο και ως επενδυτικός σύμβουλος (παρόλο που δεν είχε την ανάλογη πιστοποίηση), δημιουργώντας φυσικά μια ασυμβίβαστη κατάσταση σύγκρουσης συμφερόντων μιας και πρότεινε στους πελάτες της αξιόγραφα, στα οποία η ίδια αποτελούσε τον φορέα συναλλαγής

61. Appelbaum, Binyamin & David S. Hilzenrath and Amit R. Paley, "All Just One Big Lie", The Washington Post, December 13, 2008

- ✓ Η ελεγκτική εταιρεία που είχε υπό την εποπτεία της την Madoff Investment Securities, ήταν η Friehling & Horowitz, μια ομάδα τριών ατόμων, παιδικών φίλων του Madoff που η δυναμική της μάλλον φάνταζε δύσκολο να διαχειριστεί μια εταιρεία που ο όγκος των συναλλαγών της άγγιζε τα 740 εκ. δολάρια ημερησίως, ήτοι το 10 % των συνολικών ημερησίων συναλλαγών του χρηματιστηρίου Νέας Υόρκης.
- ✓ Παρόλο που αποτελεί σχεδόν πάγια πολιτική χρεώσεων των περισσότερων Hedge Funds να λαμβάνουν ως αμοιβή το 1% των ετήσιων επενδεδυμένων κεφαλαίων συν το 20% από τα όποια κέρδη προκύπτουν η εταιρεία του Madoff δεν ελάμβανε καθόλου αυτές τις αμοιβές. Αν αναλογιστούμε ότι τα 6 δις \$ που κατά μέσο όρο εκλυόταν στα επενδυτικά πακέτα του συν την απόδοση περί του 15% που απέδιδε, αυτό οδηγεί σε ένα ποσό γύρω στα 240 εκ. δολάρια το χρόνο ως αμοιβή, ένα ποσό καθόλου ευκαταφρόνητο για να το χαρίζει κάποιος.
- ✓ Η μέση απόδοση που υποσχόταν ο Madoff έφτανε τα 12% ετησίως, αν υποθέσουμε ότι η απόδοση αυτή ήταν και το μοναδικό κόστος της εταιρείας του τότε ευκόλως μπορούμε να καταλήξουμε στην υπόθεση ότι άνετα θα μπορούσε να δανειστεί αυτά τα χρήματα από τις τράπεζες με σαφώς χαμηλότερο επιτόκιο και να κάνει τις όποιες συναλλαγές και επενδύσεις για λογαριασμό του απολαμβάνοντας και τα εξαιρετικά κέρδη που αυτά θα απέφεραν. Η παραπάνω οφθαλμοφανή διαπίστωση ακόμα και για ένα πρωτοετή φοιτητή οικονομικής σχολής σαφέστατα δεν μπορεί να διέφυγε της προσοχής τόσο του Madoff όσο και των ελεγκτικών και εποπτικών αρχών.

4.4.4 Η κατάρρευση και οι συνέπειες της

Δίχως άλλο η δημιουργία και λειτουργία ενός σχήματος Ponzi αποτελεί ένα σχέδιο με προκαθορισμένη ημερομηνία λήξεως, παρόλαυτα, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Madoff όπως η ευφυΐα, η διορατικότητα, η δύναμη της πειθούς και το επικοινωνιακό του χάρισμα σε συνεργασία με τις υψηλότερες γνωριμίες τις οποίες κατάφερε αλλά φυσικά και την αδυναμία αλλά και την ανεκτικότητα των

ελεγκτικών μηχανισμών, βοήθησαν σημαντικά στην μακροημέρευση του σχεδίου πέρα ίσως και από την προσδοκία του δημιουργού του. Η μακρόχρονη όμως αυτή πορεία αποτελούσε και αναλογικό μέτρο της έκτασης της ζημιάς, που η κατάρρευση του σχήματος θα δημιουργούσε.

Ήδη από το 2005 πολλά τραπεζικά ιδρύματα άρχισαν να αρνούνται να δανείσουν τους πελάτες τους για να επενδύσουν μαζί του ενώ πολλοί από τους εμπόρους “χορηγούς του εμφανίζονταν περισσότερο φειδωλοί στην επανατοποθέτηση των κεφαλαίων τους. Επιπλέον η τεράστια κρίση που ξέσπασε στην Αμερική με την κατάρρευση του κατασκευαστικού αγοράς και το σκάνδαλο το ενυπόθηκων δανείων οδήγησε σε μαζικές απαιτήσεις για ρευστοποίησης των επενδυτικών κεφαλαίων (οι απαιτήσεις για αναλήψεις έφτασαν τα 7 δις δολάρια μόνο τους τελευταίους μήνες). Τα παραπάνω σε συνέργεια με την συσσωρευμένη κόπωση του Madoff οδήγησε σε αδυναμία εξεύρεση των αβυσσαλέων απαιτήσεων του σχήματος για «φρέσκο χρήμα».

Έτσι στις 10 Δεκεμβρίου του 2008 ο Maddof αποκάλυψε στους δύο γιούς του την αλήθεια και εκείνοι με την σειρά τους τον παρέδωσαν στις αρχές, δίνοντας έτσι το σήμα για την αποκάλυψη της μεγαλύτερης οικονομικής απάτης που όμοια της δεν είχε γνωρίσει η ιστορία.

Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε μια λίστα από τους συμμετέχοντες με τις μεγαλύτερες απώλειες:

- Fairfield Greenwich Advisors, 7.50 δις δολάρια
- Tremont Capital Management, 3.30 δις δολάρια
- Τράπεζα Santander, 2.87 δις δολάρια
- Τράπεζα Medici, 2.10 δις δολάρια
- Ascot Partners, 1.80 δις δολάρια
- Access International Advisors, 1.40 δις δολάρια
- Fortis, 1.35 δις δολάρια
- Union Bancaire Privee, 1.00 δις δολάρια
- HSBC, \$1.00 δις δολάρια

Οι ζημιές που προέκυψαν από την αποκάλυψη του σκανδάλου σαφώς και είναι δύσκολό έως αδύνατο να προσδιοριστούν, οι επίσημες πηγές φτάνουν το νούμερο στα 55 με 60 δις δολάρια, όμως η αλήθεια είναι ότι με βάση την λειτουργία της επιχείρησης

και τον τρόπο με τον οποίο ενεργούσε ένα μεγάλο μέρος αυτών του ποσού ίσως και πάνω από τα 30 δις δεν υπήρξαν ποτέ ως χρήμα αλλά αποτελούσαν αναφορές φανταστικών κερδών τα οποία ο ίδιος δημιουργούσε, χωρίς βεβαίως αυτό να μειώνει στο ελάχιστο την οδύνη και την καταστροφή που οι πράξεις του δημιούργησαν στους χιλιάδες γνωστούς και άγνωστους μικρούς και μεγαλύτερους επενδυτές του.

4.5 Περίπτωση WorldCom

Η όλο και μεγαλύτερη ενσωμάτωση του διαδικτύου στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων αλλά και ιλιγγιώδης ανάπτυξη που ακολούθησε την ανάπτυξη της πλατφόρμας "World Wide Web (www), οδήγησε στην δημιουργία εκατοντάδων επιχειρήσεων με αντικείμενο τις διαδικτυακές υπηρεσίες αλλά και στην επέκταση των υπηρεσιών, της πλειοψηφίας των υπαρχουσών, σε "online" μορφή.

Η ραγδαία αυτή ανάπτυξη κορυφώθηκε την περίοδο 1997-2000, κατά την οποία ο δείκτης του χρηματιστηρίου του NASDAQ έφτασε στο μεγαλύτερο σημείο της ιστορίας του ως αποτέλεσμα της ξέφρενης πορείας των μετοχών των βασισμένων στο διαδίκτυο επιχειρήσεων, μια ανάπτυξη η οποία πολύ γρήγορα συνοδεύτηκε από μια απότομη πτώση δημιουργώντας αυτό που επιτυχημένη χαρακτηρίστηκε ως «φούσκα .com».

Οι πλειοψηφία των αξιοζήλευτων μέχρι εκείνη την στιγμή επιχειρήσεων είτε έχασαν το μεγαλύτερο μέρος της χρηματιστηριακής τους αξίας, είτε εξαγοράστηκαν είτε πτώχευσαν.

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα επιχείρησης αυτής της περιόδου ήταν η WorldCom, μια εταιρεία παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών που ιδρύθηκε το 1985 με έδρα το Μισισσιπή των Η.Π.Α. Η εταιρεία, υπό την διεύθυνση του Bernard Ebbers διαμέσου μια επιθετικής στρατηγικής εξαγορών και συγχωνεύσεων με άλλες συναφείς επιχειρήσεις του κλάδου, παρουσίασε ταχύτατη και αλματώδη ανάπτυξη την δεκαετία του 90' κατατάσσοντας την, έπειτα και από την συγχώνευση με την MCI, ως την δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία παροχής τηλεφωνίας μεγάλων αποστάσεων στην Αμερική.

Η ολοένα και αυξανόμενη ανάπτυξη του διαδικτύου, μαζί με τις συνεχείς επενδύσεις της εταιρείας σε νέες τεχνολογίες, οδήγησαν σε μια τεράστια αναπτυξιακή πορεία την εταιρεία που εκτόξευσαν τα δηλωθέντα έσοδά της από τα 154 εκ. δολάρια το 1990 στα 39,2 δις δολάρια το 2001 κατατάσσοντας την στην 42^η θέση της λίστας του περιοδικού Fortune⁶².

Τα πρώτα σύννεφα στην μέχρι τότε αξιοζήλευτη πορεία της εταιρείας παρουσιάστηκαν όταν η δρομολογούμενη συγχώνευση με την ανταγωνίστρια της εταιρεία Sprint διεκόπη από το υπουργείο δικαιοσύνης των Η.Π.Α. και την αντίστοιχη επιτροπή ανταγωνισμού, υπό την αποφυγή δημιουργίας μιας μονοπωλιακής αγοράς. Η αποτυχημένη αυτή συγχώνευση των 129 δις δολαρίων, αποτέλεσε σαφέστατα, ένα ισχυρό πλήγμα για την εταιρεία.

Η φιλοσοφία των επιχειρήσεων, που ανδρώθηκαν σε αυτή την περίοδο έκρηξης του διαδικτύου, εγκλειόταν στην φράση « γίνε μεγάλος ή εξαφανίσου», μια πρόταση που αντανάκλούσε στο έπακρο την στρατηγική πολιτική που ακολουθούσαν οι απότομα γιγαντωμένες επιχειρήσεις της περιόδου, προκειμένου να μπορέσουν να εδραιωθούν άσχετα αν δεν παράγουν κέρδη. Αποκομίζοντας τους καρπούς των προσπαθειών τους εν καιρώ από την ηγετική θέση που θα αποκτούσαν στον κλάδο δράσης τους.

4.5.1 Η γέννηση του Κινήτρου

Η πτωτική πορεία της οικονομίας που είχε αρχίσει να φαίνεται έντονα από το 1999 στις Η.Π.Α., σε συνδυασμό με το γεγονός ότι άρχιζε η αγορά τόσο των υπηρεσιών διαδικτύου όσο και των τηλεπικοινωνιών να φτάνει σε ισορροπία, οδηγούμενη σαφώς σε χαμηλότερα επίπεδα, από αυτά που η αρχική έκρηξη οδήγησε διαμόρφωσαν το νέο περιβάλλον μέσα στο οποίο έπρεπε να λειτουργήσει η εταιρεία.

Η WorldCom είχε μέχρι τότε οδηγηθεί σε ένα άκρως επιθετικό μοντέλο στρατηγικής, όπου η μια εξαγορά ακολουθούσε την άλλη, η χρηματοδότηση των οποίων πραγματοποιείτο κατά κανόνα μέσω δανεισμού με εγγύηση της ίδιας τις μετοχές της εταιρείας.

Επιπλέον, η ενσωμάτωση ενός πλήθους εταιρειών με διαφορετική εταιρική κουλτούρα και νοοτροπία απαιτούσε ένα σημαντικό χρονικό περιθώριο προκειμένου να ενταχθούν

υπό την σκέπη μιας ενοποιημένης και συμπαγής επιχειρηματικής δράσης. Συνεπώς μιας σειρά τόσο αντικειμενικών και αναπόφευκτων προβλημάτων αλλά και σημαντικές παραλείψεις στην καθοδήγηση οδήγησαν σε παροχή υπηρεσιών, η οποία δεν αντανακλούσε στη προσδοκώμενη ποιότητα που οι καταναλωτές ανέμεναν, με αποτέλεσμα το μερίδιο της εταιρείας αλλά και η ίδια της η μετοχή να εμφανίζει πτωτική τάση, μια πτώση που επιδεινώθηκε από την αποτυχημένη προσπάθεια συγχώνευσης με τη Sprint την ίδια χρονιά.

Όπως αναλύθηκε και στην περίπτωση της Enron, αλλά και πολλών, αν όχι άλλων, των επιχειρήσεων αυτού του βεληνεκού, η τιμή της μετοχής αποτελεί το «φωτεινό αστέρι» που οδηγεί σε μια σειρά αποφάσεων, κρίσεων και αναλύσεων, προκαλώντας ένα ατέρμονο κυνήγι των αριθμών πολλές φορές με τρόπους που εκπίπτουν από την νόμιμη οδό και εκτροχιάζουν τους ανθρώπους στην δίνη της απάτης.

Ο έχων την ευθύνη της καθοδήγησης και διοίκησης της εταιρείας, CEO Bernard Ebbers είχε να διαχειριστεί μια σειρά πραγματικά μεγάλων προβλημάτων που πήγαζαν από την παραπάνω οπτική. Έπρεπε μέσα σε αυτό το εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον που περιγράφει ανωτέρω, να μπορέσει να συναντήσει τις προσδοκίες, για τα αποτελέσματα του οργανισμού, τόσο των μετόχων της εταιρείας όσο και των αναλυτών της Wall Street, που συνηθισμένοι στην ως τώρα ανοδική πορεία της εταιρείας είχαν θέσει πολύ ψηλά τον πήχη αλλά και είχαν άθελα τους δημιουργήσει, το κίνητρο στο τρίγωνο αυτής της απάτης.

Συνάμα, ο ίδιος ο Ebbers διήγαγε μια πολυτελή ζωή, ενώ είχε αναπτύξει και μια σειρά προσωπικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, εκτός εταιρείας, οι οποίες επίσης χρηματοδοτούνταν με δάνεια, εγγύηση των οποίων αποτελούσαν οι μετοχές της εταιρείας, εγγυήσεις όμως τις οποίες οι τράπεζες τον πίεζαν να καλυφθούν κατά το περιθώριο στο οποίο οι μετοχές συρρικνώνονταν⁶³.

Τα παραπάνω δίνουν μια ξεκάθαρη εικόνα της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί, και που στο μυαλό του καθοδηγητή της εταιρείας οδηγούσε σε ένα μονόδρομο. Της βελτίωσης των αποτελεσμάτων και την αύξηση της τιμής της μετοχής. Και από την στιγμή που τόσο το περιβάλλον όσο και η λειτουργία της επιχείρησης δεν επέτρεπαν κάτι τέτοιο, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, έπρεπε αυτά τα αποτελέσματα να τα δημιουργήσει.

63. "Report of Investigation by The Special Investigative Committee of the Board of Directors of WorldCom, Inc."

4.5.2 Η παραποίηση των στοιχείων

Η διατελέση της απάτης επιτευχθεί με δυο βασικούς τρόπους. Αφενός με την κεφαλαιοποίηση λειτουργικών δαπανών και αφετέρου με την διόγκωση των εσόδων, κατά κανόνα μέσω ανύπαρκτων λογαριασμών. Από το 2000 και μετά, ο Ebberts απαιτούσε μια μηνιαία αναφορά των εσόδων κατά την οποία έλεγχε τα στοιχεία κυρίως των εσόδων και του μεγέθους που αυτά υπολείπονταν από τις προσδοκίες των αναλυτών της Wall Street, έτσι στο τέλος κάθε τριμήνου, όπου και απαιτείται η δημοσίευση των στοιχείων, πραγματοποιούσε τις ανάλογες προσαρμογές.

Χαρακτηριστικά αναφέρονται μια σειρά κινήσεων και λογιστικών εγγράφων που επιτηδευμένα αλλοίωναν τα αποτελέσματα κατά το δοκούν:

- ❖ Δαπάνες άνω των 2 δις δολαρίων που είχαν καταχωρηθεί ως αγορές για την απόκτηση παγίων (δηλαδή επένδυση) δεν συνοδεύονταν από κανένα αποδεικτικό έγγραφο.
- ❖ 500 εκ. δολάρια καταλογισθέντα ως δαπάνες πληροφοριακής ανάπτυξης, αποδεδειγμένα δεν έγιναν ποτέ.
- ❖ Έξοδα για την μακρόχρονη μίσθωση και δικαιώματα χρήσης δικτύου, τα οποία είχαν στηριχθεί σε υπερβολικές εκτιμήσεις της μελλοντικής ζήτησης, καταλογίστηκαν ως επενδυτικές δαπάνες, αντί για λειτουργικά έξοδα.
- ❖ Η πραγματοποίηση μη επαναλαμβανόμενων εσόδων, δηλαδή εσόδων μη σχετιζόμενων με την ομαλή λειτουργία της εταιρείας όπως για παράδειγμα πωλήσεις αποσβεσμένων παγίων (3,3 δις δολάρια προήλθαν μόνο από τέτοιες πωλήσεις) ή κερδισμένη δικαστική διαμάχη που απέφερε 50 εκ δολάρια, καταχωρούνταν ως λειτουργικά έσοδα. Χαρακτηριστικό ήταν, ότι πέραν του ότι δεν υπήρχαν αναλυτικοί λογαριασμοί των παγίων, τα αποσβεσμένα πάγια δεν πωλούνταν με την ολοκλήρωση της απόσβεσης τους αλλά κρατούνταν για πώληση όταν κρινόταν ανάγκη (συνήθως όχι τυχαία στο τέλος κάθε τριμήνου)⁶⁴.

64. Adam Feuerstein, “WorldCom's Watchdogs Were Asleep”, 06/27/02

- ❖ Έσοδα, η είσπραξη των οποίων ήταν αβέβαιη, και σύμφωνα με τα πρότυπα χρηματοοικονομικής πληροφόρησης δεν έπρεπε να καταλογίζονται ως έσοδα ή να καταλογίζονται ως επισφαλής πελάτες, αυτά καταχωρούνταν κανονικά στις αναμενόμενες εισπράξεις.
- ❖ Οι πιστώσεις που παρέρχονταν στους πελάτες ως εκπτώσεις ή αναπροσαρμογή των συμβολαίων τους, θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως δεδομένα που μειώνουν τα έσοδα, αντιθέτως όμως από το 2001 αυτά καταχωρούνταν ως έξοδα από μη εισπράξιμους λογαριασμούς αλλοιώνοντας την κατάσταση αποτελεσμάτων χρήσης⁶⁵.
- ❖ Τέλος η τήρηση ενός λογαριασμού με το όνομα «μη κατανεμημένα έσοδα» εμπειρείχε σωρεία εγγραφών σχεδόν αποκλειστικά στο τελευταίο μήνα κάθε τριμήνου από αβέβαιες πηγές χωρίς κανένα αποδεικτικό έγγραφο. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο λογαριασμός αυτός αποτελούσε το 2% των ετήσιων εσόδων της επιχείρησης ποσοστό τεράστιο αν αναλογιστεί κανείς ότι τα ετήσια έσοδα της εταιρείας ξεπερνούσαν τα 35 δις δολάρια⁶⁶.

4.5.3 Οι “Κόκκινες Σημαίες”

Η αλήθεια είναι ότι στην περίπτωση της WorldCom οι κόκκινες σημαίες δεν ήταν τόσο εμφανής όσο στις προηγούμενες περιπτώσεις, η μάλλον για να ακριβολογούμε δεν ήταν τόσο εμφανής για το ευρύ κοινό, όμως αυτοί οι οποίοι πρέπει και οφείλουν να είναι δέκτες αυτών των σημάτων δεν είναι το ευρύ κοινό αλλά μια εξειδικευμένη και αρκούντως πληροφορημένη ομάδα ανθρώπων, των οποίων δουλεία είναι να ανιχνεύουν αυτά τα σήματα ακόμα και αν δεν είναι τόσο φανερά. Συγκεκριμένα:

- ✓ Η AT&T, βασικότερη ανταγωνίστρια εταιρεία και η μεγαλύτερη τηλεπικοινωνιακή επιχείρηση των Η.Π.Α, κατά τις περιόδους που η WorldCom φαινόταν να συγκλονίζει με τα αποτελέσματά της εκείνη συνεχώς παρουσίαζε ζημιές⁶⁷.

65. "WorldCom, Inc. Annual Report". Edgar form 10-K. Securities and Exchange Commission. March 12, 2004

66. Edgar form 10-K. Securities and Exchange Commission., ό.π. σελ 108

67. Bloomberg News, “WorldCom exec says data raised `red flag’”, 2005

- ✓ Ενώ τα έσοδα από τα 1999 στο 2000 αυξάνονταν το κόστος πωληθέντων μειώθηκε γεγονός που δεν συνάδει με την φυσιολογική εξέλιξη των πραγμάτων.
- ✓ Το περιθώριο κέρδους αυξήθηκε στην ίδια περίοδο κατά 1% ενώ συγχρόνως εμφάνιζε κόστος αγαθών προς πωλήσεις (COGS) μειωμένο κατά 3% χωρίς να υπάρχουν στοιχεία για βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών λειτουργίας που να το δικαιολογεί.
- ✓ Τα καθαρά έσοδα αυξάνονταν από 4 σε 4.1 δις ενώ οι εισπρακτέοι λογαριασμοί από 5.7 σε 6.8 δις και οι ελεύθερες ταμειακές ροές μειώνονταν από 3,8 δις σε 2,2 δις δολάρια γεγονός που στις χρηματοοικονομικές αναλύσεις δείχνει ότι υπάρχουν είτε αναπροσαρμογές στα δεδουλευμένα έσοδα είτε υπάρχουν υψηλές απαιτήσεις που ανήκουν σε επισφαλής πελάτες.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να καυτηριάσουμε το ρόλο που διαδραμάτισε ο εξωτερικός ελεγκτής στην περίπτωση αυτή, δηλαδή η Arthur Andersen. Η εταιρεία, η οποία ουσιαστικά διαλύθηκε, όπως είδαμε στην περίπτωση της Enron, δεν είναι λίγες οι φορές που ενεπλάκει μέσω της ιδιότητας της σε περιπτώσεις μεγάλων οικονομικών σκανδάλων, μιας και δεκάδες ήταν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες πέραν της Enron τις καταλογίσθηκαν πρόστιμα για πλημμελή έλεγχο ή και συνέργεια σε παραποίηση οικονομικών καταστάσεων με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αυτά της Sunbeam και της Waste Management.

Η ίδια η εταιρεία δικαιολογήθηκε ότι έπεσε θύμα απάτης και αυτή όπως και οι επενδυτές, όμως τόσο η πολύχρονη εμπειρία της όσο και δυναμική της αλλά και ο θεσμικός της ρόλος δεν επιτρέπουν την σύγκριση αυτή. Στην περίπτωση της Enron, οι παραποιήσεις που διαπράχθηκαν κρύβονταν επιμελώς και μεθοδευμένα μέσα σε ένα δαιδαλώδες δίκτυο που σε τίποτα δεν είχε να κάνει με τις πρόχειρες και ερασιτεχνικές κινήσεις που έγιναν από την μεριά του Embers και των συνεργατών του.

Η WorldCom καταχώρησε 3,8 δις δολάρια βασικών λειτουργικών δαπανών, ως μακροχρόνιες επενδύσεις, εμφανίζοντας ένα κλάσμα μονάχα του πραγματικού αυτού κόστους σε κάθε χρονιά, αναλογιζόμενοι την πολυετή απόσβεση αυτών των

κεφαλαιακών επενδύσεων, βελτιώνοντας έτσι αισθητά την χρηματοοικονομική της εικόνα. Οι πιο εγκρατής εκτιμήσεις θεωρούν ότι τα έσοδα “φουσκώθηκαν” κατά 11 δις δολάρια, 11 δις δολάρια είναι πραγματικά ένα πολύ μεγάλο νούμερο για να μην το εντοπίσεις.⁶⁸

4.5.4 Η πτώχευση

Τα 3,8 δις δολάρια για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω αποτέλεσαν, εύρημα της επιτροπής εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας το 2002 , αλλά και ουσιαστικά την αρχή του τέλους για την εταιρεία. Ο Ebberts απολύθηκε, η Arthur Andersen εκδιωχθεί ενώ η επιχείρηση τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς έκανε αίτηση για πτώχευση. Τα αποτελέσματα αυτής της κατάρρευσης ήταν καταστροφικά. Μια γεύση από αυτά σημειώνεται παρακάτω:

- Η μετοχή της εταιρείας από τα 64,5 \$ στα οποία διαπραγματευόταν το 1999 έφτασε το 2002 σε τιμή κάτω από 1 \$.
- Την επόμενη της παραδοχής της εταιρείας για δόλια αύξηση των εσόδων 17.000 υπάλληλοί της απολύθηκαν ενώ συνολικά 33.000 έχασαν την δουλειά τους.
- Το 32 % ή 642 εκ δολάρια του συνταξιοδοτικού προγράμματος των εργαζομένων της WorldCom ήταν σε μετοχές της εταιρείας. Το αντίστοιχο ποσό το 2002 μετά βίας προσέγγιζε τα 19 εκ. δολάρια.
- Το συνολικό χρέος της εταιρείας μετά την πτώχευση της ανερχόταν στα 41 δις δολάρια, ενώ τα κεφάλαια της ξεπερνούσαν τα 100 δις δολάρια αποτελώντας την μεγαλύτερη πτώχευση μέχρι εκείνη την εποχή στο κόσμο. Σκήπτρα τα οποία κατέλαβαν λίγα χρόνια μετά η Washington Mutual και η Lehman Brothers. Όμως στην περίπτωση της ήταν αποτέλεσμα κατά κύριο λόγο της οικονομικής απάτης που συντελέσθει.

68. Michael Cohn, ‘‘Andersen to Pay Additional \$38M for WorldCom Audits’’, 2012

- Ο Bernard Ebbers, CEO της εταιρείας καταδικάστηκε σε 25 χρόνια φυλάκιση, ο Scott Sullivan CFO της εταιρείας καταδικάστηκε σε 5 χρόνια, ενώ άλλοι 6 υπάλληλοι τους συνόδευσαν για τα επόμενα 10 χρόνια.

Φυσικά, η πτώχευση μιας εταιρείας και μάλιστα τέτοιου μεγέθους δημιουργεί απόνερα τα οποία πλήττουν το σύνολο της οικονομικής αλλά και κοινωνικής πραγματικότητας της χώρας. Μια πρώτη επίπτωση ήταν ότι σαφέστατα μετά από αυτή την εξέλιξη ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών στην Αμερική θα οδηγείτο σε μονοπωλιακές καταστάσεις, με ότι αυτό συνεπάγεται για την κοινωνία και τους καταναλωτές. Επιπλέον το χτύπημα ήταν εξίσου ισχυρό και για τους προμηθευτές της WorldCom όπως πχ η Nortell Networks, η Lucent Technologies και η Corning, οι οποίες πέρα από τις άμεσες ζημιές που υπέστησαν είδαν τις μετοχές τους να κατακρημνίζονται.

Το σημαντικότερο όμως, σημαντικότερο και από τους αριθμούς, είναι ότι η αποκάλυψη τόσο μεγάλων οικονομικών σκανδάλων οδηγεί στην μείωση της εμπιστοσύνης του επενδυτικού και όχι μόνο κοινού αλλά και στην αρνητική αντίληψη, για την επιχειρηματική κουλτούρα του κράτους στο οποίο οι επιχειρήσεις αυτές εδράζονται, την ικανότητα και ακεραιότητα των ελεγκτικών μηχανισμών αλλά και των θεσμικών εταιρειών που επιβλέπουν και καθοδηγούν αυτές αλλά και την αποτελεσματικότητα των επιτροπών εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες παρόλο το θετικό του ιδρυτικού τους ρόλου, τις περισσότερες φορές αποτυγχάνουν να προλάβουν τις εξελίξεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Αποτελεί κοινό τόπο ότι όσο η παγκόσμια οικονομία θα εξελίσσεται και θα μεταβάλλεται τόσο πιο περίπλοκη θα γίνεται η λειτουργία των επιχειρήσεων, κατά συνέπεια επηρεάζοντας δραστικά και καταλυτικά την διαδικασία του ελεγκτικού έργου. Πρέπει να θεωρείται δεδομένο, όπως άλλωστε φάνηκε στις μελέτες περιπτώσεων που προηγήθηκαν ότι, όσο και να αυστηριοποιούνται τα πρότυπα λογιστικής αποτύπωσης και όσα μοντέλα ή εργαλεία και αν χρησιμοποιηθούν για την πρόληψη και την καταστολή της λογιστικής απάτης και του οικονομικού εγκλήματος γενικότερα, είναι βέβαιο ότι πάντα θα βρίσκεται κάποια χαραμάδα ευκαιρίας και πάντα θα υπάρχει κάποιος, ικανός να την αδράξει.

Φυσικά και το παραπάνω γεγονός δεν σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να συνεχίζεται ο “μαραθώνιος αγώνας” της καταπολέμησης και επομένως δεν δικαιολογεί την απραξία υπό το πέπλο του αναπόφευκτου. Αντιθέτως η συνεχής επαγρύπνηση και επιμονή προς την εξέλιξη είναι αυτή που θα περιορίσει αν όχι θα εξαλείψει το φαινόμενο της απάτης. Άλλωστε η εμφανής και συνεχής κινητοποίηση γύρω από τα θέματα της αντιμετώπισης του οικονομικού εγκλήματος σαφέστατα δρα προληπτικά για την μεγάλη μάζα των επίδοξων απατεώνων και αυτό από μόνο του είναι ισχυρό στοιχείο προόδου.

Ένα από τα συμπεράσματα που απορρέουν από την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία και στο οποίο θα πρέπει να σταθεί κανείς, είναι ότι όσο σωστά δομημένο και να είναι ένα νομοθετικό πλαίσιο και όσα εργαλεία και αν υπάρχουν απέναντι στην αντιμετώπιση του προβλήματος του οικονομικού εγκλήματος δεν μπορεί να εξασφαλιστεί η όποια επιτυχία αν δεν συντρέχουν παράλληλα δύο βασικά και απαραίτητα δεδομένα.

Το πρώτο είναι η ίδια η θέληση, όσο και αν ακούγεται δεδομένο ή αυτονόητο είναι πάρα πολλές οι φορές κατά τις οποίες παρατηρείται μια ακούσια απάθεια ή κωλυσιεργία από τους υπεύθυνους κρατικούς φορείς που επιβλέπουν αλλά και

οριοθετούν τα πλαίσια μέσα στα οποία στηρίζεται το όποιο σχέδιο δράσης απέναντι στην πρόληψη και πάταξη του οικονομικού εγκλήματος. Φυσικά στο παραπάνω θα ξεχωρίσω τις περιπτώσεις τις εκούσιας συμβολής ή της μεθοδευμένης διευκόλυνσης γιατί αυτές απλά εντάσσονται στην ίδια την φύση του εγκλήματος είτε ως συνέργια είτε ως ηθική αυτοουργία.

Το δεύτερο απαραίτητο συστατικό είναι οι φορείς υλοποίησης, δηλαδή τα άτομα που θα στελεχώσουν την όποια υπηρεσία, οργανισμό ή ομάδα και θα αναλάβουν το δύσκολο και απαιτητικό έργο του ελέγχου. Η εμπειρία, η υψηλή επιστημονική κατάρτιση αλλά και η εξειδίκευση στο αντικείμενο, δεν αποτελούν προσόν αλλά στοιχειώδης βάση ορισμού. Το σημαντικό αλλά και αυτό που θεωρώ ότι μπορεί να κάνει την διαφορά είναι, η πρότερη εμπειρία από τον επιχειρηματικό στίβο αλλά και η συνεχής επικαιροποίηση των γνώσεων και του τρόπου που η αγορά εξελίσσεται.

Είναι μυριάδες οι περιπτώσεις ελεγκτών, οι οποίοι ναι μεν διαθέτουν όλο το τυπικό επιστημονικό εξοπλισμό όμως ακολούθησαν μια επαγγελματική καριέρα αποστειρωμένη από την αγορά, εστιαζόμενη μόνο στον δρόμο που είχαν επιλέξει να ακολουθήσουν. Επιπλέον, καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται θα πρέπει να αποτελεί έναν από τους ισχυρούς συμμάχους τους σε αυτή την πορεία τόσο για να δώσει λύση σε προβλήματα όσο και για να κερδίσει πολύτιμο χρόνο ώστε να εστιάσουν σε υψηλότερης σημαντικότητας αντικείμενα.

Η λογιστική απάτη και το οικονομικό έγκλημα, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια αποτελεί ένα παρακλάδι του ευρύτερου εγκλήματος, επομένως, είναι λογικό να στηριζόμαστε με ασφάλεια στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την καταστολή του κοινού ή ποινικού εγκλήματος. Υπό αυτό το πρίσμα κρίνω ότι η εκμετάλλευση, υπό μια έννοια, καταδικασμένων εγκληματιών για οικονομικά εγκλήματα από το χώρο των επιχειρήσεων θα μπορούσε να δώσει μια ακόμα διάσταση τόσο στους επιβλέποντες φορείς όσο και στους ίδιους τους ελεγκτές, όπως ακριβώς κατά κόρον γίνεται από τις τελευταίες δεκαετίες σε περιπτώσεις εξιχνιάσεις εγκλημάτων ή σε περιπτώσεις μεγαλύτερης θωράκισης, όπως πχ γίνεται με τους hackers που συμβάλλουν στην ισχυροποίηση νέων προγραμμάτων.

Αναφορικά τώρα με την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, κρίνω εξαιρετικά ενδιαφέρον προς μελλοντική διερεύνηση τη συλλογή συγκεκριμένων στοιχείων από μια σειρά περιπτώσεων και την εκ των υστέρων τοποθέτηση αυτών, πάνω σε εργαλεία

πρόληψης, όπως το τρίγωνο της απάτης ή οι κόκκινες σημαίες για να μπορέσει να μετρηθεί ο βαθμός συσχέτισης που αυτά μπορούν να έχουν με την κάθε μελέτη περίπτωσης, ισχυροποιώντας τον ρόλο αλλά και την αξιοπιστία των συγκεκριμένων μεθόδων πρόληψης.

Επιπλέον, ιδανικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τα υφιστάμενα εργαλεία και μια σειρά άλλων ίσως παρατηρήσεων ή αναφορών, από την ίδια την προς εξέταση επιχείρηση, διαρθρώνοντας μια σειρά μεταβλητών που να υπολογίζουν την πιθανότητα εμφάνισης λογιστικής απάτης εντός της επιχείρησης, κατά τα πρότυπα της συνάρτησης του Altman για την εύρεση της πιθανότητας πτώχευσης.

Φυσικά, και το γνωστικό αντικείμενο της μελέτης του οικονομικού εγκλήματος δεν καλύπτεται σε μια διπλωματική εργασία. Μιας και αφενός το εξεταζόμενο θέμα καταλαμβάνει ένα ευρύ και πολυδιάστατο πεδίο αναφοράς και αφετέρου η πρακτική εφαρμογή αλλά και η επιστημονική προσέγγιση αναφορικά με τις μεθόδους πρόληψης και καταστολής της απάτης βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο επίπεδο.

Παρόλα ταύτα, υπό το πρίσμα των ανωτέρω περιορισμών, οι στόχοι που ετέθησαν για την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία σε αρχικό επίπεδο θεωρώ ότι επετεύχθησαν δίνοντας στον αναγνώστη μια βασική και στοχευμένη εικόνα τόσο περί του οικονομικού εγκλήματος και της λογιστικής απάτης όσο και μιας σειράς εργαλείων και μεθόδων με στόχο την πρόβλεψη και την καταστολή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. AICPA, Consideration of Fraud in Financial Statement Audit - SAS.99
2. Appelbaum, Binyamin & David S. Hilzenrath and Amit R. Paley, "All Just One Big Lie",
3. Arens, Elder, Beasley, Auditing and Assurance Services
4. Bandler James & Nicholas Varchaver, "How Bernie did it", Cnn Money April 30, 2009
5. Bartlett Bruce, Washington Times, May 23, 2004
6. Beasley et Al, 1999
7. Beasley Mark - NC State University
8. Bloomberg News, "WorldCom exec says data raised `red flag'", 2005
9. Bruce Charles, "Check Washing - WHAT IS IT?"
10. Capulo Lou, The Defining Characteristics of a Ponzi Scheme December 18, 2012
11. Cendrowski, Martin, Petro, The Handbook of Fraud Deterrence, 2006
12. Cohn Michael, "Andersen to Pay Additional \$38M for WorldCom Audits", 2012
13. Darby Mary, "In Ponzi We Trust" Smithsonian Magazine, December 1998
14. Dharan, Bala G. & William R. Bufkins. Red Flags in Enron's Reporting of Revenues and Key Financial Measures, July 2008
15. Doran, James "Enron Staff win \$85m". The Times, 2004-05-14.
16. Duffield Grace and Peter Grabowsky On the question of psychology, "The Psychology of Fraud," (No.199),
17. Edgar form 10-K. Securities and Exchange Commission., ό.π. σελ. 108
18. Encarta, The Fall of Enron Stock, 2009
19. Feuerstein Adam , "WorldCom's Watchdogs Were Asleep", 06/27/02
20. Glater, Jonathan D., "A Bankruptcy Filing Might Be the Best Remaining Choice". The New York Times, 2001-11-29
21. Hays, Kristen, "Next Enron trial focuses on broadband unit". USA Today, 2010-10-17
22. Healy, Paul M. & Krishna G., "The Fall of Enron" , Journal of Economic Perspectives, 2003
23. Kaplan, S & Nieschwietz, R 2003, A Web assurance services model of trust for

- B2C e-commerce, International Journal of Accounting Information Systems, vol. 4, no. 2, pp. 95-114.
24. Lyke Bob & Mark Jickling, CRS Report for Congress, 29-8-2002
 25. Markopoulos, Harry & Casey, Frank, No One Would Listen: A True Financial Thriller, (2010)
 26. Markopoulos, Harry & Casey, Frank, No One Would Listen: A True Financial Thriller, (2010),
 27. Markopoulos, Harry & Casey, Frank, ό.π. σελ. 100
 28. McClean David E. Principal, The triangle of Fraud
 29. McClean David E. , From Fraud Triangle to "OpRiCom" Triangle: Considerations for Operational Risk and Compliance in Times of Heightened Organizational Stress (Part I)
 30. McLean, Bethany & Peter Elkind. The Smartest Guys in the Room. pp. 132-133
 31. Oltheten Elisabeth & Σουγιάννης Θεόδωρος, Περιοδικό ALBA, 4 Μαρτίου 2004
 32. Princeton University Undergraduate Task Force." The Regulation of Publicly traded Securities " U.S. S.E.C., p. 58., January 2005
 33. Report of Investigation by The Special Investigative Committee of the Board of Directors of WorldCom, Inc.
 34. Rezaee, Zabihollah (2005), "Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud", Critical Perspectives on Accounting, Vol. 16, issue 3, pages 277-298
 35. The Washington Post , December 13, 2008
 36. Truell Allen & Michael Milbier, Crime & Fraud: An entry from Gale's Encyclopaedia of Business and Finance, 2nd ed.
 37. Turner, Jerry L., Theodore J. Mock, Rajendra P. Srivastava, "An Analysis of the Fraud Triangle" (2003)
 38. U.S Securities and Exchange Commission. U.S Securities and Exchange Commission.
 39. Weiner, Eric J., What Goes Up: The Uncensored History of Modern Wall Street as Told by the Bankers, Brokers, CEOs, and Scoundrels who Made it Happen, pp. 188-192. 2005
 40. Wolfe David T. and Dana R. Hermanson, CPA Journal, 2004
 41. Wolfe David T. and Dana R. Hermanson, CPA Journal, 2004, ό.π. σελ. 54
 42. WorldCom, Inc. Annual Report. Edgar form 10-K. Securities and Exchange Commission. March 12, 2004
 43. Γαγάνης, Ζοπουνίδης (2009), "Αναγνώριση Παραποιημένων Λογιστικών

Καταστάσεων", σελ.22

44. Η ψυχολογία της Απάτης, Τάσεις & Ζητήματα στο έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη, Μάρτιος 2001
45. Καζαντζής Χ. (2006), "Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος", σελ. 514
46. Λεξικό Τριανταφυλλίδης
47. Παπαδάκης Β., Στρατηγική των επιχειρήσεων, σελ.47, 2002
48. Παπάς Αντώνης Α. "Εισαγωγή στην Ελεγκτική", Αθήνα: Μπένου Γ., 2003.
49. Περιοδικό CPA, Βρίσκοντας τους υπεύθυνους ελεγκτές για την απάτη: Τι η κριτική επιτροπή άκουσε στην περίπτωση της Phar-Mar, Cottrell και glover, Ιούλιος 1997.)
50. Περιοδικό CA, Μάιος 2003
51. Περιοδικό των κοινωνικών ζητημάτων, White Collar Criminals, 1997
52. Σπάθης, Χ. (2002), "Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων", Λογιστής, τεύχος 570, σελίδες 1286 -1294
53. http://en.wikipedia.org/wiki/Fraud_deterrence
54. <http://www.coso.org/aboutus.htm>
55. <http://www.drogalas.gr/internal-audit>
56. <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-107publ204/html/PLAW-107publ204.htm>
57. <https://na.theiia.org/standards-guidance/mandatory-guidance/Pages/Definition-of-Internal-Auditing.aspx>
58. www.nysscpa.org, the CPA Journal, 2004
59. www.sec.gov
60. <http://criminal.findlaw.com/criminal-charges/fraud-financial-crimes>